

EM. GÂRLEANU

NUCUL
LUI
ODOBAC
NUVELE ȘI SCHIȚE

EDIȚIA II

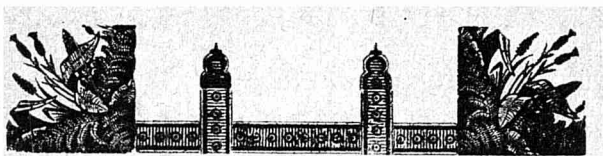

BUCUREȘTI

Editura Librăriei „UNIVERSALE”, Alcalay & Co.

27, Calea Victoriei, 27

Reproducerea oprită

NUCUL LUI ODOBAC

satul Arșițeni e așezat într'o văgăună ; casele lui mărunțele și albe, ghemuite una'ntr'alta, se văd, de pe muchile dealurilor dimprejur, ca niște ouă într'un cuiabar. Pământul Arșițenilor e nisipos și sterp ; iarba crește atât de rară încât, în loc să îndulcească vederea, pătează, ca o pecingine, fața galbenă a locului. Doi-trei copaci se înalță, istoviți, cu crengile rare, cu frunzele stăvezii care aștern pe jos, vara în amează, o umbră destrămată ce mărește și mai mult setea de răcoare.

Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp dinspre răsărit, un nuc strașnic, bătrân, de câteva sute de ani, copac lacom care sugă par'că tot sucul

locului dimprejur, prin miile de rădăcini, ale căror vițe nu mai încap supt pământ, și ies, să atârne despletite, ca niște cozi, afară. Din trunchiul gros să nu-l cuprindă trei oameni, muncit, întors și încremenit ca într'un spazm, se desfac două ramuri vânoase ce merg încleștate ca niște brațe, până sus, apoi deodată se isbesc una pe alta în lături. Împroșcând fiecare sute de mii de crengi ce se unesc într'un frunziș negru, carnos, ca un aluat de fiere. Și până departe se împrăștie mirosul amăr al frunzelor, miros ce amețește pe cutezătorul adăpostit la umbra ce acoperă, ca un vesmânt negru, întreaga coastă de deal.

Ârșitenii îl privesc cu jînd, dar și cu un fel de frică, frica pe care lucrurile neînțelese o aruncă în sufletele slabe. Copacului îi zic toți, din vechi, Nucul lui Odobac, fiindcă e pe partea de loc a Odobăceștilor, niște răzăși avuți, stăpânitori, din tată'n fiu, prin părțile acestea. Multe vorbe ciudate umblau pe socoteală nucului, dar una e mai cunoscută decât toate: Se spune că un bunic al bunicului lui Toader Odobac de astăzi, purtase judecăți, tocmai pentru bucata de pământ

ce-o stăpânesc și acum, cu unul Cârlibaba, un sgârcit putred de bogat, care nici nu știa de rosul avuțiilor lui. Acesta nu făcea alta decât să se ciondănească mereu cu oamenii și să le minânce, când putea, din părți. Așa, cu Odobac la urma urmei i s'a împlinit. Că din una'n alta au hotărât ca hotarul să le fie un nuc, nucul acesta, care pe atunci să fi fost copac de un an, crescut în vale, la poalele dealului dinspre răsărit. Dar peste noapte, Odobac voinicul, se gândește ce se gândește, se scoală, se duce la nuc, îl apucă bărbătește de trunchiu, îl smulge cu rădăcini cu tot și se suie de-l înfige drept în creștetul dealului. S'o fi mirat el Cârlibaba, Dumnezeu știe, dar prin minte n'a putut să'i treacă vreodată că aceea îi treabă de om. Copacul s'a prins, și hotarul a rămas acolo. Așa le merge vorba Odobăceștilor că-s viță de uriași. Și'n adevăr că cine-l vedea pe Toader Odobac, pe moșneagul și pe nepotu-său, pe Mitru Odobac, cel mai tânăr și cel din urmă scoborător din neamul lor, înțelege pentru ce de vorba lor ascultau până mai dăunăzi patru sate: Arșițenii, Moghileștii, Benza și Cotruții.

Toader Odobac să fi trecut suta, după cât de multe ține el minte. E un moșneag înalt, spătos, și uscat ca un schivnic; privește ascuțit, vorbește limpede și calcă apăsător. Când se oprește să se uite la om, își îndreaptă șalele care trosnesc ca un vreasca. Toader avusese un frate, pe Gheorghe, mort cu vre-o cincisprezece ani în urmă, în padurea Benzei; s'a prăvălit un stejar peste dânsul, se'ncordase voinicul în picioare, se măsurase o clipă cu copacul, dar la urma se prăbușise jos, rămânând mort cu trunchiul stejarului în brațe, ca într'o luptă. P' urma lui rămăsese băiatul, Mitru Odobac, om ca de vre-o douăzeci și cinci de ani, înalt și spătos ca și moșu său Toader, vânzos și uscat ca și dânsul, numai cu obrazul mai rumen, și cu pletele negre. Trăia la un loc cu moșneagul care-i ținuse loc de tata, și din al cărui cuvânt nu eșise.

Numai dela o bucată de vreme moșneagului i se păru că baiatul nu'și prea vede de treburile lui. Că fusese vorba să se duca până la Cotruți, să taie un preț, pentru niște stuh, cu un om deacolo, și nu s'a dus. Că trebuise să meargă până la re-

ședință, cu livretul de oaste și uitase. Și câte și mai câte, până cand, într'o bună zi, moșneagul îl luă de scurt :

— Mitrule, ție nu ți-s boii acasă.

Dar băetanul făcu pe prostul :

— Nu, îs la câmp, în Moghileni.

— Haide-haide !

— Numai atâta își spuse unul altuia. Dar prin sat se ziceau mai multe. Și ce vorbeau oamenii veni și până la urechea lui Toader Odobac, căci întâlni pe Stoica, primarul și-l opri în drum :

— Bună, Moș Toader.

Bună pr marule.

— Și cu noroc, ai ? Da' se poate să nu ne spuneți și nouă, măcar mie, că-s bătrân și știu multe și-am văzut de toate !

— Ce primarule ?

— Păi nu ia Mitru pe Ruja lui Cazacu din Moghileni ?

— Cum ?

— Pe Ruja.

Ruja ?

— Iacă !

Și Stoica, rotofeiu, și îndesat rămase lo-

cului, cu gura căscată, în fața privirilor crunte ale moșneagului:

— Cine ți-a spus ?

Primarul înghiți odată, ca și când-i s'ar fi uscat gâttelejul :

— Na, toți : Popa din Moghileni ; A Faramiței din Benza, eri, când o venit cu cânepa la baba lui Farcaș. Și... el... Mitru chiar.

— Când ?

— Acuma... acușica.. e la primărie, vorbește cu niște flacăi.

Moșneagul își stăpâni furia, și răspunse :

— Așa ceva știu eu ; da'vezi că nu-i negaduisem sa facă vorbă. Apoi om vedea noi. Cu bine.

Și Toader Odobac, își îndreptă odata șalele, și porni.

Nu gasi pe Mitru la primarie și se întoarse dintr'o întinsoare acasă. Mitru sta în mijlocul ograzii și cioplea un leaț, la un gard. Batrânul se duse de-adreptul la el :

— Mi-ai poruncit coliva ?

— Ce colivă moșule !

— Mi-ai luat măsură de sicriu !

Ce sicriu, moșule !

— Mi ai săpat groapa, supt nuc, unde ți-am zis să mă îngropi ?

— Ce-i asta, moșule !

— Nu ? hai, grăește, nu ?

— Nu.

— Atunci de ce să știe alții înaintea mea, care ți-am fost ca tată, că vrei să iei pe Ruja de nevastă.

— Moșule !

— Din patru sate pe Ruja ai găsit-o ? pe Ruja tâlharului de Cazacu, pe fata celuiia care o furat caii lui tat-tău, de era să-l spânzure colo, de nuc.

Băetanul se 'ndreptă odată, și vorbi răs-picat :

— De asta nu ți-am spus, că știam că n'o să vrei ; da' fata-i bună, moșule, și vreau să mi-o fac nevastă.

— Ba nu.

— Ba da.

Moșneagul ridică palma dreaptă și-l lovi peste obraz cu atâta putere, că Mitru se clatină ; dar băetanul se înalță par'că își înghiți lacrimile, și răspunse uscat :

— Ba da.

Atunci moșneagul îl lovi și cu stânga,

și palma răsună sec. Băieatul se clătină din nou, își încleștă degetele pe stinghia ce-o ținea în mână ; și înțepenindu-se în picioare, spuse iarăși :

— Ba da.

Atunci loviturile moșneagului infuriat curseră ploae ; la urmă, gâfâind, îl lăsă și-t zise :

— Acuma dute și te'nsoară cu Ruja.

— Mă duc.

Mitru își șterse lacrămile cu mâneca, își suflă nasul, aruncă leațul și ieși pe poartă.

Toader se învârti prin casă, prin ograda, apoi porni și el ; o luă spre Moghileni. Satul nu era cine știe ce departe. Moșneagul era deprins cu drumul acesta. Cum ieși din văgăuna Arșițenilor și mai merse puțin încolo, pământul par'că se schimba : încetul-câmpul se îmbrăca, inășurile începeau să-și desfacă lăvicerele, până departe, încolo spre Cotruți. Și mergând așa gândurile bătrânului se adunau și se risipeau, par'că se luptau între ele ; multe-multe îi mai veneau în minte. Și dintre toate faptul că nepotu-său îl nesocotise i se înfipse ca un cui în minte. Și asta din ce pricină, din pricina unei femei ?

Femeile din ziua de azi nu se asemănau cu celelalte, și tocmai pentru asta el nici nu se însurase; dar la ce folos, când Mitru se lăsase ademenit de Ruja. Și ce fată; tată-său un hoț de cai, ba se spunea că și Ruja, îl ajută, că trec, și ea, noaptea, Prutul în not, când apele-s mari, și duce cai dincolo, în țara Ruseasca. Cu gândurile acestea, Toader Odobac dumeacă drumul, și, fără de veste, se trezi în imașul Moghilenilor. Cum își aruncă privirile încolo, deodată îi răsări înaintea o herghelie cu cai mărunți, și'n mijlocul ei, călare bărbătește pe un sur, Ruja lui Cazacu. Odobac o luă într'acolo, dar fata lovi cu picioarele în cal și-i ieși în față, apoi, când se apropie de tot, smuci căpăstrul calului și-l opri scurt. Moșneagul își înfipse privirile în fața ei. Ruja era voinică, smeadă, cu obrazul rotund, cu părul, ochii și sprincenile negre, ca pământul cel bun. Cozile lăsate pe spate, se îndoiu pe oblâncul șălii, așa erau de lungi. Gura cu buzele cărnoase, umede și roșii ca miezul piersicei pietroase; printre ele scăpa un zâmbet, care arăta albul dinților, ca pe o raza de lumină ce țâșnea din mijlocul feței

smolite. Supt cămașa strânsă bine pe trup, țățile i se ridicau, repede în răsuflet, ca două paseri ce se sbăteau în sân' Moșneagul clipi din ochi, tulburat, dar își căpătă repede stăpânirea de sine, și-i vorbi de-a dreptul :

- Ce-am auzit, Rujo ? vrei să-mi fii noră !
- Da' dumneata nu vrei ?
- Eu te 'ntreb pe tine.
- Intreabă-ți pe Mitru.
- Înaintea lui Mitru eu trebuie să știu.
- Zău !
- Așa.

Ruja ridică mâna și desmierdă pe bătrân, cu cele câteva frunze rămase în vârful crengei cu care-și îndemna calul :

- Moșule !

Dar Toader îi apucă creanga, și, smulgându-i-o, zise înfuriat :

- El și-a luat plata, o să ți-o iai și tu.

Și ridică mâna, dar Ruja strânse pulpele și porni surul să deie peste moșneag. Odo-bac îl prinse de funie, îl opri, și rămaseră așa, încordați, bătrânul măsurându-se, din priviri, cu fata.

În cele din urmă Ruja începu să râdă, îi apucă mâna, și zise hohotind :

— Lasă, moșule, nu struni așa gura murgului că i-o sângera... și-i cal de furat.

Pe urmă sări jos, dădu calului o palmă, și surul își luă vânt spre herghelie, iar fata luă mâna moșneagului :

— Lasă, mai bine odihnește-o, că o să ai ce struni mai târziu.

Toader Odobac, se uita iar în ochii negri ai fetii ; inima i se înmuia și i se împetrea pe rând :

— Fată hăi, păzește-te... Ia-l pe Mitru, dar să știi că o să ai cu mine de-aface. Supt papucul tău numai colbul drumului să rămâie, nu și sufletul băietului. M'auzi tu ?

Fata se uită și îi vorbi peste umăr :

— Tu ce zici, Mitrule ?

Bătrânul se 'ntoarse ; la spatele lui băetanul sta întunecăt. Moșneagul le spuse la amândoi :

— În calea voastră n'o să mă pui eu ; că ar fi degeaba ; ce-i scris e scris ! Am vrut numai să văd cât prețuiți fiecare 'n parte. Da' cât m'o ajuta luminile ochilor, din ochii mei n'o să scăpați.

Moşneagul îl lăsă şi porni înapoi. Se însera, imaşurile răscoapte de căldura zi ei par'că răsufiau, uşurate, mireazma ierbei păscute. Şi cum ridică ochii, bătrânul, zări departe încolo, uriaş, întunecat pe bolta rumenă a cerului, nukul de pe creştetul dealului. Toader puse mâinile la ochi să-l privească bine, şi i se păru că, de acolo de unde era, copacul îl învinuia ca fusese prea slab.

Îi venea par'că să se întoarcă înapoi, să smulgă pe băetan pe lângă sânul femeii celea; se oprea o clipă, apoi, deodată, îi răsări în faţa ochilor chipul întunecat, cu raza de lumină a dinţilor fetei, cu cele două ridicături ale sânilor, cari poate aveau să hrănească suflete deosebite de cele ale Odobăceştilor. Şi plecă la drum, muncit de gânduri. De ce adică bietul om nu poate înfrunta şi dânsul împrejurările, cum le înfruntase nukul întunecat din zare? De ce nu putea călca şi el vremile cum le călcase dânsul? De ce nu se umplea şi trupul lui, în fiecare an, cu un suc nou şi puternic de viaţă, cum se revârsa în fiecă primăvară, din trunchiul până în cea mai mică frunzişoară a copacului aceluia?

Pe măsură ce mergea, nucul se deslușea și mai bine pe fundul cerului. Razele amurgului înroșeau lutul dealului, deasupra căruia frunzișul negru ședea neclintit, ca o grămadă de mangal. Toader Odobac se gândea că numai copacul acesta îl cunoaștea bine, că de mic copil se deprinsese să-l vadă, să stea vară sub frunzișul lui, sub care alții ameteau, și că de pe vremea aceea numai el, numai nucul rămăsese. Nici nu băgase de seamă câtă viață se scursese, câți oameni se duseseră, ce lume nouă se ridicase. Până și sângele lor, până și Mitru era un alt Odobac ce seamănă numai la trup și la chip cu cei dinaintea lui. dar cu alt suflet, cu 'n suflet ascuns și slab.

Se înserase bine când ajunse moșneagul acasă. Până la miezul nopții, Mitru nu se întorsese încă.

În spre ziuă bătrânul îi auzi pașii în tindă.

Nunta fu pusă la cale de moșneag și tatăl fetei, și repede se și făcu. În casa Odobăceștilor intrase un suflet nou și străin

În seara nunții Ruja sărutase mâna moșneagului, apoi, cu zâmbetul ei care scăpa

ca o rază de lumină din mijlocul feței negre, îi zisese :

— Ei, moșule, s'a făcut și asta.

Și Toader Odobac par'că simți c'ân dosul vorbeii acesteia se mai ascundea una. Dar tăcu, și când veni și Mitru să-i sărute mâna Toader îi zise :

— Vezi, Mitrule, sa fii bărbat.

Moșneagul se trase în casa lui, căci pe locul lor erau patru perechi de case, și nu se întâlneau decât la mâncare, la amiază și seara, când nu erau duși pe câmp.

Nunta se făcu pe la începutul lui Octombrie, și acuma dădeau în iarnă. Lunile întunecate cu sloată, apoi cele cu ninsoare, însurăteii le petrecura închiși în odăițele lor ca niște cârțițe în vizuină. Numai venirea Primăverii îi deslipi unul de altul. În ograda lui Odobac începu să se facă multe schimbări, să se dărâme și sa se zidească din nou.

Ruja adusesese ca zestre trei perechi de cai. Mitru dădu jos un hambar și făcu pe locul lui un grajd. Bătrânul nu-i zisese nimic, numai într'un tarziu, când totul era gata, la o cină, îl sfătui pe nepotul său :

— Puteai lăsa hambarul, și ridica grajdul în altă parte. Căută, Mitrule, ce-ai apucat de la cei bătrâni să păstrezi, că-s lucruri trainice.

Dar Ruja îi apucă repede vorba din gură :

— Eu i-am zis moșule, că doar hambarul se clătina.

Și răsese, săltat așa, ca atunci în câmp, când îl mângăiasese cu creanga.

Intr'o zi, Toader se întorcea călare. Ruja îl zărise și-l aștepta în mijlocul ogrăzii cu mâinile în șolduri :

— Bună ziua moșule; iii! da' stricat ți-i roibul la picioare... merge încrucișat.

Femeea se apropie de cal, puse mâna pe dârlogi, îl strunî de-l opri în loc, apoi își înfipse privirile, ca și atunci când Toader îi oprise murgul :

— Știi ce, moșule, să-ți aduc eu un sur.

— De unde?

— Treaba mea.

Moșneagul dădu calul în lături :

— Femeie vezi tu nukul cela?

— Ei?

— Să știi că te spânzur de el, cum era să spânzure frate-meu pe tătâne-tău, când

oiu afla că ai audus cai străini în ograda mea.

— Elei ! într'a dumitale, nu, da'ntr'a mea...

Toader Odobac o măsură cu privirea :

— Incearcă.

Și își îmbie calul.

Femeea îi privi pe urmă, murmurând :

— Hm ! să mă spânzuri tu de nuc ! ghiu-jule.

Și ochii i se opri pe copacul uriaș de pe creștetul dealului. Ea de când intrase în casa lui Mitru, niciodată nu suise dealul să vadă și dânsa nukul. Și gândul o ispiți să facă drumul la el acuma. Tocmai atunci venea, cu carul, și Mitru. Ruja îi sări înainte :

— Știi ce, Mitrule ? bine c'ai venit. Hai de-om vedea nukul.

— Da' ce te-a lovit ?

— Uite-așa.

Apoi ajută lui bărbatu-său se dejuge, duse boii în ocol, se opinti bărbătește și vâri carul, singură, supt șopron, și strigă pe bărbatu-său din casă, unde se duse să se spele.

Ruja și cu Mitru ridicară dealul din greu, picioarele li se afundau până la glesne în

lutul galben și puhav. Un miros amar le îmbiba narile, pe măsură ce se apropiau de copac. Când ajunseră sus și intrară sub frunziș, îi cuprinse o răcoare de pivniță, întunericul îi înfășură deodată.

Ruja ameți și se rezimă de Mitru :

— Mitrule, hai, că nu mai pot.

Și bărbatul o luă în brațe ca pe un copil, de o scoase iar afară, la lumină. Femeea răsuflă prelung, apoi spuse :

— Mitrule, ista-i copac blestemat.

— Ei !

— Ascultă-mă, ce-ți spun. Nu 'vezi cum te doboară mirosul lui.

— E bătrân și-i plin de suc.

Cum coborau amândoi dealul, Ruja se opri fără de veste și zise bărbatu-său.

— Mitrule, moșneagul mi-o spus că o să mă spânzure de nucul ista.

— Când ?

— Adineoare.

— Nu te potrivești.

— Bă eu mă potrivesc, Mitrule, eu mă potrivesc. Că și pe tătuța, se lăuda tătâne-tău, că o să-l spânzure tot acolo.

Peste vre-o săptămână, când se sculară

de la masă, Ruja trase pe moșneag spre grajd :

— Haide, să-ți arăt ceva.

Apoi o luă înainte, fugi spre grajd, se întoarse ca o săgeată călare pe un cal roib, frumos, pe care Toader nu-l mai văzuse, și ieși vâjâind, pe poartă.

Toader se duse repede în casă, la nepotu-său :

— Mitrule, de unde-i calul ?

— Mi l-o dat socru-meu.

Moșneagul se apropie bine și-l privi în ochi ;

— E cal de furat, Mitrule. Femeea te prăpădește.

— Lasă !

Bătrânul ieși, și nu-i mai spuse nimic, dar din ziua aceea nu mai veni la mâncare ; își făcea mâncare singur, și nici de mers, să se ducă în sat, nu mai mergea prin ograda lor. Deschisese un pârliaz prin gardul lui și trecea de-adreptul în uliță.

O schimbare adâncă se petrecu din ziua aceea în sufletul bătrânului. Simțea că un duh rău se scoborâse peste casa lor liniștită. Vorba lui nu mai era vorbă ca altă dată.

Cu anevoie mai da câte un sfat, oamenii cari aveau nevoia de el îl găseau cu greu, ba, de când se aflase că nu se mai înțelege cu nepotu său, și puterea asupra celorlalți par'că-i slăbise. Câteodată, când nu avea ce face, moșneagul se suia la deal, și sta în întunericul umbrei umede a nucului. El era deprins cu mirosul greu al frunzișului care alunga pe alții. Se simțea atât de liniștit supt copacul acesta, care îl primea ca un altar, supt paza frunzelor lui. Dar Ruja îl urmărea cu ochii de câte ori suia și scobora cărarea. Intr'o zi femeea luă pe Mitru de mână, și il arătă :

— Vezi-l ? alege craca de care să-mi înnoade ștreangul.

Mitru râse și o bătui, ușor, peste spate. Dar femeea vroia ce vroia :

— „Ori m'a spânzura de nuc, ori a fi el stâpân aicea'i tot una“. Chiar atuncea încălecă și porni spre Moghileni. Când se întoarse seara, și o întreabă Mitru, unde fusese, dânsa răspunse liniștită :

— Ia după niște cârlige de vie.

Peste câteva zile, primarul Stoica și popa Năstase treceau prin dreptul casei Odobă-

ceștilor. Toader tocmai pașea pârleazul; primarul îl văzu :

— Da' ce-i, moș Toader ?

— Ce-i ?

— Văd c'ai deschis pârleaz.

— Ei, păi ce să tot necăjesc pe cei tineri. Da' unde vă duceți ? Ia, hai, înapoi, să cinstim un pahar de vin.

Toader intră înăuntru, luă cheile, și'n câteva clipe aducea din pivniță o cană de vin profir, de turna în pahare. Apoi închinara, și câteși trei dadură vinul de dușcă. Popa Năstase luă cana, mai turnă un rând în pahare, apoi zise în treacăt :

— Mie nu-mi prea vine să cred c'o să se prindă via pe dealul nukului.

Moșneagul se'ndreptă odată de șale :

— Ce vie ?

— Viea care vrea s'o sădească nora dumitale ; zilele trecute a căutat cârlige prin Moghileni.

Moșneagul rămase dintr'untâi locului, fără să spuie un cuvânt, apoi se plecă să-și ascundă fața întunecată, și tremurând, luă oala și turnă vin. Pe urmă, ca și când și-ar fi răspuns unui gând zise tare :

— Treaba lor... ia luați.

Și dădu paharul, ca și ceilalți, peste gât. Dar îndată ce rămase singur, un gând crud, de care aproape nu-și dădea bine seama, începea să-i chinuiască mintea. Apoi iarăși se stăpâni, și de data aceasta își zise singur :

— Treaba lor.

Și eși după treburi. Inșă gândul îl lăsa câte o clipă și iarăși îl înfășura în rețeaua lui de griji. Atunci moșneagul se puse să judece. Și deodată i se făcu lumină în minte. Ca să sădească vie pe deal avea nevoie de soare, și ca să fie soare trebuia să taie nucul care umbrea toată coasta. Aici vroia să vie noră-sa. Un fior trecu prin trupul moșneagului, dar în aceiași vreme simți că toate le putea face femea, dar pe asta nu. Atât cât trăia dânsul nu. Și fără să mai zăbovească porni să-l găsească pe Mitru. Inșă în locul lui găsi pe Ruja.

Femeea îl zări de departe, și l aștepta în prag, cu mâna streășină de-asupra ochilor, că bătea cumplit soarele. Odobac se opri scurt, și-o întrebă cu glas stăpânit :

— Unde-i Mitru ?

— Prin sat.

Bătrânul vroî să se 'ntoarcă apoi rămase. Ruja pricepuse numai din privirile lui la ce venise. Il întrebă :

— Da' ce ai cu el, moșule ? Spune-mi mie.

Atunci fața uscată a moșneagului se învineți ;

— Tu nu știi că dealu-i sterp ?

— Care deal ?

— A nukului.

— Hm... a nukului... Atunci cum trăiește nukul din stârpiciunea lui ?

— Și vrei să sădești vie ?

— Vreau.

— Da' cu umbra nukului ce-o sa faci ?

Femeea își ținea mereu mâna streășină, dedesuptul ei privirile îi scăpau ca două țâșnituri de păcură, iar, printre buzele întredeschise, dinții sclipea într'o rază de lumină :

— Adicătelea cu nukul ; umbra e în nuc, moșule, ca sufletul în om. Nu-i omul nu-i nici sufletul.

— Ce ?

— Nu-i nukul nu-i nici umbra.

— Ce ?

— Nici umbra tătucule.

Bătrânul se cutremură, nu mai văzu nimic în fața ochilor, se repezi nebun de furie, cu mâna ridicată. Dar Ruja se strecură ca un fulger pe dedesuptul brațului, și fugi hohotind în ogradă. Bătrânul se 'ntoarse după ea, dar în aceeași clipă zări pe Mitru venind. Se duse, gâfâind, spre dânsul :

— Ce, vroiți să doborâți nukul ?

— Cum să-l doborâm ?

— Acuma mi-a spus dânsa, nevastă-ta, că îl tăeți... să sădiți vie.

— Nu te potrive.

Dar bătrânul ridică în sus capul, și-l privi pe Mitru drept :

— Cine s'o atinge macar de-o frunză din copac, îi sfârm capul ca la o napârcă.

Și moșneagul, scos din minți, răcnă de răsunau împrejurimile :

— Atâta rămăsese neatins pe locul ista, și vreți să-l dați jos... Da' nukul e și-al meu. Auzi tu, băete, nukul e și-al meu. Să nu vă atingeți de el.

Și clătinând din cap, amenințator, Odo-bac se duse. Mitru intră în casă dar nu găsi pe Ruja. Atunci ieși iar în ogradă și o strigă. Ruja venea pe poartă, legănata,

cu un bujor după ureche, rîzînd. Cînd se apropie de Mitru îl întrebă :

— S'o dus moşul ?

Dar bărbatu-său încruntă sprincenele :

— De ce i-ai spus că tai nukul... despre ce vie îmi tot vorbeşti ?

— Ce, nu ţi-am spus că am şi cumpărat cârlige ?

— Ei şi, trebuie să tai nukul ?

— Păi dacă umbreşte toată coasta.

Mitru îi dădu din cap :

— Femea tacă-ţi gura. Te las să faci ce se poate, ce nu — nu.

Femea se gudură ca un câne batut :

— Mitrule !

— Nucu o să rămîne acolo, pe coastă, m'auzi tu ? E hotarul nostru.

— Mitrule !...

— Auzi tu, ce-ţi zic ?

Atunci Ruja îi bănuî :

— Cînd o spus moşneagul că o să mă spînzure de el, ai tăcut, şi-acuma îi iei parte. Tu nu vezi că copacul ista-i blestemat ? Nici la umbra lui nu poţi sta. Toate dihăniile aci se aciuesc ; o să vie o molimă

odată din stârvurile câinilor care se duc și mor acolo.

Mitru se uită mirat ;

— Ce molimă, ce tot vorbești ?

Dar femeea urmă, aprinsă :

— Molimă, molimă, că eu am fost de câteva ori, și-am văzut, și-am spus și femeilor din sat...

Dar Mitru îi tăie scurt :

— Ajunge : nukul o să rămâie acolo, pe coastă. Ni-i doar hotar.

Ruja tăcu și se luă cu treaba casei. Trecură câteva zile. Dar în gândul ei toate lucrurile astea se încâlciseră, se înnodaseră, apoi ca și când niște degete iscusite ar fi prins capătul firului, așa se limpeziră toate și se depănară potolit. Se hotărâse, știa ce să facă. Nimeni nu-i stătuse ei în cale. Nici santinelile căzacești de pe malul Prutului. Ii adormea c'o sărutare, când nu putea cu vutca, și trecea dincoace cu caii. Și un hodorog ca socru-său avea să i se împotrivească ! În ziua când i se desluși bine ce avea să facă se duse la crâșmarul satului. Nevasta acestuia, femeie bătrână și uscată ca o scândura, căreia îi mergea numele că

știe să facă vrăji, se bucură când o văzu, căci Ruja de o bucată de vreme se luase bine cu dânsa.

— Ei! Ruja mătușii. Ce mai faci ?

— Rău, mătușă...

— Ei.

— Păi da... nu mă 'npac cu de al-de socru-meu.

— Cum asta ?

Ruja se plecă și vorbi ca 'n taină !

— Nu-s stăpână la mine în casa... Vreau să fac un șopron, nu, că nu-i loc, vreau să îngrădesc ceva, nu, că nu-i place ; vreau acum să sădesc vie, nu, că să nu-i tai nucu'.

— A ha nucu ! păi îi hotar, Rujo !

— Și ?... da' alt hotar nu poate pune ? Nu vezi că nucu ista i blestemat ? Că alt copac nu mai are ce suga din pământul Arșițenilor, că înghite el totul. Că la umbra lui nu poți sta, că te doboară mirosul lui tare... Și ce crezi ? Hai de i vedea : acolo, în umbrișul lui numai stârvuri, toți câinii din sat aeolo trag să moară. Și o să vie o molimă...

Femeea crâșmarului duse mâna la obraz :

— Dă, de asta așa-i... Și pe Ilie ciobanu, tot acolo l'o mâncat lupchii acu' trei erni... Poate că și molima de an vară...

Ruja se plecă mai aproape :

— Dacă vezi pe Mitru spune-i și dumneata... și când vei avea nevoie de ceva, de vre-un cal .. știi .. una-i Ruja...

Femeea se schimbă deodată la față, își rânji până la urechi :

— Las'.

— Spune-i și primăresii, că primaru' ține cu moșneagu'... și preotesei...

— Las'.

Crâsmărița eși cu ea din casă ; pe prispă stăteau câțiva oameni. Unul întreabă :

— Da' unde-i Mitru lele Rujo ?

— După treburi și necazuri...

— Necazuri?... Și el are necazuri?...

— Păi da... cu nukul cela, că toate lighioanele se actuează acolo ca-ntr'un țintirim, și am vrea să dăm copacu' jos, să sădim vie.

Unul îi luă vorbă din gură :

— Ehei, da' moș Toader ce zice ?

Crâsmărița răspunse, acru :

— Păi decât o da vre-o molimă, ca an

vară, din pricina stârvurilor de pe deal, mai bine om da noi nukul jos.

În seara aceea, Ruja încălecă pe murg, și trecu ca o furtună prin sat, spre Moghileni. Se însera, nici nu se ascunsese soarele bine, când sări de pe cal în fața ușii casei lor. Tatâni-său, ieși repede din tindă :

— Ei ! iacă și Ruja.

Apoi repede :

— Ia ascultă, n'ai veni peste două zile să trecem dincolo, niște căluți ?

Dar Ruja îl bătu peste gură, cu palma :

— Lasă căluții, că avem de furcă la noi... Ascultă-mă vreau să înfrâng pe socru-meu... hai în casă, să-ți spun pe larg...

Fata trase pe bătrân, un om roș, cu ochii verzi, cu mustață tunsă, c'o ureche sfârțică, în odaie, și-l puse cu de-ăsila pe pat :

— Așa, stai. Uite ce e : Bătrânul se ține'n calea mea, și tu știi că cine mi se pune din potrivă. Hmm !... Eu nu uit c'o ridicat mâna să mă bată... El ține la nukul lor de hotar, eu vreau să-l taiu.. Am zis ca vreau să sădesc vie...

Apoi se plecă, și privi pe tată-său în ochi :

— Is călduri mari... acolo supt nuc se aciuesc și mor toate lighioanele... o să vie o molime peste sat... ca an vară, cum spune crăsmărița, și o să spuie și alte femei din sat. Înțelegi ?

Și făcu din ochiu :

— Ei, ba nu !

— Câteva stârvuri sunt ele... da' trebuiesc să fie multe...

— Bine.

— Ș'apoi om trece și căluții dincolo.

Bătrânul se ridică, și o bătu pe umăr :

— Tot Ruja mea! așa fato!... Da'mai știi tu, că potera umblă după Milcea, haiducul ? Poate că tot de supt nucul vostru își ochește prada, ca dăunăzi noaptea. Ia vezi !

Ochii Rujii sticli.

— Știi că ai dreptate ?... Ne-am înțeles !

— Ne-am !

. In câteva zile tot satul forfotea de vorbe. Crăsmărița purta vorba din femei în femei, și acestea spuneau bărbaților. Lucruri care n'avuseseră nici o trecere până acum, prinseseră cu încetul rădăcini.

Până şi preoteasa spuse sfinţiei sale într-o seara :

— Nu mai zice : *zău*, femei. Dece până acuma n'a mai venit nici o boală peste sat ?

— Cum n'a venit ? Da' n'am băgat de seama, că nu ne-a deschis nimeni ochii. Da' an vară, da' acum trei ani...

Preotul se sculă, dela masă şi porni către casa lui Toader Odobac. Zări pe moşneag stând pe prispa dus pe gânduri ; întâiaşi dată, zilele acestea, batrânul simţise dureri grozave prin piciorul drept, care-l şi ţinuseră să nu mai poată sui dealul, unde gasia alinarea ; şi'n seara aceasta înţepăturile începură să-l chinuească şi mai abraş. Preotul se apropie :

— Buna seara, moşule. . .

— Bună sfinţia ta.

Şi adăogă, cu glasul mâhnit :

— Ai venit şi dumneata să mă sfătueşti să tai nukul, cum a făcut Țăru, crâşmarul, şi primarul mai zilele trecute ?

— Ferească Dumnezeu. . Da' eu aş zice să te'mpaci cu Ruja.

— Ce ? Dac'o venit vremea ca muierile

să ducă pe bărbați de nas, treaba lor. Pe mine unul n'o să mă ducă.

— O să tae nucul.

— Las' să-l tae.

Preotul plecă, amărât, căci ținea la moșneag. Odobac rămase până noaptea târziu, cu ochii ținți spre creasta dealului, până când frunzișul rotat al nukului se făcu una cu noaptea, și nu mai văzu nimic...

A doua zi era Duminică. Soarele ardea ca în zi de secetă; în fața crâșmei jocul se închea și se fărâmița repede, căci flăcării, înfocați, uzi de sudoare, treceau mereu supt umbrare de luau câte un pahar de vin. Și cum stăteau așa numai ce prinse să aburească un vânticel fierbinte. Unii oameni adulmecau aerul fără să vrea; un miros greu par'că venea de departe. Unul aruncă o vorbă.

— De unde o fi venind miazmele astea?

Crâșmarul își puse mâinile în șolduri, răsuflă odată, apoi se întoarse furios:

— De unde? De supt copacu'cela blestemat. De unde!

Un sătean vorbi hotărât:

— Apoi nu, ia să mergem câțiva la moș-

neag și să ne înțelegem omeneste. Trebuie să-l tăiem. Deajuns suge de atâtea ani, tot sucul satului; și boli să ne mai vie de pe urma lui?

Și repede, vorba prinse chiag, primarul și crâșmarul dădeau ghes oamenilor. Jocul se sparse, și intrară și femeile în vorbă. De departe, mirosul venea mai greu, mai puternic, nesuferit.

Toți priveră spre deal. Supt frunzișul negru părea că se deschisese o groapă care 'și împrăștiă miasmele.

Primarul, rotefeiu, se învârtea printre oameni;

— Asta, nu, asta nu mai poate trece așa.

Dar, pe când vorbeau, deodată răsări în mijlocul lor Toader Odobac.

Primarul se apropie:

— Bine că vii, moșule uite ce-i: noi cu toții, te rugăm să tai nukul. Nu-i vorba de vie, dar numai miroase și dumneata ce mai miazme vin de supt el.

Bătrânul se 'ncruntă și își îndreptă șalele:

— Dar până acum cum de nu venean? Oamenii tăcură, dar crașmărița sări poponeț:

— Veneau ele, da' eram noi proști.

Odobac răcni odată :

— Eu cu muerile nu vorbesc.

Atunci primarul cam amețit, își scoase pânțelele înainte :

— Asta nu e glumă, moșule, eu îți spui să tai nucul.

— Ia taci !

— Atunci l'om tăia noi, primăria, și-om face cunoscut celor mari.

Moșneagul par'că mai vroi să spue ceva, se uită la oameni, își mușcă buzele, ca și când ar fi vrut să-i scuipe, apoi se întoarse și plecâ, fără să le mai spue un cuvânt.

Se înserase bine, oamenii începură să se împrăștie. După o lună întreagă de secetă, acumă dădea să se înourez. Lucrul acesta par'că-i mai îndulcise puțin, dar, deodată, de departe se auzi câteva împușcături, apoi o fugă nebună de cal și strigăte de feme. Peste o clipă, se năpusti pe ulița satului, Ruja, călare pe Surul. Femea, galbenă, cu părul vâlvoi, părea că deabea mai ține frâul. Oamenii săriră și opriră calul, și Ruja lunecă mototoală jos. De abia putuse să

îngăime câteva cuvinte... Se întorcea dela Moghileni, în pasul calului, și supt deal, în dreptul nukului, îi eși un om în cale, și-strigă să oprească. Ea dădu călcâie surului și atunci acela slobozise câteva focuri de pistol... Oamenii o duseră pe mâini, acasa; Mitru, speriat, o luă în brațe ca pe un copil, să o culce, căci sătenii rămăseseră sa se sfătuiască în ogradă. Unul spuse :

— Măi, și mai acum vreo două săptămâni a oprit pe crâșmaru' din Breaza... Ista trebuie să fie Milcea după care aleargă potera.

Glasurile se încrucișară :

— Milcea, să ști că-i Milcea...

— I-o fi trebuind un cal... și pândește unul...

Cineva, un glas de femeie, căci veniseră și femeile să vadă ce-i, adăugă :

— O fi pândind de sub nuc... acolo supt deal își ține capcana...

Atunci izbucniră strigăte :

— „La nuc...” „Haideți la nuc...” „La capcana lui... să-l prindem”.

Oamenii luă ră fiecare, coase, topoare, unul făcu un șumuioc de pae, îl vâra în pacură, și-i dădu foc, și cu el în frunte potera în-ighebată porni spre dealul nukului, arun-

când lumini fugare spre cuprinsul satului în care câinii neliniștiți urlau. Cu cât se apropiau mai mult de copac cu atât oamenii simțeau mai tare miazmele care le lovise mirosul ziua în vremea jocului. Aproape de tot era de nesuferit. Câțiva traseră focuri de pușcă în frunzișul copacului, apoi cei mai tari de fire, intrară supt ramurile lui, dar, repede, se traseră înapoi, amețiți de mirosul stârvurilor zăcute în țărâna umedă. Atunci unul hotărâ :

— Milcea chiar de-a fi fost pe-aici, și-a vazut el de treabă... da' și sălașul hoției și mirosul jivinilor a rămas... Oameni buni, mâne tăiem nukul că nu-i de chlp.

Răspunseră cu toții :

— „Să-l tăiem“. — „Să-l tăiem“.

Și scoborâră dealul, sfătuindu-se ca, a doua zi des de dimineață, în zori, să vie cu ferăstrae și topoare la Mitrea și, de acolo, să se suie să taie copacul.

Dar mai întâi veniră la Mitrea acasă. Incepușe sa ploaie cu găleata, și se stârnise un vânt strașnic. Câțiva oameni intrară în tindă, d unde auzeau glasul Rujei. Mitru umbla speriat de la o femeie la alta, pe când câteva

babe, și crâșmărița, o descântau. Ruja ținea o gură, vorbea într'aiurea :

— Nucul .. ia ! nukul !

Și iar tăceau cu toții, și până acolo ajungea de pe deal foșnetul mânios al copacului ! Femeea prindea iar să se zvârcole :

— Ia ! nukul... nukul !

Mitrea veni în tindă. Unul îi zise :

— Mâne să tăem nukul, Mitrule.

Și el se grăbi, bucuros :

— Mâne, mâne în zori ; până n'o băga de seamă moșul.

Oamenii plecară. Ploaia mai încetase ; Mitrea ațipi o clipă. Lângă Ruja rămăsese numai crâșmărița. Într'un rând se plecă de asupra feței zâmbitoare a Rujei, și-i suflă :

— Mâne-l taie.

Ruja deslipi buzele, și privi aprins, apoi șopti :

— Mitrea ?

— Doarme,

— Surul...

— Ei ?

— E-al dūmitale.

Numai preotul Năstase, își luă umbrela, așa ruptă cum era, și plecă cu ea spre casa

moșneagului, cum făcea de câte ori auzea o veste. Odobac urmărise de pe prispă pe cei ce se duseseră să caute haiducul.

— Ai văzut, moșule ?

— Da, sfinția ta

— Știi ce-au hotărât ? Mâne taie nukul..
Eu nu-i mai pot opri.

— Bine sfinția ta... Bei un vin ?

Moșneagul turna două păhăruțe de vin, apoi, preotul se sculă. Odobac îi sărută mâna, și când plecă' îl rugă :

— Blagoslovește sfinția ta, c'a venit precum vezi, ziua de apoi.

Preotul uni degetele, și-i atinse capul, apoi se strecură pe ușă. Moșneagul rămase pe gânduri, și'n sufletul lui se aprinse cu încetul un simțimânt de ură pe care nu-l mai încercase încă, dar care acuma par'că îi șoptea lămurit ce trebuia să facă. Dintr'o încordare, moșneagul se ridică, își luă secura, și, așa, cu capul gol, eși în ogradă și se 'ndreptă spre casa lui Mitru. Când ajunse se opri întâi la fereastră. Pe după ochiul geamului se mișcau umbre în colo și'n coace. Intr'un răstimp i se păru ba nu, auzi chiar glasul Rujei, și-atunci sângele îi

vâjâi în urechi, furia îi înneacă pieptul și se repezi în tindă. Dar, ușa se lovi de Mitru, și rămaseră amândoi, înfiți locului. Băetanul presimți ceva :

— Unde te duci ?

— Să te scap de năpârcă !

— Haide, moșule, c'o să fie rău.

Și repede, vânjos, apucă pe bătrân de brațe, și-l împinse înapoi, afară. Aici se proptiră din nou. Toader vroi să se smulga din brațele lui Mitru și nu putu, atunci, spuse găfâind :

— Ce pui mâna pe mine ?

— Nu moșule, te opresc de la un lucru rău.

Deodată, pe băetan îl străbătu o durere la mâna stângă, apoi simți că i se prelinge ceva cald printre degete. În frământatul lor Mitrea se rânise în securea moșneagului.

Ce ai, moșule, în mână ?

Și îi arată :

— Uite, m'ai rănit, ce vrei să faci ?

Moșneagul se uită o clipă, buimac, apoi aruncă securea, și fugi, cu fața în mâini, gemând. Când ajunsese acasă se trânti pe laviță, și plânse, cu lacrimi calde în care

par'că i se topise toată fierbinteala mâniei. În locul ei, i se lăsă peste suflet o liniște adâncă, o înțelegere deplină, o judecată dreaptă a lucrurilor. Se ridică, hotărât. Căută prin lăzi dar nu găsea ce vroia. În urmă își aduse aminte. Se duse în tindă și desnodă capetele fringhiei pe care era întinsă niște pânză, și eși pe prispă. Acolo rămase așa răzimat de stâlpul cerdacului. Ploaia stase, numai vântul bufnea din când în când, și foșnetul mânios al nukului par'că arunca numai blesteme. Uneori, departe tare ca sclipirea unor ochi firoși de fiară ce pândește în noapte, cerul se lumina de pâlpâirea unui fulger, și-atunci o clipă, nucul se desprinde 'din întuneric pe creasta dealului, singur și neînduplecat. Moșneagul oftă adânc și gândi: „Tu tot tare rămâi, până la sfârșit!“ Pe urmă trase ușa tindei. apoi se cufundă și el în noapte. . . .

Nici nu mijise bine de ziuă și țărani veniseră. Mitru se sculă buimac, și rămase uimit când văzu pe Ruja, îmbrăcată, gata, așteptându-l O întreabă :

— Ți-e bine?

— Mai bine. Hai că te așteaptă oamenii.

Se luminează de tot și o veni moșneagul. Eu o să mă duc pe urmă până la tata, în Moghileni.

Mitru își luă pălăria și eși. Venise și crâșmarul și crâșmărița, primarul: — se adunaseră vre-o treizeci de oameni. Primarul adusesese și-un felinar. Porniră. Suiră din greu dealul, căci lutul se muiase de ploaie. În sfârșit ajunseseră și se apucară de treabă. Întâi tăiară o ramură, ca să pătrundă lumina ce se vărsa tot mai lucie până la trunchiu, apoi, intrară supt crengi și, la lumina felinarului, potrivi ferăstrăul. Doi flăcăi voinici, scrijeliră coarja bătrână, apoi dinții oțelului intrară tot mai adânc, tot mai adânc; scrișnetul dela început se auzia acum ca un geamăt înăbușit. Mitru stătea deoparte, întunecat; îngrijat, se uita mereu să nu vie moșneagul. Dar Ruja îl strânse de mână:

— Mitrule, ia acuma o să fim și noi acasă la noi, n'o să aibă nimeni la ce se amesteca...

Și adăogă:

— Om pune viță, n'om pune, asta-i altă vorbă.

Flăcăii se opriră, luară o fringhie și o'n-

colătăciră bine de o ramură. Apoi câțiva oameni- prinseră de capăt să tragă copacul în vale. Unul din flăcăi strigă :

— Trageți!

Oameni își încordară puterile, ceilalți se dădură la o parte. Copacul începu să se clatine. Atunci, Mitru care și aruncase ochii spre frunzișul lui, strigă de odată, speriat :

— Stați... moșul..

Și arată spre nuc.

Oamenii priviră întracolo, și, printre cren-gile ce se legănau de smuncitură, zăriră ca-pul plecat spre piept al lui Toader Odobac.

Primarul începu să strige, să sufle :

— Stați... s'a spânzurat...

Oamenii se traseră speriați, înapoi, dar copacul se desprinsese deodată, de pe trun-chiul tăiat, un pocnet grozav străbătù până departe, un glas stigă : „Feriți“ și nucul se prăbuși în vale, acoperind în căderea lui, ca înt'un mormânt de frunze, trupul neîn-suflețit al moșneagului.

DOMNUL SENECA

ine nu l'ar cunoaște mai cu deamă-
runtul pe Domnul Seneca Romil,
și l'ar vedea ce purtare aleasă, și,
mai cu seamă, ce înfățișare deosebită are,
și l'ar asculta cât de înțelepțește știe să
vorbească despre toate, și ar mai auzi cât
de darnic e cu toți, ar crede că d. Seneca
e scborător din cine știe ce viță boerească,
ba ar jura că, pe cât e de burduf de în-
vățătură, e și mai putred de bogat. Ade-
vărul însă-i altul: Domnul Seneca, de neam
n'are încotro să fie: e numai băeatul diaco-
nului! Romil, viețuitor până mai dăunăzi la
biserica S-tului Dumitru; de umblat prin
școli, — numai cât și-a ros coatele pe băn-
cile celor patru clase primare din mahalua
lui; iar de bogăție, — ia acoio un petec de
moșie pe valea Rânzeștilor.

Dar că Domnului Seneca, Dumnezeu i-a dat foarte mult bun simț, și pe de-asupra, multă, inimă că știe a se purta în lume, că l-a învățat multe viața și că el a știut să tragă înțelepciune din ori ce împrejurare, apoi că se mai pricepe să-și mânuiască și averea, da, de asta-i așa.

Domnul Seneca Romil să tot aibă cincizeci de ani, si e spân : ce bruma de tuleie îi mai răsar supt nas le rade și pe acelea ; obrazul îi e supt : gura de abia încondeiată, ca și când ar avea numai o singură buză ; iar nasul atât de ascuțit și de subțire că, dacă te uiti în fața lui, n'ai ce prinde : privirile îți lunecă deoparte și de alta a obrazilor și ți se opresc pe urechile, puțin rășchirate, dar frumos întoarse, ca două torți de cercei.

Domnul Seneca e vestit prin multe fapte de duh ; și când le face rămâne liniștit trăgând din lulea, — o lulea lungă de cireș cu cuptorașul de fildeș. Stă mai mult pe moșioara lui ; iar când e în oraș vine des pe la „Cafenea Capitalei“. Atunci toți din năuntru aleargă la masa lui căci au ce auzi. — Vorba începe : unii una, alții-alta

Domnul Seneca își spune cuvântul totdeauna la sfârșit, și veșnic i se dă dreptate. Căci a văzut de toate, și a cunoscut pe mulți. O singură meteahnă îi găsesc oamenii: prea crede pe Români leneși din cale afară; și nu se sfiește s'o spue fățiș, și-ă cam spus-o la mulți. Cei ce au înghițit-o însă, nu s'au supărat, căci Domnului Seneca, îi mai zic, între dâșii și „Filozoful“ și de la un filozof poți asculta orice.

Astăzi e ajunul anului nou. Ninge de-o minune, cu fulgi înfoiați ca penele de găscă. În cafenea e lume de pe lume. Par'că nicio-dată n'a fost atâta. De pe ferestre se văd săniile cum trec, în sbor, cu pologurile cailor învoalte în vânt, ca aripile unor telegari din poveste. E pe la 4 după amiază, când Domnul Seneca Romil intră în cafenea; toți îl poftesc care din cotro, dar fiindcă nu se poate duce în zece părți deodată, vin toți la masa lui Mavrichi, la care Domnul Seneca se așează.

Domnul Mavrichi pe cât e de gras pe atâta-i de cinstit, și Domnul Seneca îl iubește. Cum se așează „filozoful“ pe scaun,

care mai de care îi dau vești, căci de două luni nu mai venise de la țară.

Dânsul le ascultă pufăind întru'na din lulea. Câte un nume lunecă din gură'n gură,— nume dintr'ale aceloră ce trec în sanie.

Deodată se scoală cu toții în picioare să privească în uliță.

— S'a întors și Murguleț, zise unul.

— S'a întors Murguleț, nene Seneca, spune altul.

Dar filozoful trage odată din lulea, cu colțul din dreapta al buzelor, iar pe cel din stânga îl descleteștează și zice:

— Ei?

— Păi nu știi? au vorbit gazetele de el.
A ajuns vestit.

Domnul Seneca pufăie iar:

— Ei!

— Zău, nene Seneca, ci că se îndeletnicește cu cârma balonului,... el și cu'n neamț; tată său i-a trimis până acum vre-o sută de mii de lei pentru asta.

Și un altul, încrezător, adaogă:

— E om deștept: să știți că el o să facă treabă.

Domnul Seneca Romil, zice iar cu colțul din stânga :

— Ei.

Și fiindcă toți îl privesc și dorese să-l audă vorbind mai mult, Domnul Seneca își scoate luleaua din gură, tacticos, și întoarce capul.

Toți îi privesc urechile. Și dintre ele ră sare glasul cam ascuțit acru al Domnului Seneca :

— Bun meșteșug e și cârma balonului.

Toți tac.—Dânsul urmează :

— Fiindcă, mă Mavrichi, dacă eu, sau tu, sau Murguleț, să zicem de-o pildă, nu-i așa? ne-am apuca de o meserie,—iacă de ciubotărie, — lumea o să vrea să vadă măcar o pereche de papuci din mâna noastră.—Nu ?

— Firește, nene Seneca.

— Ei? Și când o vedea-o, întâiu o s'o ia o în mână, și dac'o găsi o cusătură strâmbă o să zică: „Hm! Îs prost cusuți:“ și dacă i-o și mai încălța, și o vedea că-l strânge, o să zică: „Is prost croiți!“ și dacă ni i-ar da să-i prefacem, și'n loc de buni

noi i-am înapoia omului tot răi, el o sa zică; „Da' prost ciubotar“, Aşa-i?

— Aşa, nene Seneca.

Dânsul mai trage din lulea odată, îşi aşează coatele pe masă, şi spune mai departe:

Şi ştii de ce? Fiindcă ciubotăria e o meserie pipăită, Mavrichi. Adică, de dânsa' ca de ori ce meserie, îţi poţi da seama, şi tu, şi eu, şi ista, şi toţi, ce Dumnezeu? Da' cârma balonului?... Ah! ce pat moale e şi cârma asta pentru leneşi. Eşti fecior de bani gata, vrei să ungi ochii tată-tău, şi-a lumii? lucrezi la cârma balonului. Babaca îţi trimete sute de mii de franci, tu, Murguleţ, care n'ai nici o pregătire pentru lucruri al căroră dar nu ți l-a vărsat Dumnezeu în sânge, papi parale. Şi dacă nu descoperi nici o cârmă te iartă toţi. „Ce vrei nene Seneca, o să-mi zici tu, Mavrichi, peste vre-o doi ani, crezi că e dat la toţi, şi puţin lucru e să descoperi cârma balonului? Da' eu zic că tocmai la lucru ăsta trebuie să se gândească şi tată-său, mai întâi... Ascultă-mă astea-s saltele moi!

Și, pe când cu toții se grăbesc să deie Domnului Seneca dreptate, un om mărunțel, chel, cu fața vânată ca și cum ar fi fost svântată la fum, se aproprie de Domnul Seneca și-i șoptește ceva la ureche.

Domnul Seneca, vără mâna în buzunar, scoate un teanc de hârtii, ia una de douăzeci și i-o dă. Apoi îl întrebă :

— Pe când zici ?

— La cinci Ianuarie nene Seneca.

— Bine, uite însemn.

Domnul Seneca scoate carnetul și înseamnă ceva, apoi îl lăasă pe masă. Mavrichi se uită, vede fără să vrea însemnarea și-i spune :

— Păi bine, ziseși pleșcarului ăstuia că-i însemni ziua când să-ți dea banii înapoi, și ici văd altă-ceva scris : „De scos actele pentru...”

Domnul Seneca își scoate luleaua.

— Adică așa de prost mă crezi tu pe mine ? Am zis și eu așa ca să vadă că nu-i dau de pomană ; par'că nu știu că n'o să-i mai capăt cei douăzeci de lei ? Carnetul îl țin pentru afaceri, nu pentru...

Apoi par'că-și aduce aminte de ceva, și întreabă pe un tinerel din colț :

— Da' tu Țefandache, când începi să te ocupi cu „cârma ?“ Am citit că ai intrat în moștenire.

Cei dinprejur râd, iar tânărul răspunde.

— Eu o să-mi văd de moșie, nene.

Domnul Seneca, pusese luleaua în gură, nu putu răspunde decât :

— Ei ? !

Mavrichi poruncise un ceai la unul din cei doi chelneri ai cafenelei, și încă nu i-l adusese. Nerăbdător, mai bătu în masă ; atunci chelnerul Gheorghe, un român roșcovan, cu părul adus și lins pe tâmpile, cu mustățile învârtite ca la racii cei fierți, la gât cu o cravată verde, înfoiată ca o varză, veni în pas de vals să aducă ceaiul. Mavrichi se uită la pahar în zare : paharul era murdar, zahărul mai puțin cu o bucățică decât se obișnuia, romul lipsă.

— Poftim cafenea ! zise înfuriat.

Domnul Seneca însă, care nu-și luase ochii de chelner, își scoase luleaua din gură, și spuse ca și cum nu curmase adineoare șirul vorbeii :

— Și Murguleț are parale ; da' ăsta, să-răcilă, ăsta care trăește din bacșișul tău și al

altuia, și care de abia își mișcă picioarele, da'n schimb face pe berbantul ? De asta ce să zici !... Neam afurisit ! De aceea ne bat toate semințiile pământului. Ia să chem pe Șvarț, pe celalt, pe jidanul cela nesuferit, să-mi aducă ceva... să vezi !...

Domnul Seneca bate'n masă și strigă :

— Șvarț !

Chelnerul, un jidan subțire, cu părul negru și creț, cârn, adus de șale, îndoit cu un corn, se repezi :

— Un ceai, porunci Domnul Seneca.

Apoi către ceilalți :

— Să vedeți acum

Șvarț veni într'o clipă cu ceaiul : paharul curat, patru bucățele de zahar, și una pe marginea farfuriei, — ca din partea lui — și rom ; linguriță sticlă, tablaua oglină.

— Ei, Mavrichi, se întoarse Domnul Seneca, vezi ? Ei, să nu-i tragi celuilalt douăzeci-și-cinci ?

Și domnul Seneca începu să verse iarăși nouri de fum din lulea, ca și cum și-ar fi vărsat necazul...

Se înserase ; la ferestre prinseră sa vie urătorii cu buhaiul.

Domnul Seneca se sculă să plece.

Atunci se ridicară cu toții să meargă.

Dar cum se îndreptă spre ușă, Domnul Seneca, își aminti că nu plătise :

— Șvarț, uitasem să'ți plătesc ceaiul.

Scoase punga împletită, să deie banii, dar scăpă un capăt și un pumn de franci și de gologani se împrăștiară pe podele.

Toți cei din prejur se lărgiră roata, sa se vadă unde căzuseră banii.

Iar Șvarț se repezi, se rupse în două din șale, și, cu ochii scânteind, cu brațele în lături, ca o cloșcă ce'și adună puii sub aripi, începu să culeagă paralele.

— „Uite ici un franc, Șvarț“ ; „Uite colo altul“, îl călăuzeau toți din toate părțile.

Dar Domnul Seneca își pironise privirile lângă teighea : răzimat de dânsa, cu mâinile la spate, Gheorghe, chelnerul, nici nu se mișcase, urmărea numai cu ochii pe Șvarț, care se tăvălea pe jos.

Când Șvarț sfârși de cules, Mavrichi întrebă :

— N'or mai fi?

Și rotindu-și privirile mai zări unul de cinci parale :

— Gheorghe, uită un ban la piciorul tău.

Gheorghe se uită a lene, se plecă, și ridicând banul, porni să-l aducă în aceeași vreme cu Șvarț, care se sculase, și venea cu pumnul plin de franci.

Dar Domnul Seneca, îi opri cu o mișcare pe fiecare la locul lui ; apoi, pe când își ridică gulerul blănei, le spuse liniștit, cu colțul din stânga a buzelor :

— Lăsați ; tot e ajunul anului nou ; luați fiecare ce ați cules.

Și, pe când gura lui Șvarț se despica, până la urechi, într'un zâmbet de neînchipuită bucurie, iar buzele lui Gheorghe se strângeau pungă, ca și când ar fi mușcat dintr'o lămâie, Domnul Seneca da drumul unui val de fum, și eșia încet, urmat de prietenii încântați.

DEMISIA

a cu gluma, ba cu un pahar de vin nici nu știi când fuge vremea ; odată te trezești că se luminează de ziuă ! Ion Șerbescu se pleacă, dădu perdeaua la oparte, apoi spuse tovarășului, său Gheorghe Mincu :

— Mă, se face ziuă.

Mincu, se 'ndoi, făcu ochii mici să pătrundă întunericul sur deafară, apoi bătu cu inelul în marmura mesei :

— Incă un rând !

Dintr'un colț se înălță o umbră, merse, clătinându-se, până la butoiul de lângă tejghea, dădu drumul canelei, și se îndreptă apoi spre masă cu două halbe cu bere. Pe urmă, fără nici un cuvânt, se duse și se topi iarăș în colțul de unde răsărise adineoare. Mincu, dădu din cap :

— Numai chelner să nu fii !

Șerbescu răspunse cu îngânfarea lui de glas, veșnic, batjocoritoare :

— Chelner.. și cântăreț de operetă.

— Prea ne terfelești și tu bresla.

— Ba nu. De câte ori, ca și ăsta, penrtu un cluplet nerod care a plăcut publicului, nu ți-ai deschis gâtulejul de cinci-șase ori pe rând.

— Nu-i tot una.

— Haide... *Prosit !*

— *Prosit !*

Șerbescu își aprinse o țigară. Prietenii tac o clipă și se privesc. Șerbescu e plin la față ; poartă mustățile rase ; are ochii tăiații ca migdala ; bărbia eșită în afară îi dă chipului înfățișarea acea îndrăzneată și batjocoritoare pe care o are și'n torsătura vorbei. Deși nu poate să aibă mai mult de treizeci și cinci de ani, părul pieptănat cu cărare, e înflorit ici colo, de sclipiri albe.

Mincu, sfrijit ; cu obraji înfundați ; aproape fără de gene și sprincene ; dar luminat de zâmbetul ascuțit pe care meseria cupletistului îl pecetluște totdeauna pe baze, se miră par'că :

— „Îți merge bine la Constanța, Șerbescule.“ — Șerbescu drept raspuns își asmuță buzele și dădu drumul la rotogoale de fum care ies, una după alta, se rotesc, apoi se 'nșiră 'n aer, ca o salbă.

Pe urmă, se uită prin prejur;

— Mincule, am rămas singur!

Mincu privește întinzându'și gâtul:

— Nu tocmai, uite, colo, la spatele tău, încă un, întârziat.

Șerbescu întoarce capul; tocmai lângă peretele din fund, un om, cu o halbă dinainte, stă cu ochii pierduți în gol.

— „Știi ce, Mincule“, spune Șerbescu, „hai să-l chemăm și pe ăla. Tot suntem numai noi singuri la vremea asta“.

Și, fără să mai aștepte răspunsul lui Mincu, Șerbescu se 'ntoarce către străin:

— Domnule, domnule, faceți-ne plăcerea și poftiți la masa noastră.

Apoi, către Mincu:

— Mai petrecem.

Omul se scoală, își ia grăbit halba, pălăria și paltonul, și fără nici o vorbă, vine, de se așează, stingherit oarecum la masă

Mincu mai bate cu inelul și poruncește:

„Un rând !” Umbra din colț se'nalță, se clătină din nou pe picioare, se oprește o clipă, — când Șerbescu adăogă : „Trei halbe” — apoi aduce iarăș băutură și se topește în fund.

Cei doi prieteni privesc pe străin. E un om bălan, cu ochii albaștrii ; zâmbește fericit ; din părul lins de pomadă i se scobora un cârlionț pe frunte.

Mincu ridică halba :

— În sănătatea dumitale, domnule...

Străinul se ridică, uluit, și se 'nclină în fața celor doi artiști :

— Petru Știuca.

— În sănătatea dumitale, domnule Știucă.

Mincu și Șerbescu își aruncă o privire veselă de pe de-asupra halbelor. Petru Știucă, bea pe nerăsuflăte, halba apoi, cu ochii în jos, către cei doi :

— V'am admirat astă-seara.

Artiștii, la rândul lor, se închină, și Mincu bate iar în masă :

— Încă un rând de trei !

Șerbescu aprinde altă țigară și întrebă pe noul venit :

— Ce sunteți dumneavoastră ?

Petre Știucă, pare încurcat, se 'nroșește se întoarce pe scaun, și însfârșit, vorbește.

— Nu sunt mai... mai nimic... Vedeți, am avut multe nenorociri... ași fi vrut să rămân în gazetărie..., dar, vedeți, nici în gazetărie nu-ți poți spune gândul lămurit... eu sunt pentru libertate... da, am făcut și conservatorul... eu vă cunosc de mult. . din București... vedeți fără libertate nu e nimic frumos pe lume... și gazetăria.. ei, am avut multe nenorociri.

— „Ia să bem, să bem, domnule Știucă“ zice Șerbescu, iar Mincu poruncește încă un rând.

— „Fără de libertate“, începe din nou Șerbescu, nu e nimic frumos pe lume. Nu e așa Mincule?“

Mincu, tușeste, se 'nneacă

— Nimic nene Șerbescule.

— Dar, în sfârșit, ce sunteți domnule Știucă ?

Știucă iar se mișcă pe scaun, și zâmbetul lui par'că are ceva dureros; fără de îndoială îi era greu să facă o mărturisire :

— Vedeți... cum v'am spus, am avut

multe necazuri... am luat, așa, deocamdată, o slujbă la... percepție.

Apoi, repede, ca și când ar vrea să dreagă ce-a zis :

— Dar vă rog... vă rog să nu vă faceți o idee rea de mine... v'am admirat astăseară... am făcut conservatorul, am fost chiar controlor la teatrele de vară de aici... Pe atunci nu veniserăți încă Dumneavoastră...

Șerbescu făcu din ochiu lui Mincu, apoi strânse mâna poftitului :

— A ! atunci suntem între colegi. Păi de ce nu ne-ai spus dela început, dragă ?

Mincu iar scoală chelnărul să aducă un rând... Chelnerul, necăjit la fiecare zece minute, se trezește deabinele. Dă perdelele la oparte. Pe geamul aburit lumina cenușie nu poate încă pătrunde; dar din uluci se aude cum picură bura de ploaie Petru Știucă a băut trei halbe pe rând și acum e la a patra ; ochii i s'au împăinjenit puțin, și capul stă aplecat pe un umăr ; privește prostit ; dar, în schimb, a căpătat gust de vorbă :

— Da după cum v'am spus, am fost controlor ; am și jucat uneori, da, știți, în

roluri mici... ce vreți... necazurile m'a adus la... la percepție...

Și deodată, se înfurie; cei doi prieteni îl privesc încântați :

— Și, știți, așa, ca controlor câștigam mai mult,.. și eram liber.. Fără libertate...

Mincu îi dă dreptate și-l ațâță :

— Firește : fără libertate nimic nu e frumos pe lume.

Lui Șerbescu îi trece o idee năstrușnică prin cap. Ridică halba ; golesc băutura câteșitrei și mai vine un rând.

Șerbescu lovește cu pumnul în masă :

— Cât ai pe lună domnule ?

O sută douăzeci de lei.

— Și ca controlor cât câștigai ?

Funcționarul își vâra cele trei degete de la mâna dreaptă în buzunarul jiletcei, scoate pieptul în afară, și-dă capul pe spate de răspunde cu ifos, încâlcindu-se :

— Pân' la o sută șapte șaaapte zeci de... de lei pe lună, bez. . bez Vlașca și Te-Teleorman.

Șerbescu se "furie :

Păi bine, ce-ai căutat atunci la percepție, domnule ? Păi dumneata ești de

percepție ? Dumneata cu talentele dumitale. Dumneata să-ți pui capul sănătos supt evanghelie ?

Mincu își inăbușe râsul ; Șerbescu pufnește, apoi isbucnește deodată :

— Dă-ți demisia, domnule, ce mai stai ? Dăți demisia.

Funcționarul se 'ndreptă în scaun, par'că ar vrea să se înșurubeze :

— Așa... ai dreptate... trebuia să mi-o dau... o să mi-o dau... ce mai vorbă... îmi dau demisia

Apoi bătu, înviorat, în masă la gândul demisieii :

— Un rând de trei !

Ia pe Mincu de umăr, și, arătând pe Șerbescu.

— Iaca om... așa da... îmi dau demisia... hotărât... Libertatea e totul. . Ce-mi pun eu cap sănătos supt evanghelie... pen'ce pen'ce pentr'o sută două-zeci...

Șerbescu ridică iar halba :

— Bravo, domnule ; așa-mi placi... Prosit. Afară s'a luminat deabinelea.

Pe trotuarul ud, se strecoară trecătorii rari ; zarzavagii trec cu căruțele spre piață. Cei doi artiști au băut tocmai cât le trebuia

să fie veseli la culme. Funcționarul însă e topit. Din când în când mai suge din cea din urmă halbă, câte o înghițitură, și strigă scurt, cu ochii întorși spre tavan : „Demisia!“ „Demisia!“

Mincu șoptește, răzând, iui Șerbescu

— Bine nene Șerbescule, ce ți-ai făcut păcat cu asta ?

Șerbescu răspunde înțelepțește :

— Ce-ar fi, dragă dacă n'am mai îndulci viața cu câte o glumă...

Ceasornicul bate orele șapte. Prietenii sunt cam obosiți, plătesc iau între ei pe Petre Știucă și pleacă spre casă. Aerul rece de afară îi înviorează. Funcționarul se mai trezește ; dar în minte i s'a înfipt un gând care îl stăpânește cu îndărătnicie. După câțiva pași se oprește în dreptul unei tutingerii ; intră înăuntru și artiștii după dânsul. Știucă se clătină câteva ciipe, în fața tejghelei, par'că a uitat la ce venise, apoi strigă deodată :

— O coală de hârtie .. mi-ministeriala. . și un timbru de tr'zeci.

Mincu se uita la Șerbescu și amândoi holbează ochii :

— La ce iai hârtia, nene Știuca, îl întreabă Mincu.

— Cum la ce? .. Pentr' pentru demisie... îmi dau demisia...

Șerbescu îl ia cu binișorul :

— Ia lasă, prietene, n-o să ți-o dai azi doar... mai târziu... la vară... când o veni trupele de teatru

Știucă se înfurie.

— Acum... chiar astăzi... îmi dau azi demisia.

Plătește, ia hârtia și timbrul, și ese iar în stradă. Aerul rece iar îi trece peste față ca un ștergar jilav, și iar îl învionează.

— „Nu ți-am spus eu, nene Șerbescule că-ți faci păcatul cu ăsta,” zice Mincu în urmă.

— Dă, măi te pomenești că și-o da netotul.

Apoi îl ia pe Știucă de braț;

— Ia ascultă, dragă prietene se poate sa iai o glumă în serios ! Noi am glumit. Dar ce n'am da noi să avem o slujbă ca a dumitale... o slujbă onorabilă, frumoasa.

Știucă îi pune mâna în piept și-l împinge:

— Imi dau demisia.. ai înțeles ?.. demisia-

Art'știi nu știu ce să facă. Merg câteși trei tăcuți.

Mincu îl întreabă :

— Incotro, nene Știuca ?

— La percepție... mă duc să mi-o dau.

— Ce e de făcut cu nebunul ăsta nene Șerbescule.

Pe dreapta tocmai se deschidea o prăvălie :

— Ia haidem să mai luăm un vin, zice Șerbescu.

Și târâș-grăpiș, îl imping și pe Știucă înăuntru

În fața mesei rotunde Șerbescu își tocește limba, să-l aducă la gânduri mai bune :

— Dragă, frate Știucă, a fost o glumă... Am glumit, bătu-m'ar Dumnezeu sa mă bată. Uite, întreabă și pe Mincu, dacă n'am glumit. De ce să-ți dai dimisia ? Pă noi, știi dumneata, cum tragem pe dracul de coadă ? Crezi că-i ușor să rămâi așa fără cinci parale ! Noi am vrut numai să râdem, așa, prietenește. Haide, Știucă baete, haide, de haiărul nostru, dacă ne iubești, lasă demisia în colo. Vezi-ți de slujbă. Hai și te culcă, mă duc eu la directorul prefecturei, că-l cunosc, sa spun că ți-i cam rău ; ba am să-

rog sa te înainteze, puiule, zau am să-l rog. Haide, Știucă dragă, hai acasa...

Sunt aproape 9 ceasuri de când îl dăscălesc; artiștii cad de oboseală.

În sfârșit, cu mare greutate, îl iau, îl urcă într'o trăsură și, după ce îl întreabă unde stă, spun birjarului să mâie...

În odăița sărăcăcioasă și umeda, cu 'n ochiu de geam cât palma, îl desbracă amândoi, ca pe un copil, și-l pun în pat. Când să plece Șerbescu îl ia de mână:

— Nene Știucă, ne-ai făgăduit: nu demisionezi.

Știucă își deschide ochii și de abia bolborosește:

— Bine: biine .. de... de hatârul vostru !

ORATORUL

ocmai isprăvise de mâncat friptura când Ghiță Năstrate, agentul îi aduse o scrisoare. Conul Tase Filoreanu desfăcu domol plicul și ceti:

Iubite Tase.

Im împrejurări grele, la cine sa alergăm? Firește, — la tine. Afaceri grabnice mă silesc să plec numaidecât. Și astă seară, la 8 ceasuri, cred că știi: sunt cele două întruniri, în despărțirile III și IV, la care trebuia să vorbesc. Bizuit pe marele tău talent, plec mai mulțumit și împăcat în mine însumi decât chiar dacă ași fi vorbit eu alegătorilor. Al tău îndatorat.

Jean.

P. S. Iartă-mă că-ți scriu, așa, pe fugă; mai am jumătate de oră până se plece trenul. Tocmai. — semnul buletinelor noastre de vot e *Crucea*.

De multe ori îi scrisese șeful; dar nicio dată nu-i așternuse rânduri mai călduroase ca aceste. Conul Tase era încântat. Inghiți o bucată de plăcintă în pripă, sorbi de două-trei ori din cafea, și porunci să-i aducă o trăsură. Erau 7 ceasuri. Iși îmbracă redingota, își îmbucă tabachera cu tutun, iar coana Tica Filoreanu îi puse în portofel vre-o două scobitori, căci se putea, după întrunire, soțul dumneai să guste ceva, cu prietenii.

Peste câteva clipe trăsura luneca, sprintenă, spre sala „Jupiter“, unde se ținea întrunirea despărțirii a III-a. La intrarea oratorului sala se cutremură de strigătele de bucurie ale alegătorilor; conul Tase Filoreanu era cunoscut și recunoscut ca mare vorbitor. Când păși în sală, fața conului Tase se rumeni ca floarea mărilor, când se așează în fața mesei, se aprinse ca trandafirul, iar când ridică degetul, se făcă liniște, obraji i se înflăcărară ca bujorul. Dar tăcerea se întinse

peste capetele celor strânși să audă și conul Tase începu să vorbească. Cele dintâi cuvinte îi eșiră din gură mai mult suflate decât spuse. Intotdeauna păția așa. Vorbele par'că se'necau, se amestecau, se îmbulzeau la poarta dinților, pânăce, în sfârșit, stăpânirea de sine le rânduia, le făcea să iasă una câte una, curate, înșirate cu darul pe care, într'o măsură, conul Tase îl avea. Turburarea ținuse două-trei clipe doar; alegătorii cunoscură îndată glasul care, și acum, tuna și fulgera împotriva tuturor acelor cari erau de alte păreri decât ale conului Tase Filoreanu și ale prietenilor săi... Conul Tase Filoreanu și tovarășii săi făcuseră toate... ei orânduiseră țara; ei alcătuiseră legile cele înțelepte; ei ieftiniseră traiul: numai dela ei, toată suflarea, putea să aștepte îmbunătățirile viitoare !...

Din când în când câte un glas răgușit striga, vajnic; „Așa-i!“ Și atunci ca o furtună, strigătele se încălecau, geamurile sbârâneau de vuet: „Așa-i! Așa-i! Așa-i“ Un om scurt, cocoțat pe un scaun, lângă un stâlp în fundul sălii, ridica mâna și țipa: „Jos; jos cu ei! „apoi clătinându-se, luă stâlpu

de care se sprijinea, în brațe, să nu cada. Atunci Năstrate făcea liniște, — avânta bastonul deasupra capului și porunca : „Tăcere!“ Și tăcerea se făcea îndată.

Apoi vorbele conului Tase își luau iar șirul, unele după altele, ca niște tovarășe bune cari știau ce aveau de făcut...

Conul Tase se înfierbânta; vroia, și 'n aceeași vreme își dă seama de toate; gura spunea una și gândul mergea alături! Înțelegea că robise sala, simțea că putea vorbi așa trei, patru ceasuri, o zi întreagă, o săptămâna chiar dacă ar fi fost nevoie. Deodată însă își aminti că mai are o întrunire. Trebuia să sfârșească. Postscriptum-ul i se înșira în minte... „Tocmai — semnul buletinelor noastre de vot e Crucea“. Asta era și sfârșitul; avea să încheie în chip măreț. Conul Tase se umplu bine în haină:

..., „Astfel iubiții noștri prieteni, voi încheia arătându-vă că semnul buletinelor noastre de vot, semnul cu care pornim la lupta e *Crucea*; cu ea vom merge la izbândă. Căci, domnilor, Crucea e semnul credinței noastre stramoșești; Crucea e cel dintâi semn pe care mama noastră ne-a învățat să-l facem

În fața sfântului iconostas ; pentru strălucirea
Crucei sfinții mncenici au murit în chinuri ;
pentru Cruce, Domnii noștri viteji au luptat
în șirul veacurilor ; și în sfârșit, pe Cruce,
Domnul nostru Isus Hristos și-a jefit viața
pentru mântuirea pacatelor omenești ! Așa
dar Crucea e semnul care vă va călăuzi,—
credeți în ea și mergeți la izbândă. Și mai
judecați, iubiți alegători, că'n vreme ce noi
pornim la luptă creștinește, potrivnicii noștri,
ca niște păgâni și-au ales steaua, doar ca
toți să le poată spune : „Vai de steaua lor!“
Și-au ales steaua, care-i tot așa depărtată
de noi, ca și ei de inimile noastre ale tu-
turatora ; și-au ales Steaua rece,—rece ca și
sufletele lor neîndurătoare ; și-au ales Steaua,
— steaua căzătoare care nu lasă în urma ei
decât lumina mincinoasă a unei clipe ; și-au
ales Steaua, iubiți alegători, pentru că ocâr-
mirea lor de astăzi e Steaua rea a acestei
biete țări!... Făcându-vă dar Cruce, și lepă-
dându-vă de cei cari sboară printre Stele,
ca duhurile rele, mergeți cu noi, înainte, iu-
biți și stimați alegători“...

Suflând, cu șurloaie de sudoare pe frunte,
ca și când ar fi eșit dintr'o baie cu aburi,

conul Tase de abia răzbi să se coboare de la tribună. Toți căutau să-i strângă mâna, să-i spue un cuvânt, în vreme ce, din partea cealaltă, sala duruia de tropote ca și când n-avise în ea o herghelie speriată. În sfârșit, cu mare greutate, conul Tase izbuti să se îndrepte spre ușă. Alegătorii din cealaltă despărțire vor fi pierdut răbdarea. Trebuie să se grabească. Dar, drept în ușă, un om, suflând de fugă, îi întinse o scrisoare. Conul Tase Filoreanu o luă, se apropie de lampa din peretele salei și citi:

Tase,

Scriu depe scara vagonului. Un gând mă munește că, grabit cum eram, ți-am scris greșit; așa sau nu, vreau să plec liniștit: să știi că semnul buletinelor noastre de vot e *Steaua* nu *Crucea*, cum mi se pare că ți-am spus. Ține bine minte.

Jean

Conul Tase rămase împietrit. . rată scrisoarea lui Nastrate:

— Ce e de făcut?

Nasul borcanos al lui Năstrate se aprinse deodată ca o lampă. Se scărpină după ceafă. Apoi, ca omul care nu dă dela nimic înapoi, răspunse:

— Să îndreptăm greșala dincolo, coane Tase.

Conul Tase simția ca 1 se scoborâse tot sângele la inimă. Firește atâta-i mai rămase; să dreagă dincolo ce, fără voia lui, stricase aici. Se sui repede în trăsură, și peste un sfert de ceas, se oprea în fața sălii „Apolon din despărțirea a IV-a.

Sala plină; în ea un frământ cumplit, de nerăbdare. În despărțirea aceasta erau foarte mulți cârciumari, cari știuseră cum să vie la întrunire. De la cele dintâi vorbe ale conului Tase, urlete ridicau acoperământul. În mijlocul tuturor, un sfrijit, cu mustața lungă de părea înnodată pe după urechi, își șuera mereu cuvintele: Șuuș cu conu Tașe! Șuuș cu conul Taașe!“ Dar Năstrate ridică bățul! „Tăcere“ și gurile se închideau câteva clipe. Cu alte vorbe, cu alte întorsături, conul Tase ajunsese tot acolo; *tot ei, nimic ceialți*. Și iarăși simți dela o vreme că poate cuvânta așa un ceas, două, o zi, o săptă-

mână chiar, și gândul mergea domol alături... Trebuia să încheie. Dar ăsta era greul: ce spusese dincolo trebuia să întoarcă aici. La urma urmei vorbele, gândea conul Tase, sunt ca și mănușile: le poți întrebuința și pe dos, dacă nu ți-e de ce-or zice alții.

Se potrivește bine în redingotă:

...Așa dar, iubiții mei prieteni, un lucru mai am să vă spun, și anume: drept semn al buletinelor noastre de vot, drept semn al biruinței noastre, am ales *Steaua*. Cu ea să țineți, cu *Steaua* cea bună care veghează mereu, strălucitoare, deasupra partidului nostru; cu *Steaua* să țineți, căci fiecare dintre noi, o știți, avem câte o stea, care ne adumbrește din înalt cu raza ei cea norocoasă; cu *Steaua* să țineți, căci atunci când dânsa apare, cerul rămâne senin, norii se duc. De *steaua* noastră să vă călăuziți dar fraților, cum Magii s'au călăuzit de *Steaua* tainică ce i-a dus la ieslele în care se născuse Mântuitorul! Și nu uitați, că pe câtă vreme noi pașim pe urma unei raze de lumină, potrivnicii noștri și-au luat ca semn al lor *Crucea*! *Crucea*,—semnul ce se pune pe casele de vânzare, de vânzare ca și su-

fletul lor ; Crucea, — semnul cu care se înfierează spatele celor nemernicii ; Crucea, — Crucea Roșie care acopere pe cei istoviți și răniți în lupte ; Crucea, semnul care amintește de tăcerea, de muțenia cimitirilor ! Puneți-le dar Cruce, și lăsați-i“.

Cu mâna întinsă, cu privire grozavă, conul Tase, încheia cu glas răsunător :

„Morții cu morții, domnilor, viii cu viii !“

IN VINEREA PATIMILOR

Ecald. Primăvara zâmbește din florile livezii de zarzări, ce împresoară bisericuța uitată din fundul mahalalei pustii. Deasupra crengilor albe, ca de zăpadă, crucea de abia se ițiește într'o sclipire; iar glasul clopotului se împrăștle duios. E în Vinerea Patimilor. Ușile pridvorului sunt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului. Cu capul înclinat pe piept, cu fruntea încinsă de spini, cu mâinile și picioarele pironite, Hristos zâmbește, amar și iertător, din mijlocul bisericii. Două lumânările de ceară picură, în răstimpuri, lacrimile lor fierbinți, care se scurg de se încheagă pe trupul chinuit. Câteva rândunele intră și sbor spre cuiburile lipite de margi-

nea cafasului. Miroase a tămâie și a floare. Altarul de abia se deslușește, cu chipurile șterse ale sfinților, ce privesc ca dintr'o lume de vis. În strana din dreapta un dascăl cește somnoros. Și în curte, pe lespezile spălate de ploi, printre crăpăturile cărora troscolul își întinde vițele, se aude arare câte un pas târâit al vreunei bătrâne drept credincioase: au venit trei. Mărunțele, aduse de șale, pierdute în cașaveici, șchioapătă toate spre sfânta cruce: se opresc, bat mătânii, își mișcă buzele repede și lăcrămează. Apoi stau cu fruntea lipită de rogojina roasă, în vreme ce rândunelele se încrucișează, cîrîpînd, pe deasupra, culcînd, în zborul lor nebunatic, flacările celor câteva lumînări ale policandrului. Perdeaua din ușa altarului se trage la o parte și preotul, cu barba albă ca și primăvara de afară, blagoslovește. Băbuștele se ridică și merg la împărțășit. În ușă se ivește chipul mătușii Sultana, aducîndu-și strănepotul, pe Iliuță, de mîncă. Bătrâna se oprește și îndeamnă copilul:

— Iliuță, puiule, fă cruce... Așa... zi după bunica: În numele tatălui.

— În numele tatălui.

— Și-al fiului.

— Și-al fiului.

— Și-al sfântului duh. Amin.

— Și-al sfântului duh. Amin.

— Așa sufletul bunichii. Hai, de-i sărută crucea, că doar ești mare; ai patru ani.

Și o iau încet înaintea. Băiețelul, cu ochii mari, albaștri și speriați, cu părul încâlcit, rămâne mai în urmă, par'că îi e frică. Bunica îl îmbie după ea. Când ajung în fața crucii se opresc. Bătrâna se închină. Iliuță se uită bine, bine, și trage pe bătrâna de mână, să o întrebe, la ureche :

— Bunicuțo, de ce stă oare sfântul — așa, pedepsit ?

Bătrâna îl alintă, și-i răspunde :

— L'au pironit jidovii pe cruce, sufletele ; îi plin de sânge și de răni. Hai, de-l sărută, și te roagă.

Și tremurând, îl ridică în brațe. Copilul privește la chipul firav, la picăturile de sânge de pe frunte, și își aminte că așa, rănit, nu mai văzuse decât pe Gheorghiiță, băiatul diaconului, când îl lovise un altul cu piatra. Ca și atunci buzele i-se strâng pungă, și-i vine să plângă. Apoi se pleacă, și, ușor, cu

mănușița, desmerdă fruntea îndurerată a celui răstignit : și-l mângâie :

— Săracul !... Săracul !

Și-l sărută.

În clipa aceasta scăpără o lumină tainică, strălucitoare, de se rumeni întreaga biserică. Bătrâna orbită, își întoarse privirea înspre fereastră, pe unde-și închipuia că năvălise soarele : dascălul alergă la mucarniță, crezând că se încinsese cumva flăcările lumânărilor din policandru. Numai copilul simți pe obraz o sărutare caldă, ca de mamă. Când îl lăsa jos, voi par'că să spuie ceva bătrânei, dar nu mai știu ce anume.

Și eși, cum venise, de mâna bunicai. Iar din ușă mai întoarse odată capul, și zâmbi cuiva, — unui chip, care nici lui, ci doar numai sufletului lui se arătase.

MANTUITORUL

Lam văzut, predicând mulțimii, într'un sat prin care din întâmplare treceam. Era un om slab, cu barba rară, castanie, cu părul lung, lăsat pe umeri. Umbla cu capul gol; numai în cămașă și ȋțari; ȋncins pe deasupra cu un brâu; cu picioarele goale. In spate, cu baerul pe după gât, ȋși ducea traista cu merinde.

Vorbea c'un glas adânc, sfâșietor de duios. Se uita departe, cu ochii ȋnnecați ȋntr'o ceață care, uneori, părea că-i ȋnvăluie fața. Ținea mâinile la piept, și, arare numai, ȋntindea brațul ca și când ar fi vrut să arate cuvântul ca pe un lucru, să-l ȋnțeleagă ascultătorii mai bine. Vorbele veneau potolite, oboșite, ca dintr'un isvor care, odată, a curs mai cu putere. Și firul spuselor lui te prindea, te

prindea ca într'o mreață. Dar ce'e ce vorbea par'că erau lucruri știute, auzite altcând, — acuma nu se mai puteau opri în suflet, deși ți-l mângâiau.

Se suise pe o movilă de pietriș de pe marginea drumului. Vântul îi resfira puțin părul...

„Eu sunt *Mântuitorul* vostru. Și vin din nou la voi. Ascultați-mă, și din glasul meu culegeți mierea; din privirile mele, mila; din suflet, iubirea; din inimă, iertarea. Iubiți și iertați, fraților“.

Așa își începuse cuvântarea. Și se strânseseră mulți; o bătrână, căzută în genunchi, ținea lângă ea, un băețel cu părul bălan, care privea țință la străin; unii se uiau dând din cap cu milă; flăcăii își dădeau coatele; fetele își făceau cu ochiul. Dar nu plecau, și ar mai fi stat, dacă preotul satului, un uriaș, care auzise vestea, n'ar fi sosit în grabă, gâfâind, și nu s'ar fi repezit în mijlocul oamenilor, strigând: „Nelegiuîții, procleților, duceți-vă și vă vedeți de treabă. La biserică nu veniți, dar la nebuni vă strângeți“.

Apoi se întoarse spre călător : „pleacă, hai ! că zăpăcești lumea !” și ridică mâinile în sus : — „Cum Dumnezeu, nu-l închide undeva !” Un glas răspunse, sfios : „De ce să-l închidă, părinte, dacă nu face rău la nimeni !”

Iar omul a binecuvântat, s'a scoborît de pe movilă, și lumea i-a făcut loc. Când a trecut prin dreptul băețelului cu părul bălan, călcă se vede într'un ascuțiș de piatră, și se sprijini cu mâna de căpușorul copilului ; iar de supt talpă, rămase câteva urme de sânge. Apoi se strecură înainte, cu privirile pierdute în gol.

Oamenii s'au împrăștiat, preotul s'a dus spre primărie, poate să certe pe primar. Iar eu am privit întins după călătorul care se ștergea din ce în ce în zare. Și par'că'l auzeam încă vorbind, și par'că'l mai vedeam dinaintea ochilor.

Și-un gând mă făcu să tresar : Cine mi-ar fi putut spune că drumețul acesta obosit, amărât, alungat de pretutindeni, nu era chiar *El*, Omul strain între oameni, omul care cutreera întreg pământul și nu mai găsea pe ai lui !

IN UNELE CLIPE

Etoamnă, o seară caldă, în care pământul par'că mai primea din adâncimi cerești suflu primăverei care deschide bobocii, și acopere de flori copacii. Castanii își păstrasera haina lor de frunze, din bogăția căreia când și când se desprindea câte una și flutura prin aer până ce se așeza, foșnind ca o mătasă, pe nisip. De sus, din înălțimi, luna își trimitea mănunchiul ei de raze împrăstiate.

Mai încolo, lacul se întindea neted, răsfrângând aproape în fiecare clipă dărele luminoase ale stelelor ce cădeau prin aer lunecând aiurea, în lumi necunoscute. Intre cer și pământ părea că plutește un colb mărunț, un colb scânteetor care se cernea peste

fire, ușor, înfiorând'o. Și rare ori, ca trezite din somn, adieri blânde clătinau frunzișurile, șoptind tainic, ca un suspin de dragoste.

Pe aleie nu era nimeni. Banca singuratică, ascunsă 'n umbră îl așteptase parcă. Ion Sorbea se așezase acolo, și, liniștit, căzu pe gânduri.

De multe ori trecutul se strecoară în amintire, își face loc încet, printre împrejurările ce ne-au chinuit sau mulțumit atuncea chiar, și rămâne singur stăpân pe sufletul nostru. Ion Sorbea se gândea în urmă, la cele câteva zile atât de fericite în care trăise o altă viață. Și dintre toate crâmpetele aceste, un chip îi răsărea mai luminaț, un chip ce par'că se deslușea din umbrele serii, și, așezat în bătaia unei raze, privea la el. Ș'atunci toate, toate îi răsăriră în minte. Cea întâi privire a ei, întâia sărutare, fiorul strănerii lor în brațe, într'un colț întunecat al salonului. Și despărțirea. Durerea, însângेरarea inimei lui pe urmă. Și simți ca o flacără în piept junghiul ascuțit care-l străpunsese de atâtea ori...

Deodată se auziră niște pași; în fundul

aleii se deslușiră două umbre. Era o pereche... veneau braț la braț, cu chipurile apropiate, șoptindu-și gură'n gură. Ajunși în dreptul lui, se opriră, se priviră par'că până'n fundul sufletului și se sărutară prelung. În clipa aceea, lui Sorbea i se părea că cerul pâlpâe, ca într'o izbucnire de scânteii; că fundul apei se luminează. Pe sus un bolid despică aerul și se pierdu departe. Femeia tresări, speriată; tânărul o cuprinse cu brațul și-i șopti: „Nu e nimic.” Apoi se pierdură în umbră.

Sorbea privi în urma lui. Par'că toate se legau în noaptea asta prin firul necunoscut al întâmplărilor ce țin de lumea farmecelor. Și ce adâncă i se păruse împreunarea buzelor, la care luase parte și cerul, trimițând sărutul lui de foc să topească'n văzduh lumile necnnoscute, rătăcite, singuratice în adâncuri, să le facă să tresară și ele de fierul dragostei neperitoare.

Iubise și Sorbea. Din nou se gândea la *dânsa*. O vedea iarăși, acolo, în bătaia lunii. Și-un gând ciudat începu să-l muncească: dacă aceea care trecuse fusese chiar ea? De ce nu s'ar fi putut oare? De câte ori

împrejurările nu te apropie poate de ființa pe care tu o cauți viața ta întreagă, și pe lângă care tocmai atunci treci ca un străin? Iși aduse aminte de întâmplarea din noaptea când i se păruse că o zărise într'o trăsură. Cuturease atunci tot târgul. O putere neînțeleasă îl sili să se ridice, să alerge după cei doi necunoscuți. Erau departe. În dreptul unui felinar îi ajunse. Se uită : femeia își ascunse fața spre umărul barbatului. Sorbea merse câțiva pași, apoi se întoarse să le iasă în cale. Indrăgostiții luaseră alt drum ; se făcuseră nevăzuți.

Turburat se așeză pe bancă. De departe se auzi ritmul unui vals. Muzica adia ușoară ; melodia se 'mpletea încet, apoi se avânta repede, ca într'o uitare de sine. Lui Sorbea i se păru că nu mai auzise nicio dată valsul acesta. Atâta îndvioșare la auzul unui cântec nu'l cuprinsese de mult : era student, în zorii unei dimineți, când, pe jumătate adormit, străbătu, până'n odaia lui, suspinul unei vioare.

Plecă în jos capul. O mâhnire grozavă îl cuprinse, și, cu privirile pierdute, își simți obrazul umed. Plângea, fără să-și dea seama

de ce. Când căută batista să-și șteargă ochii, îi trecu, repede, ca un fulger prin minte, chipul Elenei plecat peste fața lui.

Pe dânsa o plângea! De departe muzica răsuna lin. Valsul par'că se pierdea în înălțimi, apoi se revărsa deasupra apei, clipocind ușor, cu sunete armonioase, și 'n urmă își lua sbor din nou, în aceiași vreme cu apa ce se ridica sprintenă din avuz, și se risipea apoi într'o pulbere de argint la picioarele stâncii din mijlocul lacului. Și iată, deodată, pe luciul apei lunecând o barcă. Sorbea, se ridică, alargă, pe mal; în bătaia lunii deasupra oglinzii lacului ca între două ceruri, îndrăgostiții treceau. Treceau, și-un glas de femeie, un glas ușor și stins, ca un suspin al dragostei, îngâna valsul ce-și trimitea melodia până la ea.

Sorbea ramase dintru'ntâiu ca împietrit cu mâna pe inimă, ascultând. Era glasul alteia. Totuși fericirea acelora îi sfâșia inima. Fugi, ca scos din minți, până ce se trezi în aleia scaldată de lumina felinarelor, în lungul căreia o mulțime întreagă se plimba. Umbla fără să-și dea seama; un prieten îl apucă de mână:

— Ce mai faci Sorbene ?

Sorbea se desmeteci, bolborosi :

— Bine.

Apoi, cum muzica sfârşea tocmai atunci cântecul, zise cu glasul înjumătăţit :

— Frumos e valsul ăsta nou !

Prietenul îl privi mirat :

— Ce, glumeşti ? Il cântă toate flaşnetele. Mai dăunăzi, la berărie, spuneai că-ţi rupe nervii.

Sorbea îşi privi, buimac, prietenul, apoi, într'un târziu, ca venit din altă lume, răspunse trist :

— Pe semne, dragul meu, sunt clipe în care purtăm alt suflet în noi.

PETRECERE

(SCENE)

n odaia îmbâcsită de mirosul hâtiilor vechi ce se odihnesc acolo de ani, în rafturi, paturi-pături ca frunzele căzute toamna, primarul comunei Deșuchetii își sfârșește în liniște mukul de țigară care toarce mereu firul fumului gălbui ce se ridică, să se încuibe, în părul sur ce pare ca fumea. Și cum domnul primar plănuiește în gând cum să-și îngrădească mai bine ograda largă, dinspre partea vecinului Vasile Mândru, se înșiră deodată în fața lui cei trei bărbați din neamul Chirtoceștilor: Vasile, Ion și Neagu Chirtoacă—porecliți așa, că știau până și toaca din cer.

Primarul își asmuță privirile și zise bătrânului :

— Ei, moș Vasile, da' ce-mi vii cu cățel, cu purcel, așa de dimineață ?

Și arată cu ochii pe băeat și pe nepot, căci moș Vasile Chirtoacă venise cu Ion feciorul lui și cu Neagu, nepotul-său, băiatul lui Ion. Și cum stăteau așa câteși trei, unul lângă altul, pareau la un loc vedenia aceluiaș om : văzut în tinerețe, în toată puterea vârstei și la bătrânețe ; așa semăna bătrânul cu baeatul și băeatul cu nepotul. Înălți, ciolănoși, spătoși, trași la fața, numai bătrânul avea pletele albe—atâta era deosebirea. Bătrânul își vârâ bărbia 'n piept, și zise :

— Pai domnule primar, uite ce-am vroi și noi. Ca dumneata știi ca eu cu baba mea trăim, de numai ținem minte când, așa fără cununie legiuită, cum traesc mai toți în sat. Pacatele o vrut să trăească și fecioru-meu tot așa, cu Safta cu nevastă-sa. Acu 'i-o venit rândul și lui nepotu-meu să aibe și el casa și gospodăria lui. Că de ce trăește omul ? Ca să-și adune câteva lucrușoare în mijlocul carora să o ducă de azi

pe mâine. Decât el vrea să facă lucru cum trebuie făcut. Să vie cu mireasa aici la d-voastră, la primărie, să se ducă la biserică, — cum e după cuviință...

— Bun, bun moș Vasile, îngână primarul.

Moșneagul trase cu coada ochiului către Ion și scoase pieptul în afară ca, și când se pregătea să primească în el un pumn :

— Acu' ce ne-am zis și noi : tot a venit *țircularia* ceea, de zice 'n ea, că cei ce-o trăit așa... păgânește, să se cunune ; și ne-am sfătuit cu *fumeile* noastre, și eu și fecioru-meu, să facem... să facem, domnule primar, trei nunți într'o zi...

Primarul ciuli urechile :

— Ce spui, moș Vasile ?

— Să facem trei nunți într'o zi. Ia așa ! Că omul dacă pornește pe-un drum, și tocmai târziu află ca s'a rătăcit, de are puteri, la ce nu s'ar întoarce iar la capăt s'o ieie pe șleaul cel bun.

— Bine, bine. știu eu că vorbești în pilde, moș Chirtoacă... da' satul ? ce-o să zică satul ?...

Ion Chirtoacă, îl lua tatu-său înainte...

— Zică ce-o vrea domnule primar...

— Că se cheamă, urmă firul vorbei Neagu, că sântem oameni de omenie, domnule primar.

— Ba eu, începu iar moșneagul, ce mai zic : zic să ne dai sprijin să facem hârțiile mai repede : că nu-i o rușine să iei roiul și să-l râânduiești iar la prisacă, așa după cum se cuvine.

Primarul se gândi se răsgândi :

— Fie, moș Vasile, eu vă dau tot ajutorul... Am să telefonez și d-lui prefect afacerea asta.

Și din ce în ce gândul părea că-l învelește tot mai mult, porni să zâmbească, apoi râse, și la urmă isbucni :

— Așa, așa. Am să chem și pe cei din Aninoasa, și pe cei din Urzicați... Câți ani ai, moș Vasile ?

— Șaptezeci și doi.

— Dar tu loane ?

— Patruzeci în cap.

— Și tu, mânzule ?

— Douăzeci și șase luni, acu la sfânta Marie cea mică.

Apoi primarul îi sfătui :

— Spuneți și'n sat, să știe oamenii din

vreme, să vă luați o grijă... Că ori și cum oamenii îs oameni... când au de ce râde, râd și ei...

Apoi se ridică ;

— Așa. Treceți dincolo la notar, și să vă dee Dumnezeu noroc.

Când ieșiră dela notar, cei trei țărani merseră unul lângă altul fără să-și vorbească, gânditori. Câteși trei plănuiau același lucru. În satul lor. Chirtoceștii erau oameni cu trecere, cu stare și cu nume vestit ca oameni de duh. Dar ori și cum, tot aveau ceilalți să clevească. Greul era până ce dădeau de veste.

Cum treceau prin fața casei lui Mehenghiu, moșneagul zise : — „Ia, ista, Mehenghiu, poate-o mai face câteva glume .. Stați.“ Și fiindcă zări în ogradă pe nevasta omului se opri și-i strigă :

— Fă, Mărie, să-i spui lui bărbatu-tău, că de azi în două săptămâni facem ispravă mare : facem trei nunți deodată.

— Trei nunți ?

— Păi ce crezi ; a mea, a fecioru-meu, și a nepotu-meu.

Și Neagu adaogă :

— O să facem chef, nu glumă.

Și porniră mai departe, cu sufletul împăcat oarecum că aruncaseră ei mai întâi vorba.

Moșneagul zise șiret :

— „De-acu' nu-i nevoie să mai spui cuiva ; pâna la amiază știu trei sate 'mprejur. În gura femeii cuvântul se prinde cum se prinde gaița 'n laț, că țipă pân' ce se adună toate celelalte pe lângă dânsa.“ Ion și Neagu se uitară bucuroși la batrân, și făcură ulița la stânga să meargă spre casă.

Ce-a spus ce n'a spus saful, vorba e că astăzi s'au adunat toți oamenii cu vaza din Deșucheti, ba și cei din Aninoasa și din Urzicați, să petreacă la masa întinsă în livada lui Vasile Chirtoacă. Dela biserică, nunțile, cu tot alaiul, au venit dea-dreptul aici și supt șirul de meri, mesele stau îmbinate cap la cap, și'n fruntea celei mai din sus, moș Vasile Chirtoacă, ține hangul chefului și-al băuturii. Din pastea dreaptă a moșneagului stau pe capataie trei boloboace cu vin, rânduite supt paza lui Neagu care trimite mereu cămile pline ; iar pe stânga, singură și părăsită o puțină cu apă, din

care câte o babă beteagă vine, șchiopătând să-și umple ulcica. Și toți sunt bucu-roși și veseli.

În stânga unul după altul, sânt preoții celor trei sate: părintele Agapie uscat și adus ca o cârjă, între popa Neculai din Urzicați, rotofeiu și buget, și sfinția sa preotul Gavrilă din Aninoasa, om bine făcut și 'ntunecat. În față, Neculai Mehengiu, deschis la chip, cu mustața mică, neagră, se uită mereu spre capul mesei, cătră Chirtoacă Ion, căruia îi coace el una, — să mai râdă puțin lumea. Primarul cu notarul stau la mijloc; lângă primar, Anica nevasta lui Vasile, lângă notar Safta lui Ion, și lângă Safta, Mărinda, mireasa cea tânără, isteasă, cu capul în toate părțile ca o veveriță. Și tot așa, mesean lângă mesean, opt mese pline, de-asupra cărora glasurile și chiotele se amestecă, întocmai ca bâzâitul unei prisăci. Și deodată, patru flacai sdraveni aduc pe mese strachinile încărcate cu sarmale cât pumnul, prin frunza carora se vedeau, brobonate, staf'ele și orezul. Vasile Chirtoacă poștește pe părintele Agapie să scoată mai din plin, iar Mehengh'ul zice, tare, popei :

— Părinte Agapie, sa nu-ți fie cu suparare vorba mea: cu câtă știință ți-i îndopat capul, sa mai ai pânțelele părintelui Neculai și averea părintelui Gavrilă, ai ajunge protopop.

Primarul prinde să râda; notarul, surd, râde și el fără sa știe de ce, un glas din coada mesei strigă lui Neagu:

— Mai îndură-te și cu noi, Neagule, că Pastramă o supt tot vinul.

Un țăran uscat, cu nasul roș, ca jăratecul, în mijlocul feței negre, se scoală și îngâna:

— De... de... unde... mă... nu-l crede.

Ion zise lui Mehenghiu sa lese pe preoți în pace. Dar părintele Agapie ține la glumă:

— Lasă, Ioane, că râsul isvoraște din suflet.

— Ca mustul din strugure, adaogă moșneagul Vasile.

Și fiindcă a prins prilejul, Mehenghiu începe tare:

— Bune sărmale, — și dulci și sarate: nu-i vorbă, mai puțin dulci ca vorbele părintelui Agapie, da' mai sărate ca spusele lui Ion.

Capetele se cam aprind, notarul din Ur-

zicați face un mototol de pâne și-l lovește, drept în piept, pe notarul din Deșucheti; Panaite Pastramă varsă paharul în fața unui flăcău care-l necăjea, jurându-se că nu mai bea, în vreme ce aducea, cu cealaltă mână, ulcica vecinului. Un măr uitat se desprinde și el, la vreme de pe creanga lui și cade drept în potcapul părintelui Neculai.

Se încinge un răs grozav de nu se mai aude nici în cer nici pe pământ. Glasurile femeilor țâsnesc ascuțite, și, din când în când, răsună scurt, ca al unui buhaiu de boltă, cel al lui Axente văcarul.

Deodată Mehenghiu se scoală și face semn că vrea să închine. Tăcerea se face cu greu dar, în sfârșit, până pe la mijlocul meselor, îl ascultă cu toții. Mehenghiu ia paharul și închină legănat :

— Eu, ce mai vorbă, vreau să închin în sănătatea celui mai tânăr dintre miri : în sănătatea lui moș Vasile. Că se chiamă că dânsui e totul azi. Că Neagu îi un copilandru, — deși știe să toarne vinul bine în ulcele, iar Ion (Mehenghiu face cu ochiul moșneagului) Ion, oameni buni, îi cum e mai rău : că se chiamă că n'are nici tinerețea lui

fiu-său nici mintea lui tată-său. Da' moșneagul să trăiască dimpreună cu mătușa Anița... Numai un cuvânt aş avea de spus pe care mi l-o șoptit la ureche părintele Agapie: Pe când botezul moș Vasile?

Un răs puternic izbucni deodată, apoi toți se'nfrânară să vadă ce o zice moșneagul. Moșneagul rumen la față, se sculă în picioare, și, arătând putina cu apă, răspunse:

— Păi ș'acuma, că cristelnița doar vi-i gata.

Atunci, ca într'un gând, Mehenghiu și vre-o cinci flăcăi se sculară, ridicară într'o clipa, pe sus, pe Ion Chirtoacă și, până să se 'mpotriveasca dânsul, uștiuliue! cu el în putină.

Ion nici n'avuse vreme să răsufle, își scoase capul afara, orbit de apă. Moș Vasile se'ntunecă de ciuda că Mehenghiu se folosisese de gluma lui, dar repede se'nveseli iar, căci Ion, ca să nu se dee bătut, își schimonosi fața, prefăcându-se că plânge ca copiii cei mici:

— Orac! orac! orac!

Primarul se tavalea pe jos de răs și râdeau

toți să se'nbolnăvească. Dar lui Măhenghiu îi fu necaz că Ion se ținuse tare, nu vroi să se lase mai pe jos, își smulse din chimir foarfecile de grădinărit pe care le purta mereu cu el, și, luând repede un moț de păr din fruntea lui Ion, i-l tăie cum îl taie preotul la botez :

— 'Tâta mare !

Și râse și Ion și moșneagul. Cei rămași în urmă cu mâncarea se'necară ; și'n vreme ce părintele Agapie se'ndoia de răs cu nasul în strachină, părintele Neculai se ținea de mijloc, cu trupul răsturnat pe spate, să nu-și piardă răsufletul, de atâta hohot.

Numai veveriței de mirese, îi încolțise un zâmbet în colțul buzelor, și folosindu-se de prilejul acesta, se ridică în vârful picioarelor să se uite mai bine la Neagu care dădea cep la al treilea poloboc.

MORMINTELE

In cimitirul pe întinderea căruia străjuește o lume întreagă de cruci, e un mormânt uitat. Au trecut anii, unii după alții, mulți, nenumărați, și, în preajma groapei de-asupra căreia movilița de pământ s'a acoperit cu iarbă, nimeni n'a mai îngenunchiat. Când nu mai îngenunche nimeni de-asupra unui mormânt, atunci cel ce se odihnește într'însul e dus cu adevărat de pe lume. Căci amintirea e și ea o ființă, și atâta vreme cât în sufletul cuiva chipul tău trăește, trăești și tu. Pesemne chipul aceluia sau aceleia care dormea acolo se stinsese din amintirea tuturor. Nici cruce, nici candelă, nici flori, numai cerul, de asupra — giulgiul albastru cu muguri de aur, al nopții.

Doar vântul lua de undeva, câte o semănță, și o răsădia pe movilița verde. Și așa, fără știrea nimănui, răsări o nalbă roșie în țărâna părăsită.

Dar, într'o zi, alături, se răsfața în soare o cruce măreată înconjurată de îngeri cu aripele poleite. Și de sub măreție mormântului acestuia cel dus înfrunta moartea; par'că z cea: „Vezi, credeai că mai nimic în vreme ce mi-ai dat prilejul să ridic acest semn de neclintită amintire.“ Și par'că disprețuia pe cei umiliți de prin prejur și le striga; „Vedeți, și aicea tot mai presus de voi sunt“, și par'că nesocotea lumina, și-i spunea: „Uite, numai prin frumusețea crucei de deasupra mea, poți să-ți arăți strălucirea.“

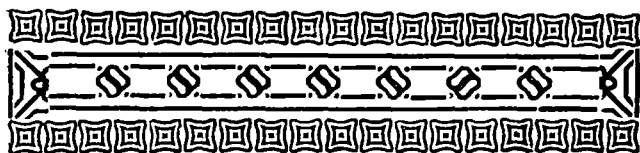
Iar pe mormântul uitat de alături, numai nalba roșie înfloreă.

Și unii au treut iarăși, și vremea ca un paiăjen, și a întins pânza uitării peste alte multe movilțe de pământ, și peste mormântul măreț de odinioară. Ingerii poleiți se măcinară; florile se scuturară pentru cea din urmă oară; numai crucea rămase singură, roasă de ploi, știrbită și crăpată

de vreme, străină, cu brațele pustii și reci în aer. Și lumina par'că se lumina: bătând în fața înegrita a crucii, îi desfăcea umbra și-o așternea, netedă, să îmbrățișeze, supt paza ei caldă, mormântul uitat de alături, de-asupra căruia nalba roșie mai înflorește încă, iar glasul morții par'că șoptea, prin glasul vântului, celui de supt cruce:

„Uitarea și cu mine suntem singurile a tot stăpânitoare!”

FURTUNA

năbușeală. S'a întunecat deodată, ca seara, și nu-s decât două ceasuri după amiază. Un vânticel fierbinte suflă printre copacii grădinei; frunzele înfiorate își strecoară una alteia un șopot tainic. Rîndunelele, de sub streșina largă a casei, s'au înșirat cu toatele pe la cuiburile de humă. În portul lor întunecat păsărele par amortite, de frica așteptării: ce-o să fie oare! Din zare se împrăștie, pe luciul întins al cerului, un val negru, asemenea unui fum gros. O bubuire trăgănată, ascunsă, apoi o scăpare ca de amnar, și vântul înalță vârtejuri de colb ce par'că vor să sfredească pământul. Bucățelele de hârtie ridicate de prin ograzi, se sbat ca niște fluturi

spăimântați. Pocniturele ușilor uitate deschise, zângănitul geamurilor sparte, strigătele oamenilor buimăciți să-și puie lucrurile la adăpost, se amestecă într'un vuet neînțeles, acoperit de bubuitul tunetului ce nu-și mai ferește glasul...

— Pentru Dumnezeu, Vasile. ajută-mi să închid ferestrele !

Coana Bălașa și-a uitat de toate treburile gospodăriei ; nu mai știe ce face. Aleargă la o fereastră, și când să o închidă, geamul alteia sare în bucăți ; dumneai fugă la aceea, apoi iar se întoarce la cea d'întâi, fără să sfârșească nimic. Conul Vasile i se ține pe urmă, încurcă treburile, și nu isbutește să isprăvească ceva.

În sfârșit, după multă alergătură, au închis fereștile, ușile, au astupat sobele. Coana Bălașa, cu frica în suflet, tocmai se grăbea să scoată din ladă lumânarea dela Paști, când dă cu ochii de mătă. Incepe iar alergătura : Coana Bălașa *câțâește* mătă dintr'o odaie într'alta, iar conul Vasile se aține, cu mâna pe clampa ușei dela sală ; cînd îi vine bine, deschide repede, și mătă se furișează afară. Bine ca scăpase de dihania care,

după părerea coanei Bălașa, atrage trăsnetul!

Tunetul bubuie într'una, furios, iar fulgerile rumenesc cerul ca'ntr'un apus. Și în clipa cea de lumină, marginile sdrențuite ale norilor, ce năvălesc unul peste altul, apar ca niște horbote țesute în fir de argint. Păreții odăii se rumenesc și dînșii, ca în serile de iarnă, în dogoreala focului din sobă.

— Adă lumînarea mai repede, Bălașo strigă conul Vasile.

Coana Bălașa aprinde lumînarea și o pune într'un pahar. Paharul se răstoarnă. Se reped amîndoi, iau lumînarea și-o înfing într'o oală cu rasad; deasupra frunzișoarelor, verzi și fragede, lumina strălucește ca o floare de aur.

Apoi se așează amîndoi în fața iconostasului: conul Vasile, în picioare, cu mîinile împreunate, începe o rugăciune, cu buzele apropiate într'un tremur ușor; coana Bălașa, în genunchi, bate mătănii cu fruntea până lîngă dușumele; cîte-odată, glasul i se ridică plîngător: „*Și ne izbăvește, Doamne, pe noi, păcătoșii!*“

Ploaia repede — un potop — plescăie în

ferești; geamuriie sbîrnîe ca niște darabane; acoperemîntul duruie ca bătut cu pietre. La fiecare clipă norul de păcură licărește într'o flacără scurtă, tăioasă. Uneori svîcnește o lumină orbitoare, și sforile de foc șerpuesc în aer ca niște șfichiuri.

Inima coanei Bălașa se strînge, simte că se îneacă: cuvintele rugăciunii i se sfarmă în gură; dar în minte le are întregi, la locul lor, ca așezate de-o mîină ce le-a îngrijit îndelung: ... *„Și nu lua în sămă, Doamne, faptele noastre!...”*

Șfichiurile de foc șerpuesc, grăbite, din ce în ce mai sclipitoare. Vuete străine auzului umplu aerul: par'că s'ar vărsa pe pămînt comori întregi de bani sunători: alte ori par'că ar năvăli piepturile unor ape minioase ce-ar voi să năruiască totul.

În mintea coanei Bălașa rugăciunea se măcina într'una:.. *„Că mari sunt greșelile noastre!”*.

Deodată văzduhul se despică; trăsnetul cade, vîîind, ca un paloș de argint ce s'ar fi sfărîmat, în mii de bucăți, de pieptul rănit al pămîntului ce-și cutremură temeliile.

Coana Bălașa cade cu fruntea la pămînt,

inima i se face ghem, rugăciunea i se frînge, nu-i rămîne decît cuvîntul : „*Doamne*“, pe care, în spaima grozavă ce-a cuprins-o, îl spune repede, într'una, în gând. Conul Vasile, cade și dînsul în genunchi, rămînînd îndelung, așa, lîngă coana Bălașa...

Tîrziu, furtuna s'a mai domolit.

De după ușa, se aude, ca un scîncet, miorlăitul rugător al mîții.

LA VORBĂ, INTR'O SEARĂ DE EARNĂ

Coana Catinca tocmai se pregatea să verse ceaiul în pahare, când geamul înghețat sbârâni, ca o darabănă, supt loviturile cuiva din afara, în aceeași vreme glasul unui barbat străbătu în odaie :

— V'ați fi culcat odată cu găinile ! Deschideți ușa mai degrabă, că ne prefacem în slouri.

Cei din casa întoarseră capul spre fereastră ; coana Catinca rămase cu samovarul în mână ; numai conul Dumitrache striga vesel :

— Ce-ați încremenit așa ? E glasul lui Costache, oamenilor !

Coana Catinca puse samovarul jos, și, cu toții, alergară în sală. Dădură la o parte,

de lângă pragul uşei, sulurile îmbucate cu lână, şi întoarseră cheia.

— Da' pe semne a-ţi fi vroit să tăieţi gheaţa cu topoarele de pe noi, se auzi glasul conului Costache. Venim noi pe gerul ista, şi voi habar de grijă n'aveţi.

Coana Mândiţa, soţia conului Costache, intră batând din picioare, de frig.

— La o parte calicime, strigă conul Costache, şi, repezindu-se în mijlocul sălei, deschise braţele, apoi le făcù vânt, încrucişându-le pe piept, ca să se încălzească.

— Da' glagorie aveţi voi să veniţi pe jos, pe frigul ista? se miră conul Dumitrache, în vreme ce toţi ajutau coanei Mândiţei să se descotoşmănească de şal şi de caţa veică.

Conul Costache îşi asvârlea într'una braţele, pocnindu-şi palmele pe spate, în tact, ca un ceasornic.

— Crapă ouăle corbului, bre, mă 'nţălegi? Crapă ouăle corbului de ger, şi Mândiţa mea: „nu, că să se plimbe“. Să se plimbe pe jos! Eu mi-am pus blana, după cum vedeţi, am şi un cojocel pe dedesupt, din căciulă nu-mi ese decât „nasul, şi mor de

frig. Și pe dânsa, dă, a-ți văzut-o doar, o *leancă*, de gât cu o blană cât o coadă de șoarece, și-mi spunea c'a asudat !

Apoi se întoarse către coana Catinca :

— Să mă erți, coană Catincă, de-un cuvânt : zău așa că femeile au piele de drac, zău să mă ierți.

Toți începura să râda. Dar coana Măndița, dolofană, și roșă la obraz ca o capșună, se repezi la bărbatul dumisale, îi opri brațele din vântul ce-l luaseră, îi smulse căciula din cap, și începu să-i descheie paltonul.

— Ia desbracă-te frigurosule ! Iacă ! stă în casă cu căciula !

Intr'o clipeală de ochi, conul Costache rămase cum spusese dumnealui : într'un cojocel fără mâneci, îmbrăcat pe deasupra redingotei. Un râs puternic sgudul sala.

Intrară cu toții în odaia unde rămasese samovarul fierbând. Conul Costache nu putea făcea nici cum.

— Îți spun eu dumitale, și să mă crezi, ca dă, îs cu șase luni mai mare decât tine ; femeile au piele de drac. Ce-i vorbă ? Crapă ouăle corbului și...

Coana Catinca îi tăie vorba :

— Ia stai ici, omule, și lasă ouăle corbului. Bea mai bine un ceai. Ia ajută-mi, Gheorghiță, se întoarse dumneai către băiatul dumisale.

Gheorghiță luă samovarul de jos, și turnă apa fierbinte în pahar. Apa se făcu arămie.

— Cam tare, coana Catincuță, și nu mai dorm o mie de ani pe urmă.

— Pune lămâie, că-l taie.

— Bine zici, dar mai întâi, stai puțin.

Si conul Costache, puse mânele deasupra paharului din care se ridicau aburi mirositori.

— Așa ! acum mi-am încălzit mânele, să-mi încălzesc și gâtul.

Conul Dumitrache se întoarse către coana Mândița :

— Mă rog, totdeauna a fost așa friguros, coană Mândița ?

— E-he ! răspunse dumneai. ia spune-i că vrei să mergi la vânat,—acuma pleacă, îl vezi ? uite-așa, în cojocel și 'n surtuc. Mi-l cunosc eu, coane Dumitrache ! privește ici.

Și uitându-se, zâmbind pe furiș, la soțul

dumisale, își arată părul alb ca omătul.

— La dânsa să te uiți, strigă conul Costache după ce înghiți odată și bine din pahar, uitați-vă la mine, cum m'o'nălbit!

Toți începură să râdă. Conul Costache n'avea un fir de păr alb.

Apoi după ce spuse aceste, veselul boier se întoarse către Gheorghiță, care se așezase pe divan, lângă nevasta lui, Profirița, și-i ținea dinainte, pe-o farfurioară, paharul cu ceai.

— Tu, bagă bine de samă, că eu o știu pe *Prohirița* ta; dacă nici dânsa nu te-a'nălbi, apoi să știi că te-a lăsat Dumnezeu să rămâi negru pe cap.

Fata se roși:

— Vai! ce spui coane Costache! se poate să crezi *mata*...

Boierul se prefăcù a n'o fi auzit și urmă:

— Tu n'ai nevoie să mă spui ei, dar dă, eu care-s mai mare decât tat'tău cu nouă luni...

— Cu șase Costache.

— Cu șase luni, am drept să deschid ochii băietului.

Mai sorbi odată din pahar și se întoarse către Profirița:

— Imi pare bine că te găsesc singură, *fetiță*, să-ți spun verde: — că mie nu mi-i frică de tat'său; Gheorghiță a dumitale, dă, e cam așa-ș'așa; știi, eu îți vorbesc pe șleau...

Fata râse și întoarse ochii către bărbatu ei:

— A! *de iștia* îmi ești?

— Iacă! nu-i jumătate de ceas de când a venit și v'a amețit de cap. -

În toată vremea asta, coana Catinca, nu mai putuse de râs.

— Lasă-l Mândițo; când intră conul Costache în casă par'că răsare soarele.

— Măi Costache, de asta nu'n bătrânești tu, adăogă boierul Dumitrache...

Conul Costache mai ceru un pahar cu ceai, puse întrânsul două linguriți de rom, o felie de lămâie, și întreabă:

— V'a adus la vreme vânatul?

— Eram tocmai la masă, îți mulțumesc. Când l'ai împușcat?

— Apoi dacă n'a fost alaltăeri, apoi să știi *Dumitrache-trache*, c'a fost eri. Să știi că eri a fost. O dandana întreagă! Până

I'am împuşcat m'au trecut, vorba Mândiței, toate sudorile.

Cei bătrâni zâmbiră pe ascuns, știau patima conului Costache să spuie, câte'n lună și'n soare, despre vânătorile dumnisale, mai ales când îl ascultau *ageamii*.

Pe Profirița, nu o răbdă inima să tacă.

— Da', cum l-ai împuşcat, coane Costache?

— Greu, duduie Prohiriță, tare greu, Vezi mata, la epuri nu te duci, ca la urși sau lupi; ci-ți iei coala un haliciu-două, cât îți trebuie să-l numerești drept între urechi, căci altmintreli nu e bun la gust. Aista era bun?

— Tare bun, răspunse serioasă de tot, duduia Profirița.

— Apoi să știi că-l nimerisem drept între urechi. Cum îți spun, îmi iau eu două halice, — eu pun în pușcă numai câte unul, vânătorii proști, cum ar fi Dumitrache, pun câte două. — Ei, dar în sfârșit, eu n'am cu ei nici în clin nici în mănecă. Merg eu, merg, prin pădure, și deodată îmi ese în față, de după un hățiș, — știi ce-i hățiș?

— Știu, cum nu.

— Apoi după cum îți spuneam, îm

de după un hățiș, o haită de lupi ! Eu singur și cu două halice... ș'acele pentru epuri ! Ce te faci Costache — puiule ? Mă dosesc după un copac. Ce să fac ? Să dau în lupi ? Bine, omoram eu poate doi, dar mă gândeam că mă dusesem după epuri ; ș'apoi doi lupi nu-s doi epuri. Acolo'i carne nu glumă ; mă gândeam la biata Mândiță, cât avea de tăbârcit cu dâșii.

Duduia Profirița făcuse niște ochi mari-mari.

— Inima însă, urmă conul Costache, îmi da ghes. Cum dracul să las eu lupii să treacă pe lângă mine, așa, ca un prost ? Pun un haliciu și trag ; lupul pe care-l țin-tisem se ridică în două labe, se învârtește, și grămadă jos. Avusesem noroc. Ceilalți o rup de fugă ca niște ogari. Și atâta răscoală făcea prin pădure goana lor, că se speriese lighioanele și mișunau epurii încolo și'ncoace, ca vrăbiele. Pun al doilea haliciu, *buff!* și dau peste cap și-un epure. Iau lupul în spate, epurile subsuoară, și acasă.

Conul Costache bău din pahar, tuși, privi pe supt gene pe coana Catinca și conul

Dumitrache, cari de abia se stăpâneau, și urmă să povestească.

— Acasă altă pacoste! Mândiță, nu, că de ce i-am adus lup? Când să l juduiască ea, când să-l pregătească? Mâne, — Duminecă, doar nu-i păgână“. Bine soro, îi zic, fă și tu lupul întâi, și scapa de dânsul. Și m'a ascultat, a pregătit lupul, de și-a luat grija.

— Dar cu epurele ce-ați făcut, întrebă îngrijată, duduia Profita?

— Epurele îl face mâne. Îți trimitem noi, nu ți fie grijă, duduie Profiriță.

— Pai ce-l de azi n'a fost epure, coane Costache? Doar n'am fi mâncat lup, spuse cu lăcrămile în ochi duduia Profiriță.

— Era negrie carnea?

— Ba era chiar neagră.

— Apoi lup a-ți mâncat. Bun lucru nu e așa? Duduia Profiriță, încrezătoare, cum era, se făcu galbenă, și mai să-i vie rău.

Coana Mândiță alergă lângă dânsa.

— Cauta-ți de treabă copilă. Costache glumește.

Apoi se întoarse către bărbatul dumnisale, care, foarte serios, răsuceau între degete o țigară.

— Ei ! d'apoi prea ești din cale-afară. De știam c'o să ajungi aici, îți închideam eu gura.

— Da', să vezi. duduie, cum am împușcat, mai dăunăzi, un porc sălbatec.

— Lasă, coane Costache, nu mai povesti, că-mi vine rău, se jelui fata. Eu credeam că le spui într'adins.

Cei doi boeri începură să râdă cu lacrimi, Ghiorghîță se uita, îngrijat, la nevasta lui, căreia cucoanele îi dădeau să mănânce zahar cu rom.

Conul Costache, începu iar :

— Ageamiilor, ageamiilor ! Dacă le crede el Dumitrache, apoi, voi, tinerețea, să nu le credeți !

Și-și aprinse țiagara.

— Măi Costache, zău ca tu n'o să îmbătrânești niciodata, îi răspunse prietenul său.

— Și de ce-ași îmbătrâni omule ? Casă am, bani am, sănătos tun sunt, nevastă căzută din cer am, de ce-ași îmbătrâni ?

— Ia auzi-l Catincă, acumă caută să mă înbuneze dumnealui.

— Par'că nu văd eu ce hram ține ?

Apoi coana Catinca se întoarsă către conul Costache.

— Șireți îmi mai sunteți !

— Ei dă, ce e dreptul, mă uit eu la Dumitrache... îi răspunsese boierul.

— Ba uită-te la tine, lasă-mă pe mine, se grăbi să spuie conul Dumitrache.

— Apoi să vă povestesc eu... mai adaogă conul Costache.

Dar nevasta dumnisale îi luă înainte :

— Ba să nu mai povestești nimic. Am venit pentru o jumătate de ceas, și tu văd că vrei să nu ne mai culcăm în astă noapte, pe semne. Hai !

Conul Costache își mai răsuci o țigară, o aprinse, și eșiră cu toții în sală. Coana Mândița se îmbracă într'o clipă, dar hazliul boier după ce-și puse blana, și își înfundă capul în căciulă, de-i cuprinse toată ceafa, și obrazul, până la nas, mai ceru :

— Măi Dumitrache, n'ai tu o blană mai largă s'o îmbrac peste a mea ?

— Caută-ți de treabă, coane Dumitrache, căci glumește, zice coana Mândița.

După ce-și spuseră bună seara, și își urară somn ușor, cei doi musafiri pleacă.

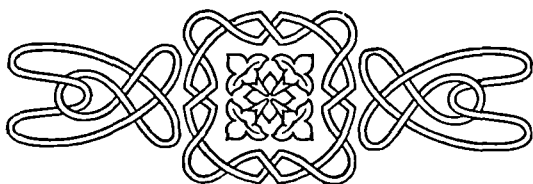
Coana Catinca închisese ușa, și era gata să aștearnă la loc, lângă prag, sulul cu lână, ca să nu intre frigul, când glasul conului Costache se auzi afară. Conul Dumitrache deschise iarași ușa, și eși să vadă ce-i.

— Ce e Costache ?

— Păi tot carne de lup era, îmi spune și Mândița.

— Bată-te norocul să te bată, răspunse conul Dumitrache, și intră în casă.

INTUNERIC

bătrânul mergea pe aleie, pipăind pământul cu bastonul în care se sprijinea. Ținând capul drept, urmarind par'că ceva departe, fața lui avea răceala chipurilor săpate în piatră, înfățișarea lipsită de isvoarele luminoase ce absorb sufletul ca să-l reverse în afară : — ochii.

Dar când bătrânul se opri să asculte, să recunoască după mers, pe cel ce venea spre dânsul, zâmbetul ce-i flutura la colțul buzelor îi împrăștia peste căutătură o adiere de blândețe și duioșie. Strigă bucuros :

—Tu ești, Grigore, nu-i așa ?

Venind din capătul celălalt al aleii. Conul Grigore se sili să deie cuvintelor lui o întorsătură de veselie :

—Ai ghicit, coane Vasile. Ai ghicit ca totdeauna. Dar ce faci prin grădină ?

Conul Vasile ridică bastonul, arătând de jurîmprejur :

—N'au ieşit toate gînganiile la soare ?
Eu ce eram să fac !

Şi prinse să rîdă :

—Vroiam să intru în casă, dar fiindcă ai venit, mai stăm puţin pe-o bancă.

Conul Grigore vrol să se așeze chiar pe aceea lîngă care erau ; atunci bătrînul întinse mîna să-l prindă de mîna :

—Nu, nu aici ; în fund, la locul meu obișnuit. Aici e umbră ; acolo soarele par'că-și plouă razele, aici și le precupește. Mie nu-mi plac sgîrciții ; he ! he ! he !

Și începù să rîdă, iar, întretăiat, cum rîd moșnegii.

Apoi, cu acel simț puternic pe care-îl au orbii, și care le înlocuește într'un chip atît de nemernic ce e mai scump și frumos în natură,—Iumina, conul Vasile se întoarce și o luă la dreapta, pe o carărușe, înaintea prietenului său, în fund găsiră banca, și se așezară jos.

Conul Grigore tăcea, o umbră de mîhnire îi întuneca față. Din potrivă, niciodată nu părăuse mai mulțumit conul Vasile, — își scoase pălăria, își trecu mîna prin păr, pe

urmă simțirea i se revărsa în vorbe :

— Ce frumoasă zi, Grigore ! Ce zici ! Uite îți spun drdpt, simt cum căldura asta blândă, dulce nu știu cum, îmi străbate prin piele până la suflet. Ce zi, ce zi ! De mnlt, ei ! tare de mult, n'am fost fericit ca astăzi.

Conul Grigore de abia răspunse, ca să zică ceva :

— Da e o zi foarte frumoasă. Măi toate zilele de Mai sunt așa.

Bătrânul spuse repede :

— Nu, nu ; uite, eri n'a fost așa. Făr de îndoială, de mult, tare de mult, n'a fost așa zi frumoasă. Și iarba trebuie să fi crescut măricică, nu ?

— Da, măricică.

— Ii simt mirosul, — miroase a proaspăt, îți aduce aminte de copilărie par'că. Nu-i așa ? Ție nu-ți aduci aminte de copilărie mirosul ierbii proaspete ?

Conul Grigore se uită mirat la dânsul :

— Da, firește, de copilărie.

Bătrânul urmă :

— Au înflorit salcâmi. Trebuie sa fie albi de floare E un salcâm pe aproape ; da-mi o floare.

Prietenul se sculă, se duse câțiva pași,

apleacă o creangă și rupse câteva flori.

Bătrânului îi părù rău :

— Prea mult ai rupt e păcat !

Apoi le mirosì, făcând, cu glasul înecat de plăcere : Ah !-ah !-ah !

Peste puțin, își dete capul pe ȝspate și rămase așa, ca pierdut într'o visare dulce. Își aducea poate aminte de alte zile :

— De o zi ca asta, începù Conul Vasile, îmi amintesc ca prin vis... O fi vre-o trei zeci de ani... Mă chemase Mihai Sturza... la Socola... Atunci am văzut întâiași data pe nevastă-mea, pe Profira... Era tot prin Mai.,. Cântau privighetorile, ziua, prin bolțile de verdeață ale grădinei...

Apoi deodată tresări :

— Ai văzut pe Maria ? Ei ! ai văzut ce face îngrijirea ! Agroape s'a făcut bine, se întremează pe zi ce merge. Doctorul mi-a spus că, cel mult, în două-trei zile o să poată alerga prin grădină.

Apoi râse iar întretăiat, și își subții glasul, ca pentru o alinare :

— Fetița tatei, fetiță !...

Conul Grigore, ridică în sus capul, fața-i

se strânse ca de o durere nemărginită ; totuși răspunse, cu glas înneecat :

— Da... e mult mai bine... Am văzut-o.

— Azi m'a luat de după gât și m'a sărutat... Da, da, vezi ne-am luat cu vorba, haidem să o scoatem puțin afară, într'un jîlt. Haidem, Grigore.

Bătrânul se sculă, își luă bastonul, și sprijinindu-se de brațul prietenului său o luă spre casă.

Pe Maria, fata lui, care îl era mai scumpă decât viața, Conul Vasile nu putuse privi decât vreme de două luni de zile. În urma unei răcei, urmată de o boală grea, boierul pierdù vederile cu totu . Desnădejdea ce-l cuprinsese fusese așa de mare că vroia să se omoare. Ar fi dat toată averea aceluia care l'ar fi putut face măcar să zărească. Dar ochii i se stinseră pentru totdeauna ; întunericul ce avea să l învâluiască în mormânt îl înfășurase din viață. Nefericirea îi era cu atât mai grozavă, cu cât nu-și putea vedea copilul pe care îl iubea la nebunie. Zile întregi sta lângă leagăn, și din ochii îi cădeau șiroaie de lacrimi.

Cu vremea însă, desnădejdea i se schimbă într'o împăcare în sine de toate; și-l hotărâ să-și primească soarta așa cum i-o lăsase Dumnezeu. Iar mai târziu, când fetița începui să vorbească, să-i cânte, o mulțumire pe care n'o simțise până acum i se coborî în suflet, și, fericit că-i poate asculta glasul și săruta obrazul, îl făcui să dorească din nou să trăiască,—să trăiască pentru copilă.

Trecuse ani de zile. Lumina ochilor conului Vasile părea că se stinsese în schimbul altui dar mai mare: fata lui Maria. Dânsa ajunsese acum de șaptesprezece ani. Dar în primăvara acestui an se îmbolnăvi de răcea'ă. Desnădejdea conului Vasile fuse tot atât de mare ca atunci când își pierduse vederile. Doctorul se temea mai mult de viața bătrânului decât de fată, pe care în adevăr o și ridicase din pat. Conul Vasile se liniști, însă puțința unei noi pierderi îi arunca de multe ori în cea mai dureroasă neliniște. Copila se însănătoși, dar în piept îi rămăsese o urmă adâncă. Dela boala ceea nu se mai întremase cum se cade; slabă, fără un pic de sânge, tușea sec, și în urmă începuse să verse sânge.

Doctorul spuse coanei Profira să aibă na-dejde în Dumnezeu, însă în aceeaș vreme o rugă să nu cumva să-i spue conului Vasile, pentru care acest lucru ar fi fost moatea-Copila, ca toți cei ce sufăr de piept, își presimțea sfârșitul, dar cu acea iubire gingașă și nemărginită ce o au unii copii pentru părinții lor, căuta ca prin veselie, prin glumele ce le făcea, de câte ori se potriveau împrejurările, să-l înșele pe conu Vasile. Se stingea pe fie ce zi câte puțin ; ajunsese ușoară și subțire ca o pană, și totuși de câte ori se apropia conul Vasile de dânsa, îl primea rizând, bătând din palmele străvezii.

Acum două luni căzuse la pat. Nu putură să-i ascundă bătrânului ; Conul Vasile avu o clipă de nebunie, nu mai vroia să se deslipească de patul fetei. În sfârșit tinerețea și îngrijirile o mai smulseră încă odată din brațele morții, să-i mai prelungească suferința, dar era pierdută cu desăvârșire. Putea să se stingă în ori și care clipă. În ziua când o îmbrăcară și o așezară în jilț, la fereastră, doctorul luă pe conul Vasile de mână, îl duse lângă fata dumisale și-i zise :

— Vezi boierule ț-am ridicat o iar. Fiți cuminți amândoi că are să fie bine.

Copila ridică ochii limpezi și adânci către

doctor și zâmbi cu amărăciune. Pe doctor îl apucă un tremur, și plecă repede.

Astăzi doctorul Franț venise de dimineață, se dusă lângă bolnavă, se uită la ea și o mângăia pe obraz. Conul Vasile, pe care zadarnic se încercase până acum să-l îndepărteze, să-l ducă unde-va la țară, să-l pregătească acolo, încet, cu multă chibzuință, pentru grozava lovitură ce avea să sufere, se apropiă !...

Când îl văzu, domnul Franț tresări, dar se reculese repede :

— Coane Vasile, peste două-trei săptămâni „*tutuia*“ Maria poate prinde fluturi prin grădină.

Conul Vasile, râse, întretăiat, și întreabă :

— Da ? da ? Fetița tatei, fetiță !

Copila închise ochii, și printre genele strânse izvorâră două lacrimi mari. Conul Vasile îi luă mâna și i-o sărută, iar domnul Franț și coana Profira, dându-se la spatele copilei, începură să plângă.

Doctorul chemă, într'altă odaie, pe coana Profira, și-i spuse cu glasul înjumătățit :

— Coană Profiră, trebuie să nădăjduim mereu, dar ar fi bine dacă ai îndepărta pe

conul Vasile. Eu am să încerc să-l iau mâne dimineață. L-aș lua acum, dar nu-mi vine să-i spun. Azi m'ași trăda.

Și apoi urmă, în șoaptă:

— Până mâine cred că . . . cred că n'o să fie nimic . . .

Coana Profira înțelese, simți că se înneacă, deabia întreabă :

— Cum, așa degrabă, domnule, Franț, te rog spune-mi !

Domnului Franț, i se umeziră iarăși ochii, o luă de mână și, plângând ca după copilul lui, răspunse :

— Da . . . degrabă . . . prea degrabă !

Coana Profira își duse mâinile la piept, și le apăsa cu toată puterea, apoi înădușindu-și durerea, gemu adânc și căzu pe covor. Doctorul o ridică repede în brațe, o puse pe pat și chemă slugile.

După îngrijirile doctorului, coana Profira își veni în cunoștință, dar, mută de durere, nu mai putea scoate o vorbă.

Doctorul plecă, iar Conul Vasile, întinerit de bucurie, se scoborî în grădină, pipăind pământul cu bastonul.

Când bătrânul și conul Grigore intrară în

odaie, coana Profira stătea în genunchi lângă fată.

Cum se auziră pașii, copila tresări și întoarse încet capul spre ușă; conul Vasile începu din prag:

— Uite, am venit cu Grigore să-ți facem gustul, fetița tatii, să te scoatem cu jîlțul în grădină, la soare.

Fata răsturnă capul pe spate, ostenită. Coana Profira se împotrivi:

— Lasă Vasile, Mariei îi e cam somn. Dar copila își încordă puterile:

— Nu, mamă, nu mi-i somn, chiar vreau să iau puțin aer.

— Dar nici vorbă, dar nici vorbă fetița tatii, răspunse conul Vasile. Ia să vie două slugi să ridice jîlțul.

Două femei apucară jîlțul, și încet îl scoaseră din odaie. Copila răsturnă iarăși capul pe spate și închise ochii. Cu buzele întredeschise părea un chip de ceară. Coanei Profira i se păru că o scoate moartă, în sicriu, nu mai putu să rabde, alergă în iatac și izbucni în strigăte de durere.

În această vreme slugile, așezau jîlțul lângă bancă, în soare, îl puse jos și plecară.

Conul Grigore, cu sufletul strâns, stătea deoparte. Bătrânul se apropia de fata lui și o sărută pe frunte.

— Ce zi frumoasă, fetița tatei. Florile de salcâm te adorm. Vrei o floare de salcâm? Grigore, adu-i o floare.

Degetele fetei nu putură ține floarea.

— Aerul îți face bine, fetiço? întrebă Conul Vasile.

Copila șopti:

— E cald. . . . Mi-i bine!

Conul Grigore plecă în jos ochii, și se așeză pe celalalt capăt al băncii. Stăteau așa câte-și trei fără să scoată un cuvânt. . .

Grădina era neclintită, nu se mișca nici o frunză, nici un fir de iarbă. Conul Grigore își șterse ochii și privi spre copilă. Deodată tresări, se uită la bătrân, apoi se apropia de jîlțul în care fata, cu capul pe umăr, părea că doarme. Ii luă mâna. Se sfârșise. Sufletul sburase.

Conul Grigore simți că o sudoare rece îi umezește părul, gemu ca și când ar fi fost rănit.

Conul Vasile întoarse repede capul, și vroia să se apropie:

— Ce faci fetița tatii ?

Dar prietenul, cu sufletul împietrit de groază, îngână :

— Nu o atinge... las-o puțin să se odihnească... a adormit.

Conul Vasile, fără să mai scoată o vorbă, fără să o atingă se pleacă spre jilț, zâmbind. Dar, deodată, cu acea presimțire nesunoscută care veșnic trăește ca o altă ființă în noi, să ne șoptească numai adevărul crud și nebănuit, bătrânul se ridică iute, apucă dintr'odată mâna fetei, își lipi obrazul lângă al ei, apoi, un horcăit surd și adânc îi răsună în piept, și ca fulgerat se rostogoli, mort pe nisipul aleii...

Conul Grigore. nebun de spaimă, alergă să cheme pe cineva.

Iar fața albă, gingașă și liniștită a copilei, părea că nu fusese niciodată însuflețită, părea că fusese întrupată așa, numai pentru fericirea ochilor ce o puteau privi : — o floare din raiu peste care se revărsa lumina.

LA CULES DE VII

Lui G. Orleanu.

Doierul Ioan Corbu dase, într'adins poruncă, să se lase butucii din dealul viei, — cei cu poamă busuioacă, ruginie, cu bobیțele ca hurmuzul, și ceilalți cu poamă coarnă, neagră cum e păcura—ca dumnealui și cu poftiți dumnisaie să-iculeagă, și să-i ducă singuri, în coșăr-ci, la teascuri.

În dimineața aceasta de Septemvrie, odată cu răsritul soarelui, caleștele, cînd singuratece, cînd întîlnindu-se cîte două, intrau pe rînd, cotind din șleahul cel mare la stînga, pe subt poarta înaltă, cu foișor și cu hulubărie în vîrf.

Din privazul porții se vedeau, în fundul

aleei de aguzi bătrâni, cu trunchiurile încolăcite ca niște șerpi grozavi, căsuțele cu două rînduri, mici și albe cum e laptele, în această dimineață în care pe jos toamna aurise frunzele și miriștile, iar sus, pe întinsul albastru, însemna șirurile frînte ale cocoarelor ce se călătoreau.

Așa au venit, unii după alții: Conul Toader Buhtea, cu soția: Conul Gavrilăș Pară, cu cucoana Anica; bătăliosul boier Furtună, cu blînda coana Măndița; veșnic cu gîndul într'aiurea boier Macarie, cu jumatarea dumisale, coana Savasta; călătoritul bătrîn Ionică Rodan cu soția sa Marghioala. Iar în trăsura tânărului Vasile Burcuș, de a căruia bogăție se dusesse vestea, se scoborî și doctorul Franț, sgribulit, îmbătrînit cu totul.

La sfîrșitul sfîrșitului, când se pregăteau cu toții să se ridice în vie, intră un poștalion, în chiuitul surugiilor, și'n lătratul copoilor ce se țineau, cu limbile scoase, de colbul roților. Veniă boierul Lupu, — *lup* însă care doboră ursul trup la trup, numai cu brațele.

Când poștalionul se oprî la scară, boierul

Lupu luă pistolul din burduful trăsurii, și slobozi în sus două focuri, apoi se scoborî. De jos, de lângă scări, mai s'ajungă cu umărul mijlocul surugiului călare, atâta era de spătos și de falnic.

— Așa se sosește la cules de vii, zise dânsul. Vivat!

„Vivat!“ răspunseră boierii din cerdac.

„Să trăiești Lupule!“ „Să-ți ucizi numele de sute de ori“. „Să ne măninci câți mai mulți miei fripți“, răsunară glumele care mai de care.

Boierul Corbu, cu soția sa Ileana și cu fiica dumisale Despina, îi eșiseră întru întâmpinare, ca gazde ce erau. Dar Lupu, când sul cea din urmă treaptă, rămase cu capul deasupra pervazului de sus al ușii:

— „Ce-i de făcut, Corbule?“ întrebă rîzînd voinicul.

— Pleacă-ți capul creștine și intră. Bre bre, bre, ce namilă de om!

„— Apoi să-l plec... pentru prieteni, numai pentru ei, auziți voi?“ Și ochii boierului se rotiră strașnic, fulgerând ca și cum ar fi căutat o față străină, o față de „leah“ cum

obişnuia să numească pe toţi acei ce nu-i avea la inimă.

Apoi a deschis pumnul şi a strâns în mîna-i lată mînele prietenilor, câte două, două.

— „Să pornim“, zice boierul Corbu.

Şi scoborîră scările cu toţii.

Boierii se ridicară în şirag, cu cucoanele, pe cărăruşa mărginită încă de romaniţa înaltă, mare în floare cât gălbănuşul. Un vînticel uşor, aburia, mişcând, mai în susul carării, rugurile de mure, scoţând un fâşiit sgârîitor din frunzele dinţate, înşirate pe viţele cu ace subţiri, ascuţite, în care rodul, negru şi acoperit de brumă, se înţepa lăsând să răsară picături roşii ca de sânge.

Coana Catinca Buhtea, strigă veselă. bătând din palme:

— Mure! Toadere; uite cum stau murele grămezi, unele lângă altele, aşa-s de multe.

— „Mure, mure“ strigară toate femeile pe rând. Dar boierul Furtună, văzând că nevestele dumnealor uitaseră de culesul viei, spuse:

— Ştiţi una? Eu mă gândesc să le lă-

săm să culeagă murele, noi mergem la poamă. Tu ce zici, Corbule?

Boierii râseră; fiica boierului Furtuna veni lângă el, și-i zise cu glas mândrit:

— Ei tată, se poate să ne faci de rușine?

— Da, draga tatei, omul ne-a chemat să culegem poamă.

— „Ei haideți, haideți; Furtună ista-i totdeauna gata de bătaie“, zise Lupu.

Când ajunseră în vârful viei, Corbu îi împărți : fiecare pereche pe atâția butuci. Țăranii din sat, culegătorii obișnuiți, aduseră coșărci noi. Boierii le luară, și se împrăștiară printre butucii mari, cu frunzele late, pătate de toamnă, că păreau suflate cu aur. În umbra lor, sub bolțile întunecate, strugurii spînzurau încărcăți cu bobite ruginite sau de cele negre, mari cît degetarul, peste care bruma dimineții lăsase ca o ceață subțire, ca o pojghiță de ghiață.

Singur doctorul Franț, prea șubred, rămasese la umbră, sub un copac, să citească

Culegătorii mai nu se vedeau; numai boierul Lupu, care culegea împreună cu Corbu, nu putuse încă să se facă ascuns pe de-antregul: cînd se pleca să rupă stru-

gurele, cînd se ridică din nou : capul lu flutura pe deasupra viei, ca o pasăre ce vroia să-și iee sborul, apoi iar se lasă către pămînt. Glasurile răsăreau cînd groase, cînd subțiri, dulcele, mirate de frumusețea roadei. Din cînd în cînd păsări speriate sbureau cu fâlfâiri ușoare și grăbite, ciripind ascuțit, ca să deede veste și altora. Vîntul se strecura par'că fricos printre butuci, deabia mișcînd frunzele, descoperind culegătorilor strugurii ce erau mai doșiți. Iar departe, de dincolo de vale, de pe coastă, o pădurice de plop șoptea tainic, tremurîndu-și frunza în bătaia argintată a soarelui.

Glasul boierului Lupu răsună :

— Cine-o lăsa un strugur, cu un galben o să-l plătească ; auziți boieri și cucoane ?

— „Auzit, auzit“, răspunseră dînșii.

Dar Lupu urmă :

— Știți ce-am vrut să zic. Adică fiecare să uite câte un strugure pe butuc, și un galben în mîna celorlalți culegători, cărora le-am luat ziua. auzit-ați boieri și cucoane ?

Din vale și de pe coastă, niște plugari ridicaseră capul, crezînd că strigasera la dînșii.

— „Auzit, Lupule. S'ar putea altfel?“, răspunse boierul Furtună.

— „Nici că-i vorbă, păi cum altfel“, se ridică în vârful picioarelor coana Marghioala să zărească pe boierul Lupu : dar era prea mică, rămase cu privirea înneacă în frunzișul viei.

— Lupule, eu cred, zise Corbu, să se fi umplut un rînd de coșarci. Ia întreabă tu.

Boierul Lupu își înălță trupul și întreabă :

— Gata un rînd de coșarci ?

— „Gata, gata,“ răspunseră cu toții.

— Atunci la cărare cu ele, și la teasc ; haideți până oiu bate a treia oară din palme.

Boierul ridică în sus brațele de-i căzù mînele spre umăr, apoi pocni mîinile de trei ori. Și îndată viea începù să fișie, vițele se dădeau la oparte, și culegătorii, perechi-perechi, ținînd coșarcile de mînere, eșiră la luminiș, în cărare.

Corbu îi rîndul :

— Furtună, treci cu coana Măndița înainte, așa ; pe urmă tu Pară ; hai, Toadere, rămîi al treilea ; ei, stați împreuna, aici, zise apoi cu un zîmbet duios, uitîndu-se la fiica dumisale care culesese cu Burcuș.

Perechile se înșirară.

— Eu cu Lupu la coadă, să vă păzim.

Lupu se uită de-alungul șirului și spuse:

— Bre! Ce vra să zică femeea! Tot slabă, n'ai ce să-i faci: Ia te uită, Corbule, la partea stânga a coșărcilor, de-abia o țin mânușițele dumnealor; o să răstoarne poama.

Coana Sultana auzi:

— Ia lăasă, Lupușorulă; acum ați găsit vremea să vă arătați și voi puterea? Na, uite, dacă vrei.

Și când ridică odată de coșarcă, mai să răstoarne pe fratele dumisale. Toți începură să râdă cu hohot.

— Să pornim:

Dar nici nu făcură zece pași, și mirarea se zugrăvi pe fețele tuturor. Din dosul unor piersici, acoperiți întregi de frunze, se auzi melodia unui cântec țesut din împreunarea chitarei, a scripcilor, a cobzei și a clarinetului. Cântecul se repezi, izbucni de odată, înecând dealul și valea cu revărsarea voioșiei lui.

Cucoanele nu mai puteau de mulțumire. Boierii începură să bâzăe, iar Lupu strigă

de două ori: „I-ha, i-ha“, de clocoti împrejurimile.

— Halal să-ți fie, Corbule !

— Să ne trăiești !

Boierul Pară dădù planul :

— Să treacă lăutarii în cap. Hai, Iordache, treci colo în fața boierului Futună.

Iordache își scoase la iveală capul buhos, în care cei doi ochi străluceau umeziți de duioșia unei asemenea zile mari ; iar după ei eșiră ceilalți lăutari.

— „*De-om ajunge pân' la toamnă*“, Iordache, strigă boierul Lupu !

Și Iordache, începù să *zică* ce-i poruncise boierul. Cobza și chitara țineau hangul,

În așa veselie boierii se scoborâră la teascuri, lînga cramă.

Vătaful, cu toți ceilalți culegători, le eșiră înaintea, să dea și dânșii, mîna de ajutor.

— Cei cu „busuioaca“ la dreapta ; cei cu „coarna“ la stînga, spuse Corbu.

Cucoanele își suflecară mînicele, coșarcile se vărsară în saci, și mustul începù să curgă îndată ce boierii învîrtiră teascurile :— must galben ca aurul topit, de supt cele din dreapta : roșu, ca un val de sânge, gros,

să-l tai cu cuțitul de supt cele din stânga. Și picurarea în căni, a mustului, ținea ca un fel de ison cântecului lăutarilor.

— „Cu dreptul am putea gustă un păhăruț“, spuse boierul Rodan când isprăviră de tescuit.

Dar vâtaful pregătise toate de cu vreme. Paharele se înroșiră sau se auriră de mustul spumos, apoi trecură pe rând în mâinile boierilor și a cucoanelor.

Lăutarii tăcură iar, boierul Lupu, își înălță capul și așa vorbi, în auzul tuturor celorlalți, prietenului său Corbu :

— „Corbule frate, ne cunoaștem de mici, după cum se cunoscără și părinții noștri și părinții părinților noștri între ei. Amândoi am luat parte în copilărie, ca și mulți dintre cei de față, la petreceri de felul acesta, chiar în viea asta și în altele, petreceri făcute de către cei *bătrâni*. Zilele acelea nimeni nu le-a uitat, și mai cu seamă tu nu le-ai uitat, dragul meu căci ne-ai chemat să le împrăștiăm amintirea. Adineoarea, când culegeam, tăcuți amândoi, și tu par'că prinseseși o urmă de înrourare în ochii mei, nu te înșelaseși. Atunci mă gândeam, fraților, la *dânșii*;

la cei ce au cules odată ! Mă gândeam la ei, Corbule, și-mi ziceam că dacă de undeva, prin lumina limpede și plină de farmec a acestei dimineți de toamnă, ne vor fi privind, ție trebue să-ți mulțumim că adunându-ne, ai dat prilejul ca dâșii să-și vadă copiii și nepoții, urmând aceleași datine care îi înfrăteau pe dâșii. Îți mulțumim Corbule ; să dea Dumnezeu ca restul vieții să-ți fie strălucitor ca dimineața aceasta, iar sângele neamului, tău curat și puternic, ca mustul acestui pahar, pe care eu cu tot avântul, îl dau peste cap în sănătatea ta. „Să trăiești“.

— „Vivat, vivat“. „Să trăească“ răspunseră cu toții și goliră paharele.

Cucoana Sultana însă bău paharul numai pe jumătate, apoi îl ridică în sus și spuse, tare :

— Să dea Dumnezeu să jucăm cât mai de grabă la nunta Despinei.

Despina puse capul în piept, iar tânărul Burcuș își umplu repede paharul, și strigă, aproape fără voce : „Să dea Dumnezeu !“, cu atâta foc, că toți se uitară, zâmbind mulțumiți, la dânsul.

Doctorul Franț, adăogă și el : „Așa, așa“ apoi înghiți mustul oțărându-se.

Lăutarii vroiră să încheie și ei un „vivat“, dar boierul Corbu puse de se umplură din nou, la toți, paharele, și ridicându-l pe al său se încearcă să vorbească.

Ce o fi trecut atunci prin sufletul său nimeni n'ar putea spune, dar pe ochi i se întinse o pânză subțire de lacrimi, iar cuvintele i se înneacă în gât, și nu putu să șoptească decât două vorbe.

— Să trăiți !

La urmă Corbu își veni în fire și porunci lăutarilor să cânte. Voea cea bună sosi iar și când boierul Lupu strigă : La drum !“ cu toții, perechi suiră din nou cărarea, printre rugurile de mure și florile de romanițe.

Culesul începu din nou.

La amiază gustară ceva, în pripă. se odihniră câtva, și începură iarăși munca . . .

Soarele pierduse din puteri, topindu-și razele, rămânând rumen ca jăratecul potolit de pară, când boierii aduseră cele din urmă coșarci la teascuri.

Apoi iarăși gustară câte ceva, și, pentrucă a doua zi cu toții trebuia să meargă la nunta

unui nepot al boierului Pară, porunciră să li se înhame caii.

Întâii trecu înainte poștalionul boierului Lupu, care rămăsese pe scări să-i vadă pe toți urniți. Apoi trase la scară droșca boierului Furtună; coana Mândița, obosită peste măsură, se lăsă ridicată ca o pană, de către bărbatul dumisale. Caii porniră, dar mai încolo se opriră, căci aveau să plece odată cu toții.

Toader Buhtea își înălță soția pe pernele caleștei, cu acea prevedere ce ar fi avut-o pentru o floare. Coana Sultana, voinică, își împinse fratele mai întâi, apoi se sui și dânsa în trăsură. Caleștile se umplură pe rând, când boierul Lupu băgă de seamă:

— Stați, nu-i așa. Dar pe lăutari îi lăsăm? Lăutarii, strigă el, să rămâie la mijlocul șiragului. O să mergem la pas, și dânsii o să ne cânte.

După ce se suiră și lăutarii într'o droșcă, a boierului Corbu, Lupu strigă:

— Înainte!

Biciurile surugiilor își învărtiră șfichiurile ca niște șerpișori pe deasupra cailor, cari, strânși în hățuri, porniră încet. Corbu se sui

În poștalionul boierului Lupu, să-i petreacă până la poartă. Aici îi aștepta ceva: țăranii se înșiruiră pe două rânduri, își scoaseră pălăriile, și vătaful eși din mijlocul lor, de se aproprie de poștalionul în care le era stăpânul. Se scoborâră cu toții, veniră să vadă ce e. Vătaful cu glaul tremurat vorbi astfel:

— Măria ta și Măriile voastre, cum ne-ăm arăta și noi iubirea noastră, dacă nu v'am ruga să beți, acum la plecare, după cum e datina, câte un păhăruț din mustul poamei culese de noi.

Atunci flăcăii și fetele luară tablalele pline cu pahare, fetele împărțiră la cucoae, flăcăii la boieri.

Boierul Lupu se însufleți, bău paharul, apoi spuse cu glasul lui puternic:

— Boierilor și cucoanelor, pentru că e cel din urmă pahar, am să-l pecetluiesc cu un obiceiu al unni bunic al meu. Dânsul după ce bea cel din urmă pahar, făcea astfel:

Boierul întinse mâna, strânse cele două degete ce țineau paharul, apoi le depărtă repede, și cristalul, sunând ca un clopoțel de argint, căzu sfărâmat, în iarbă.

Cucoanele bătură din palme, boierul Corbu îl sărută, biciurile se învârtiră din nou, și caii porniră,

Corbul rămase în urmă singur să-i privească plecând.

Când trecură dincolo de poartă, opt flăcăi îmbrăcați ca de sărbătoare, cu flori de busuioc și pene de păun la pălăriile înfășurate în cordele, eșiră călări pe cai mărunței și iuți, înzorzonați cu frunzare la căpestre, și, în pocnete de pistoale, se duseră patru în capul trăsurilor, și patru în coada șirului.

Cucoanele se speriară la început; dar boierul Lupu, în picioare, cu ochii plini de o lumină înflăcărată, părea pregătit să plece la o luptă. Moș Lordache prinse să zică un cântec de haiducie.

Boierii ascultau, când, deodată, un fâlfâit de aripi le ridică fețele în sus. Din urmă, de pe foișorul porții, se înălțaseră în stol sute de hulubi; lunecau ca duși de vânt, pe deasupra trăsurilor.

— „Semn bun, semn bun pentru mirii de mâini“, țipă coana Sultana, „tocmai acumă mă gândeam la dânșii“.

În lumina apusului păsările înotau ca pe o apă trandafirie. Se alungau, apoi ocoleau într'un cerc mare, și iar luau drumul în lung. Un hulub alb se desprinsese din stol și se

rostogoli ca amețit, prin aer, până aproape de trăsuri, ridicându-se iarăși cu repeziciune în înălțime. Apoi se lăsă altul și pe urmă altul ; începură să se rostogolească pe rând, în aer, cu penele înfoiate, până jos : cei albi ca niște bulgări de argint, cei roșii ca niște bucăți de aur. Apoi, deodată, se strânseră la un loc, făcură un ocol repede, și întreg stolul lunecă înapoi. Toți se uitară după dâșii în zare. Apoi boierul Lupu le atrase luarea aminte :

— Ia ! ascultați crângul.

Din văi și de pe dealuri, unde atâția culegători mai întârziaseră prin vii, sau adunați pe lângă crame, își mâncau cina, sgomotul vieței se înălța ca un zumzet de albine.

Seara se lăsa ușoară, focurile prinseră sa scânteie unde și unde, iar în adânc, pe cer, stelele începură să sclipească.

Trăsurile mergeau.

Boierul Corbu se sui în cerdac, se încearcă să se uite în lungul drumului, dar nu putu să mai vadă nimic. Apoi își aminti deodată ceva, și se întoarse către soția dumisale care se așezase într'un jîlț, alături de fiica lor Despina.

— Bine, de abia acum îmi dau seama că pe Burcuș și pe Franț, nu i-am văzut. Au plecat înainte ? Ia să întrebăm.

Și tocmai se pregăteau să strige pe cineva când se auziră niște pași pe scări. Burcuș și doctorul Franț se suiau încet.

— Bine, frate, unde ați fost ? Tocmai acum îi spuneam Ilenei că nu v'am văzut.

Burcuș își scoase pălăria, se așeză pe un scaun, în fund, și răspunse :

— Am fost cu domnul Franț, până departe în crâng.

— „Da, da“, răspunse doctorul Franț.

Duduea Despian se duse în casă. Și fiindcă, lucru ciudat, par'că toți se așteptau la ceva, Burcuș se sculă, rupse tăcerea și ducându-se până lângă bătrâni, le zise :

— Coane Ioane și coană Ileană, am rămas să vă vorbească ceva. Am oprit și pe domnul Franț, care mă știe că pe când eram copil, să mă sprijinească în ce o să vă cer.

Coana Ileana, scoborî privirea în jos, boierul Corbu tremura ușor, iar domnul Franț își descurca lanțul lung al ceasului, care se încurcase, tocmai atunci, așa din senin.

— Eu gândesc, urmă Burcuș fără să-și aleagă cuvintele, că o asemenea zi nu trebuie să rămâie așa; eu vreau s'o încheiu cu bine; și pentru asta, vă rog să-mi dați de nevastă pe Duduia Despina, căci mi-i drag, și vreau să o fac fericită.

Coana Ileana începu să plângă. Boierul Corbu nu știa ce să spuie. Domnul Franț își descurcase, în sfârșit, lanțul, se apropie și spuse vesel :

— Așa ! așa ! Asta e bine. Eu vă cunosc pe toți, asta e bine.

Corbu se repezi și luă pe tânăr în brațe, îl sărută pe obraz, ca pe copilul lui, apoi îl duse lângă coana Ileana care-l sărută pe frunte.

În vremea aceasta, domnul Franț, aducea pe Despina de mână :

— „Asta e bine, eu vă cunosc pe toți !“ urmă să spuie doctorul.

Fata rămase mai întâiu locului, apoi coana Ileana îi întinse brațele, și dânsa se aruncă la pieptul ei.

Și 'n vreme ce tânărul rămase privind deoparte, boierul Corbu nu se mai putu

stăpâni, își simțea lăcrămile pe obraz ; dar nu vroi să se lase învins, se întoarse, se plecă peste cerdac, și văzând pe cineva strigă, fără să știe cui vorbea și ce vorbea :

— Să se dea de băut la oameni.

NEGUSTORUL MEREMET

Dugheana negustorului Meremet are acoperișul dintr'o apă, streșina eșită mult în afară, iar șindrila ascunsă supt un mușchiu cărnos și verde, din care ploaia se strecoară, picătură cu picătură, ca dintr'un burete. Gura și ferestruile podului sînt tivite, pe de margini, cu o creștătură de lemn, lucrată frumos, ca o horbotă. Fața dughenei, cu pereții înguști, coșcoviți de ploi, deschide golurile ferestrelor, peste care se așează noaptea obloanele grele, ce slujesc ziua drept tărăbi; între ele, se desface în două, ușa, — îngăduind să se vadă brățările de fier prin care se înmîneacă stîngia de stejar ce-o zăvorește. Ca parte minunată, ce face să întîrzie băeții dela școală, acoperămîntul are în dreapta streșinii, un zarzăr, — răsărit acolo cine știe cum ! Primăvara aceasta e a treia, de cînd copăcelul e încărcat cu floare.

Din dosul dughenei se prelungește, în

dâmb, curtea cu acareturile : grajduri pustii ; poduri fără de fân ; şuri goale, fără uşi, prin care se încuibă în vreme de toamnă vântul, iar iarna viscol cu şuierul lui înfiorător. Un şir de odăi derăpănate arăta ruinele hanului de altădată. Meremet ţinuse şi han ; în încăperile acestea mişunase toată negustorimea care împânzise pe vremea aceea drumurile Moldovei.

Singura odaie ce putea fi locuită era cea din faţă. Dar şi dânsa ! Din bagdadia podită, carii măcinau o făină gălbuie, ce se cërnea, uşoară, peste marfă şi duşumea ; când sufla vântul, prin golurile ferestrelor, învâlmăşea făina în aer, şi ascundea odaia într'un nor. Din colţul din stânga se desprindea soba, înnegrită de fumul strecurat prin toate crăpăturile ce-i eşiră înainte în calea lui către cer. Pă pereţele din stânga erau rafturile — de abea se mai ţineau în scoabele roase de rugină. Pe aceste rafturi se odihneau şiacurile şi pânzeturile, — în aceeaş faţă amândouă, — nohotie. Pe pereţele dinspre răsărit, icoanele, la o parte, pe o policioară, candela, totdeauna aprinsă. Dedesuptul lor, raftul cu lucrurile cele mai scumpe : câteva

șaluri turcești, cașmiruri, fesuri — marfă adusă altă dată numai pentru fețe *simandicoase*. Aceasta era raftul boierimei, privighiat și binecuvântat par'că de către sfinții de deasupra. Intre obloane și ușă, pe sfori, de toate: curălării, harapnice cu șfichiuri, de plumb, pungi, pene de păun, chimiruri, și câte altele; ținuite mai birle, câteva cobze. De jur împrejurul rafturilor, rânduite ca niște divanuri, lăzile de Brașov, cu flori late cât palma. În perețele din fund ușa îngustă, ca de clopotniță, ducea în ogradă, în dreapta ușii, câteva scânduri așezate pe două capre; deasupra un mindir, — patul negustorului. Mai în față, tejgheaua. Când, printr'o întâmplare se stergea colbul de pe ea, lemnul răsăria ga ben ca cihlimbarul, lustruit de mânele atâtor băeți ce socotiseră pe dânsul cu plumbul lor lătăreț. Negustorul se uită atunci îndelung la țiștele mărunte, încălcite, aruncate acolo de cutare ucenic, al cărui fel de a scrie el și-l aducea aminte!... În dugheana aceasta își purta pașii negustorul Meremet: un trup supt de bătrânețe, învălit în anteterenul lung, cu

mâneci largi, strâns la mijloc printr'un brâu de păr de cămilă; fața spână, uscată și încrețită ca o smochină, din gălbeneala căreia nu puteau sticli ochii stinși. Șapca, cu cozoroc verde, sfârșia oarecum trupul, oprindu-l parcă, să mai răsară din subțiimea lui.

Deprins să trăiască în acest loc, an de an, optzeci și mai bine, lui Meremet nu numai că nu ar fi trecut prin gând nevoia unei meremetisiri a dughenei ca cele multe din alte vremuri ce-i atrăsese ră porecla, dar i se părea că locuința e tare ca și altă dată, că până și hanul din ograda acoperită cu brusturi, e gata să primească, pe porțile largi deschise, brașovencile pline cu mărfuri.

De câte ori, de pe scăunul lui, din prag, nu revedea trecutul, de parcă'l trăia:.

...Ulița tremură în zumzet — o coardă! Pe podul de lemn trec caleștele în mersul domolit al cailor: boierii zâmbitori spre negustorul ce se plecă până la pământ. Unii se opresc în dreptul dughenei mici. În schimbul mărfii strălucesc galbenii dați fără tocmeală... Departe, după grădina postelnicului Nicoară, privirea fuge, hăt în colo!

Şesul Bârladului se desveleşte verde, nedet : până la dânsul, prin mănuchiurile de salcâmi înfloriţi, curţile cu acoperământurile roşii. Pe şoseaua albă şiruri de chervane. Ei ! ce vuet, cum mişună lumea ! Ce să fie ? Norodul se strânge în faţa dughenei celui mai iubit negustor din târg. Tocmai din capătul ulţii se aude scârţâitul roţilor gemând supt încărcătură. Ba şi glasurile chirigiilor : „Hii căluţule !... Hii, cu tata, hii !“ Se zăresc mai bine trupurile vânjoase, căciulile ţuguiate, puse pe-o ureche. Bicile pocnesc ca petiţele.—Vine marfa dela Braşov! Negustorul tânăr, vioi, cu cei opt ucenici, ese în uşa dughenei, într-o întâmpinare.

— Cu bine te-am găsit, jupâne !

— Şi cu bani, şi cu voie bună, feţii mei !

Marfa o descarcă aşa : Negustorul stă lângă căruţa, de primeşte bucată cu bucată, un băiet în uşă, ceilalţi rânduieţi până la rafturi.

— Incă o bucată de pânză jupâne.

Cărauşul îi face vânt, negustorul o prinde, o pune în zare, o achipuie între degete, apoi o svârle băiatului din uşă, şi strigă :

— Bunăă ; alta !

Valurile sboară din mână în mână, iar

norodul face glume. După ce se mântue cu descărcatul, chervanele trag la han ; în ogradă se fac focuri și chefuesc,—negustorul, căraușii și băieții, laoaltă — până noaptea târziu . . .

* * *

Acum, în urmă, un singur om mai călca pragul dughenei; conul Iordache Iovu. De două ori pe lună, regulat, arunca cei câțiva galbeni,—*pensia* negustorului scăpătat. Când venia, totdeauna pe jos, negustorul îl zăria de departe; se ridica repede de pe scăunel, și se învârtea prin dugheană, ca și cum ar fi vrut a o pregăti pentru musafirul ce avea să primească. La ușă, conul Iordache se pleca să intre. Lui Meremet i se ridica sângele, cât mai avea, în obraz; simțea cum îl cuprinde o căldură izvorâtă din piept; se chinuia să scoată câteva cuvinte de bună venire, bolborosia, nu era în stare; la urmă se repezia de sărută mâna boierului și ochii i se umezeau.

Tot atât de înduioșat era și conul Iordache. Ii plăcea dugheana asta cu toată sărăcia și ruina ei; i se părea răsărită din pământ ca

o floare sălbatecă, sdrențuită de spini...

— Ce mai faci negustorul ?

Meremet tușia, se îneca, de abia putea să îngâime :

— Bine... mulțumim... Măria ta.

Boierul se așază pe scaun, ducea batista la gură, — colbul îi făcea rău, — lua din buzunar țidula pe care însemnase de-acasă cumpărăturile, o ducea în dreptul ochilor, și poruncea.

Pe când negustorul se tăbârcea să scoată, să o scuture cu mătușița conul lordache se prefăcea că nu vede nici colbul, nici rosăturile șoarecilor ; i-o lăuda :

— Bună pânză ai, negustorul ; uite vezi, tare bună pânză ai dumneata.

Lui Meremet iar îi năvălia căldura din piept în față, și iar se silea să mulțumească.

Apoi, din fișicul de tinichea îmbrăcat în piele de marochină roșie, galbenii cădeau strălucitori, zingănind pe tejghea.

Numai așa putea trăi, de azi pe mâine, negustorul Meremet.

Intr'o dimineață negustorul stătea ca de obicei pe scăunașul lui, în prag. Un om

se repezi pe lângă dânsul în dugheană. Nu mai după ce intră băgă de seamă ca stăpânul e în uşă. Era vătaful conului Iordache !

— A murit boierul.

Dintru'ntâiu negustorul păru că nu înţelege; apoi toată vloga i se scurse par'că din trup, şi se rezimă cu spatele de perete. Cu o seară mai nainte boierul fusese la el.

— Am avut treabă prin târg şi m'am repezit pe la dumneată. Dacă vrei să-l vezi, haide, fără să mai aştepte răspuns omul eşi pe uşă tot atât de grăbit. Ce putere ascunsă ridică pe negustor şi-l îmbrânci pe urmele vătafului ?

De treizeci de ani, dela moartea nevastei lui, negustorul nu mai călcase uliţile târgului. Pe unde mergea nu-şi dădea sama ; casele, dela ferestrele cărora priviri întrebătoare se îndreptau spre dânsul, nu le cunoştea. Dar mergea fără să simtă oboseală. Par'că visa.

S'a deşteptat lângă sicriul în care conul Iordache Iovu stătea cu ochii închişi, cu faţa suptă, liniştită ca într'un somn adânc.

A stat mult acolo, la picioarele binefăcătorului.

Şi cum stătca singur, cu sufletul strâns de

durere, deodată i se paru că dintr'un colț al odăii, răsare un glas domol, iubit: „Ce mai faci. negustorule?” Atunci negustorul se prăbuși în hohote de plâns peste sicriu, sărutând picioarele celui ce nu mai putea simți căldura iubirii lui...

Spre seară, patașca veni să poarte între cei patru îngeri poleiți, pe conul Iordache spre rohatcă; deacolo, aveau să-l ducă, în trăsură, să-l îngroape la moșie.

Negustorul, istovit de puteri, rămase singur. Cine s'ar mai fi gândit la el! De abia pășind eși pe poartă: o luă drept înainte, pe unde credea că venise. Intr'un colț de uliță se opri. Pe unde să apuce? La întâmplare, spre stânga. Se rătăci. Niște copii eșiau dela școală. Îl înconjură țipând:

— Negustorul Meremet! Negustorul Meremet! Stafia măă, stafia!

Bătrânul se lipi de un gard, trmurând, căutând să se apere. Se rugă să-l lase în pace. Dar copiii începură să urle și mai tare; unul dintre ei îl trase de antereu! negustorul căzu jos. Un băețăș mai răsărit îi dădu la o parte:

— Lăsați-l mă, săracul, nu vedeți că plânge ?

Din ochi, lacrămile lunecau în șir pe o-baraz scurgându-se jos, pe pământ, unde căzuse cu capul.

Copiii se liniștiră ca prin farmec ; îi ridicară, îl duseră acasă, depărtându-se apoi în liniște.

Meremet rămase, buimăcit, 'în ușa. Nici nu-și dete seama că dugheana fusese deschisă, singură, o zi întreagă. Privi înlături ; cele două magazine mari, ce se înălțau în fața dărăpănăturii lui, i se păreau până la cer. Îl cuprinse un fior de frică. Intră înăuntru, închise obloanele, ușa, și se culcă.

Vecinii aflaseră îndată că sprijinul negustorului se dusesse. Dar cel ce se bucura mai mult era jupânul Avrum, care de mult își pusese în gând să ridice, pe locul dărăpănăturii lui Meremet, o dugheană ca cea pe care o avea acumă peste drum. Planul era iscusit : mușteriu care i-ar fi scăpat din mână, nemeria, peste drum. la băietul lui. Ce chilipir, gândia Avrum, încredințat că treaba era ca și făcută. De aceea, nu după multă vreme dele moartea conului Iordache

Iovu, răsări într'o spre seară, în pragul negustorului, ce sta pe scăunaș, lângă ușă.

— Bună vremea, moș Meremet !

Meremet rămase nedumerit, ca în preajma unui om pe care nu-l mai văzuse niciodată. De unde eșise ființa cea, înfășurată într'un caftan lustruit, ca o piele de șarpe, cu periciunii încolăciți pe lângă urechi, izvorâți de supt pălăria naltă, neagră ca mangalul ?

— Ce mai gândești dumneata, moș Meremet ? Ce mai gândești ?

Negustorul clipi din ochi,—ar fi vrut să alunge vedenia ce-l chinuia ; apoi, când îi deschise pe acelaș chimp roșcat, se sculă, duse scăunașul înăuntru, și zăvori dugheana. Privirile pismașe parcă 'l urmăreau prin scânduri.

A doua zi Avrum prinse pe negustor lângă tejghea. Luncase până în mijlocul odăii, și spuse cu glasul trăgănat, ca și cum i-ar fi fost lene :

— Bună vreme, moș Meremet !

Meremet tresări, i se opri răsufletul, se sprijini să nu cadă. Nu putea scoate o vorbă.

Avrum nici n'avea nevoie de răspuns. Iși

puse mânele în șolduri și începu a se învârti în loc, uitându-se împrejur. Vorbi tot el :

— Dumneata faci bine, dar dugheana dumitale nu face deloc.

Apoi încredință printr'un jurământ :

— Pe Dumnezeuul meu !

Urmă să vorbească :

— Vai ! vai ! vai ! dughiana dumitale tare-i ruinată ! Bagdadia mă mir că ține, păreți îs puhavi, moș Meremet. Uite la fereastră, — aceea nu-i tencuială, e bumbac. Un vânticel și gata, — te suflă de pe fața pământului ! Și ușa-i bortelită, și...

Nu sfârși ce avea de spus, se apropie de raftul cu postavuri și-l sgâlțâi cu amândouă mânele. Raftul se' desbină, scârțâind mai să cadă.

— D'apoi raftul ! Raftul se ține în picioare ca Hraștină, bețivul.

Și se depărtă, venind grăbit, către negustor.

Meremet rămase împietrit.

Avrum duse o mână la spate, pe cealaltă o vârstă în brâul negru ce-i ținea, strâns pe trup, halatul, apoi întinzând gâtul și pornind

puțin umărul drept înainte, șopti, ca și când n'ar fi vrut să-l audă alții :

— Știi ce m'am gândit eu, moș Meremet? Pentru ce nu ai vinde dumneata dughiana? Nu zău! Ai lua câți-va gologani noi-nouți, și-ai trăi foarte frumos. Ce mai la deal la vale, iacă, ți-o cumpăr chiar eu. Nu face, dar eu o cumpăr. Îți dau pe dughiană, fără marfă, treizeci și cinci de galbeni.

Meremet stătea în aceeași mișcare ; parcă-i secase izvorul glasului.

Avrum îi vorbi mai grăbit :

— Nu-i așa că nu crez? Nici nu-î de crezut! Iacă pe dărâpănata dumitale eu îți număr treizeci și cinci de galbeni. Mă duc. Te las cu bucuria. Mâne facem târgul.

Lunecă tot așa de ușor precum venise, cu umărul drept înainte, cu gâtul întins, cu fața scăldată într'un zâmbet șiret...

Negustorul își veni cu încetul în fire. Întins pe pat se liniști oarecum. Minte se limpezi. Înțelegea acum pe deplin scopul vrăjmașului ce-l urmăria cu atâta stăruință. Și deodată, i se desveli în minte câteva icoane de demult, tare de demult... Un

bătrân puternic, vioiu — tatăl lui, negustorul Niculiță... Și'n urmă, tot pe acest bătrân slăbit de boală... Patul de moarte... Cele din urmă cuvinte: „Să păstrezi ce-ți las, băete“. Această amintire îl turbură iar. Nu, nu, Doamne ferește, nu și-ar fi vândut el dugheana. Aici murise tatăl lui, aicea trebuia să moară și dânsul. Era o minciună tot ce spusese Avrum. Dugheana lui e bună, rafturile-s trainice...

Dar parcă tot i se strecurase îndoiala în suflet.

Negustorul se sculă de se duse tiptil pe lângă pereți. Se uită bine la crăpăturile largi, de intra degetul prin ele; pipăi ten-cuiala, mâna i se îngropă într'însa. Cuvintele vrăjmașului îi răsunau la ureche: „E moale ca bumbacul, moș Meremet“. Se uită de jur împrejur, se vârî pe după lăzi, cotrobăi pe după pat și de abia acum băga de seamă cât de încovoiat era perețele lângă care dormea de cincisprezece ani! Îi fu frică să sgâlțâie raftul; își aminti cât se clătinasă de tare sub brațele osoase ale lui Avrum. Se ghemui iar pe pat.

Trebuia să facă un meremet, ca cele de

altădată. Dar cu ce? Și-i răsări deodată chipul conului lordache. La dânsul are să ceară. Parcă-l vedea în capul uliții, uitându-se drept înainte, venind să plătească galbenii obișnuiți. Dar în aceeași clipă se întrupă alături fața celuiilalt boier, fața senină a conului Iovu, dormind liniștit, în sicriu, somnul de veci.

Un gemăt adânc sdruncină pieptul negustorului, și un plâns sfâșietor îl cuprinse.

Adormi târziu. Îl munci un vis grozav... Părea că e pe scaunușul lui; un străin intră pe lângă dânsul în dughiană. El se scoală și se iea după străinul care se întoarse cu o față neagră-neagră, cu ochii ca două flacări. Întinzând degetul îi arată teigheaua. Pe teighea, cu mânele cruce pe piept, sta întins în sicriu conul lordache Iovu. „Acum să mori și tu“, îi strigă streinul, și, cu niște brațe ce se întind până la rafturi, sgâlțâie dugheana care se prăbușește peste el...

Meremet se trezi tremurând, scăldat în sudoare, cu privirile rătăcite în întunerecul odăii lipsite de lumina candeliei ce uitase să aprindă.

Se făcu ghem, așteptând clipă cu clipă venirea zilei.

Se luminase. Negustorul, galben ca un mort, de abia aprinse candela și deschise ușa. Ploua. Un vânt rece îl lovi în față ; îl mai trezi. Se așeză pe scăunaș, în dosul tejgheiei, căci îl cuprinsese frigul. Nu mănăca nimic toată ziua, nici nu putu trece un gând mai liniștit. O frică neașteptată îi strângea sufletul.

Spre seară, îl scoase din amorteala aceea glasul lui Avrum.

— După față văd, moș Meremet, câtă bucurie ai dumneata de târgul nostru. Foarte bine...

Dar nu mai putu urma, căci, ca prin farmec, trupul lui Meremet se învioră sub îndemnul unei furii grozave, și, ca și cum ar fi fost vorba să-i iea chiar acum du-gheană, se repezi ca o mătă, și apucă pe Avrum de gât, sgâlțâindu-l, cum sgâlțâise dânsul raftul.

— Nu vând, nu vând nimic !

Avrum simția cum îi fuge sufletul supt cleștele degetelor bătrânului ; desnădăjduit

se smunci cu toată puterea, svârlind, până lângă sobă, pe negustor, și fugi spre ușă. Aici se opri, privi spre bătrânul rămas întins pe dușumea, se repezi înapoi, îl lovi cu piciorul în pânțece și strigă :

— Na! câne, câne !

Apoi plecă blestemând în limba lui...

Căzând, Meremet se lovise cu capul de colțul unei lăzi; o șuviță de sânge i se scobora dealungul obrazului. În pânțece simțea o durere mare, iar deasupra tâmpiei drepte ca o împunsătură de ac. Apoi nu mai știu nimic...

Înoptase de mult când de abia putu să se târască, să împingă ușa și obloanele, apoi până la pat pe care, după multe încercări, izbuti să se suie.

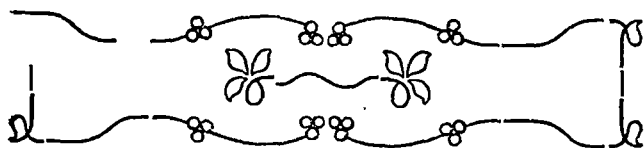
Puterile i se sleiseră cu desăvârșire. Încordarea ce făcuse ca să se culce îi deschisese rana. Dureri nu mai simția. I se părea ca o gâdilitură dulce, lunecarea caldă a sângelui în lungul feței. Rămăsese nemișcat, cufundat într'o dulce ușurare, — o plutire pe o apă liniștită ce-l purta la vale... Par'că dormea și par'că nu... Nu, nu dormea... Cum să doarmă ziua : soarele strălucește

puternic înălbind, ca pe un bulgăre de argint, dugheana meremetisită, ridicată din nou, ca o floare subț îngrrijirea unor mâini de mamă. . . Ce multă marfă ! Valurile de pânză au luat și ele, pesemne, ceva din razele soarelui, — sclipesc. . . chervanele descărcate s'au orânduit în ogradă ; în han mișună negustorimea. . . De unde a răsărit Gherase, ucenicul ? . . . Ce lumină ! Luciul ei înneacă totul, nu te mai poți uita. Un singur chip rămâne în urmă, deslușit. Cum să nu cunoască ochii ceia adânci, duioși, cari-l privesc ; buzele care-i zâmbesc binevoitoare ! Cum să nu cunoască pe conul lordache Iovu !

— „Ei, ți-ai văzut dugheana ca și odinioară, negustorule ! Acuma, hai cu mine“. Și, luându-l de braț, conul lordache îl duce pe o cărare de zarzări înfloriți. . . Mergeau unul lângă altul, și pe măsura ce înaintau i se părea că se topește cu încetul, că-i rămâne tot mai puțin din trup. . . tot mai puțin, . . . că nu-i mai rămâne nimic.

O tremurare a feței, ca o adiere, și atât.

LA UN URMAȘ

De mult vroiam să văd documentele unei vechi familii scoborâtoare din boierii viteji de odinioară. Pergamentele se găseau toate în biblioteca unicului urmaș al lor, boierul Iorgu Cantea, care trăia de foarte mulți ani, singur, la moșia lui din ținutul Romanului, pe malul plin de lunci al Siretului. Am rugat pe un bătrân, cunoscut al tatălui meu. care avusese, pe vremuri, legături cu boierul Cantea, să'mi capete îngăduirea cercetării documentelor, acolo, la țară chiar, de nu se putea altfel. La scrisoarea bătrânului, boierul Cantea răspunsese scurt: „E bine, venit.“ La rându-mi, am mulțumit, și'n seara zilei hotărâte, pe la nouă ceasuri, eram la Roman, Trăsura

m'aștepta. M'am suit; în câteva clipe, caii sprinteni mă scoaseră afară în câmp.

Era cu vre-o două săptămâni înaintea Paștelui; primăvara se înfiripa. Se scoborâse o noapte tihnită, caldă, când aerul te cuprinde ca o apă de vară. Din pământul îmbibat de troinele topite, se împrăștia mirosul proaspăt al ierbei de abia răsărite, amestecat cu cel fraget și umed al brazdelor arăturilor de primăvară. Din depărtări, din livezi ce se pierdeau în întuneric, adiau mirezme dulci, mirezmele florilor ce se deschid într'o singură noapte, poate chiar în noaptea asta lipsită de lună, sub singura priveghere a stelelor de sus. O clipă se auzi un clinchet de talangă, apoi un muget prelungit și stins, și o scânteire de foc de găteje se zări departe, într'un fund de țarină.

— Ce e acolo? am întrebat pe vizitiu.

— Oamenii dela pluguri; dorm în câmp.

Trăsura luneca repede, fără vuet, pe pământul moale ca o saltea. Deodată pe dreapta și pe stânga se ridicară copaci înalți, — o pădurice.

— Pe unde trecem?

— Lunca, lunca din Mircești, îmi răspunse vizitiul.

Apoi, după câteva clipe, întinse biciul și, ca și când ar fi fost ziuă, îmi arătă;

— Colo e curtea!

În urma acestor cuvinte, gândurile m'au furat. Mi-am adus aminte despre tot ce știam asupra poetului care-și strecurase atâția ani din viață „acolo“, poetul ai căruia pași străbătuseră de atâtea ori potecile luncii cufundate acuma într'o tăcere adâncă ce mi se părea și tristă.

Un șuiet depărtat mă smulse gândurilor; ne apropiam de Siret. Peste podul lung cail mergeau la pas, Un fior mă străbătu la vuetul apei ce se rostogolea dedesuptul nostru călătorind mereu la vale. Am făcut la stânga și, peste o jumătate de ceas, intram pe poarta curții. În fund albeau casele mari.

Am suit cele câteva scări, și sus, din mijlocul sălii luminate de trichluri, se desfăcu o umbră ce-mi eși în față; boerul Iorgu Cantea mă primea cu mâna întinsă:

— Fii bine venit, tinere!

Apoi, mă luă de braț, străbăturăm sala,

și, pe o alta, intrarăm în sufrageria largă, în mijlocul căreia, pe masă, ne aștepta doi pui fripți, pâne de casă, și-o sticlă cu vin roș.

— Să gustăm ceva, îmi zise boerul.

Mi-am scos mantaua de drum, și m'am așezat la masă. Mă simțeam stingherit; am luat un picior de pul pe care l-am înghițit în silă. Boerul Cantea umplu paharele cu vin, apoi se sculă în picioare, ciocnî, și-mi zise iar :

— Bine ai venit, tinere.

M'am uitat la bătrîn; avea o frunte înaltă, larg boltită; ciocul alb ca și părul; deasupra ochilor, neobișnuiți de vii, sprâncenile stufoase, scoborâte mult spre tâmpile. Și'n clipele acestea, în care privirile lui îmi străbătură păr'că până în suflet, nu știu de ce, m'am încredințat că boerul mă cunoscuse dintr'odată. Poate că sfiala mea îi plăcu, un zâmbet îi flutură ușor pe buze, deslipi paharul și l deșertă. Făcui la fel, apoi mă îmbie :

— Să-ți arăt odaia.

Am tăiat sala din nou. Boerul înpinse o ușe grea, și 'n odaia mare, văruiată, îmi arătă spre fund.

— Patul. . . Noapte bună !

Eși: după dânsul ușa grea de stejar se prinse scurt în clanță.

M'am lăsat pe un jâlț. În odaie, în afară de patul larg, de nuc, era un divan, în fața lui o masă, și, pe lângă pereți, câteva jâlțuri, mobile vechi, peste care vremea își așternuse mirosul ei de flori uscate. Incetul cu încetul, mirosul acesta mă învălui și pe mine, îmi străbătu hainele, pielea mâinilor, și-mi aminti pentru întâiaș dată, de mult, din copilărie poate, când mai simțisem, unde și în ce împrejurări nu știam, mirosul care are și ceva de tămâe par'că, mirosul pe care clipele ce nu mai sunt îl lasă în urma lor să ne aducă aminte. Și îndată m'am deslipit par'că de lumea din care eșisem numai de câteva ceasuri: mi se părea că trăesc în alte vremuri depărtate, așteptând să-mi răsară dinainte unul din acele chipuri încruntate ale strămoșilor noștri, castelani singurateci, ce străpungeau nopțile, spre tabere, pe cai sălbateci.

M'am scuturat ca dintr'un vis, m'am desbrăcat repede, și-am stins lampa. Liniștea

adâncă, neclintită de nimic în casa aceasta, mă apăsă într'atât că simții o frică ne'nțeleasă. Imi vâjâia urechile. Mi-am înfundat capul în perne, și-am adormit. Am adormit adânc făr'de vise, până a douazi, târziu de tot. Soarele își strecura razele, răspândind, prin ochiurile perdelelor, pe dușumele, comori de bănuți de aur. Am sărit din pat și m'am îmbrăcat în pripă. Boerul Iorgu Cantea era dus pe câmp. Am eșit în balconul ce da spre parc, și m'am așezat într'un scaun de paie. Pe deasupra copacilor bătrâni, ce scoborau în vale, privirea luneca departe, într'o zare prăpăstioasă, înneacă de lumină, și, în fund, munții se resfirau ușori, că niște nori străvezii, pe luciul cerului. Voiu fi stat mult acolo, când două mâni mi se puseră pe umeri. Am tresărit.

— Valea Siretului, tinere !

Boerul Cantea se'ntorsese.

Bătrânul se rezimă de balcon, își adânci privirea în depărtare, sorbind cu nesațiu par'că din strălucirea priveliștii aceștia, apoi îmi arată ;

— Aici, aproape, curge Siretul ; coło,

unde vezi albind ceva, sunt Mirceştii lui Alecsandri; în dreapta, e ascuns Romanul; şi 'n fund, Carpaţii; drept în faţa noastră, Ceahlăul! Îl vezi?

Se ridică, mă luă lângă dânsul. Făcui ochii mici:

— Piscul cela crestat.

Şi cu degetul urmări prin aer linia muntelui. Eu nu-l desluşiam.

Boerul Cantea mă mângâie:

— E greu de văzut.

Apoi îmi zâmbi:

— Când îi fi ca mine, o să-l zăreşti!

Fluturarea zâmbetului i se stinse iarăşi, repede, şi-mi spuse:

— Hai, să prânzim.

Ca şi cu o seară mai, nainte, mă simţii stingherit, neîndemănat, la masă. Boerul Cantea vorbi puţin: câteva întrebări asupra interesului ce purtam documentelor. Rare ori zâmbetul, cu care începusem să mă deprind, îi întredeschidea puţin buzele, apoi cuta dintre sprâncene se adâncea din nou.

După prânz am stat puţin, apoi bătrânul mă duse în bibliotecă. Pe masă, un teanc de documente; boerul mi-le arătă:

— Te aşteaptă !

Pe urmă luă unul, se uită lung la dânsul, şi mă privi drept în ochi, cum avea obiceiul.

— Ce păcat, îmi zise, că cei ce le citesc astăzi nu ştiu învăţa din ele decât numai aceea ce a fost, tinere !

Puse pergamentul jos, luă altul, îl cercetă, apoi se depărtă repede, şi mă lăsă singur.

M'am uitat de jur împrejur. Odaia mare ca toate celelalte, era căptuşită cu dulapuri înaltu până'n bagdadie, pline de cărţi şi manuscrise. Un singur loc gol, deasupra uşii, în care erau atârdate, unul lângă altul două portrete. Le-am privit puţin : trebuie să fi fost tatăl şi bunicul boerului Cantea. Aceeaşi ochi, aceeaşi cută dintre sprâncenile stufoase şi prelungite ; — bunicul avea însă părul negru, — par'că şi o mai puternică înfăţişare bărbătească. Mirosul de flori uscate îmi îmbibă nările. Mă uitai la fiecare raft, cât puteam zări în sus, uimit de atâta bogăţie de cărţi, şi mai cu seamă de manuscrise, apoi m'am aşezat la masă şi am desfăcut pergamentele îngălbenite, şnuruite cu găitane spălăcite, de mătăasă ce fusese vişinie, şi ale căror capete se îngropau în

uricul vechiu, de ceară, în care rămăsese întipărită pecetea domnească.

Întotdeauna ne mișcă urmele unei vieți stinse, dar nimic nu ne înduioșează mai mult ca hârtia pe care sunt așternute rânduri de demult, căci în clipa în care le privești, ochii tăi urmăresc par'că sufletul ce s'a topit în ele. și ai fiorul că ființa din mintea căreia acele rânduri au isvorât, stă acum plecată peste umărul tău și citește odată cu tine. E sfâșietor să te cufuzi în trecut într'un loc în care nu se găsește nici-o legătură cu lumea de astăzi, într'o casă în care par'că se mai păstrează încă, în rămășița prafului ușor de pe prag, urma pașilor vechi.

Am stat mult plecat peste foile îngălbenite, și când am ridicat capul, luminile piezișe ale înserării auriau odaia. M'am sculat și m'am apropiat de fereastră. Mi-am sprijinit mâna de cercevea să mă uit afară; supt degetele mele simții atunci netezimele lemnului lucrat; m'am uitat mai îndeaproape și nu-mi credeam ochilor în fața minunii de ciubuc împletit, întors din dăltă cu o îndemânare rară. M'am dus apoi ce m'am

uitat la dulapurile pe lângă cari trecusem privind numai la cărți, m'am apropiat de ușa: nimic, nici o bucățică de lemn care să nu poarte urma muncii răbdătoare. Am strâns documentele de pe masă, și mozaicul, din bucățele de lemn, îmi înfățișă, într'un cadru de împletituri, ca o horbotă, cu frunze de viță, un păun cu coada resfirată: roțiți de sidef în ape îi dădeau strălucirea pe care o are penele acestei păseri.

Mă uitam încă la minunea aceasta de îndemânare când boerul Cantea intră, rămase o clipă locului, văzându-mă cu câtă încordare urmăream acea lucrare de artă, apoi se apropie și-mi zise:

— Sunt lucruri vechi.

— „Tot ce văd aici e lucrat de mână, de către un mare și răbdător artist“, am spus, cu glasul jumătățit, bătrânului. Boerul îmi scrută privirile, apoi zise:

— Tot ce vezi aici, tinere, aici și 'n toate celelalte odăi: — mesele, paturile, jâlțurile, clanțele dela uși, sunt lucrate de noi.

Întoarse capul și-mi arătă cele două portrete:

— De ei: de dânsul, de bunicul meu, în cea mai mare parte, de cestălalt, de tatăl meu, și în mai puțină parte de mine.

Boerul Cantea rămase câteva clipe privind în sus; cuta dintre sprâncene se adânci cum nu o văzusem încă; m'am înfiorat fără să vreau; apoi vorbi iar, uitându-se, mereu la dânsii:

— Tinere, aceia erau alți oameni. Erau harnici, tinere, și trăiau cu drag viața, pentrucă le-o dăduse Dumnezeu; iubeau ziua pentrucă le dădea noui puteri. Fiecare clipă a vieții lor o însemnau cu ceva, cum înseamnă minutarul ceasornicului fiecare clipă. Priveau necazurile fățiș, și de aceea știau să le înlăture; nu 'ngenuchiau. Erau mulțumiți, tinere, și de aceea munca lor era o muncă veselă. Munca veselă care desfătează sufletul, care-ți încălzește privirea.

Bătrânul boer mă luă de umeri, și, apropiindu-și fața mă privi, aproape, în ochi

— Ai simțit-o vre-odată tinere? . . . Peste puțință; ași putea spune că n'am încercat-o nici eu. În locul liniștei lor, a venit furtuna patimilor. Ei s'au stins, neamul lor s'a stins,

tinere; între voi, și între mine chiar, e o altă lume!

Bătrânul își șterse fruntea de sudoare, mișcat, poate cu lacrămile în ochi, lacrimi pe cari nu le puteam zări din pricina umbrei care cuprinsese odaia. Apoi deodată mă strânse de mână: — Haide!

Am eșit repede, amândoi, am străbătut sala, am scoborât un rând de scări, și 'm-pingând cu greutate o ușă joasă, îmi arătă o încăpăre din care ne izbi mirosul scândurii de brad, lucrată de curând.

Glasul boerului Cantea spuse tremurând: — Aici lucrau ei.

Am vrut să mă uit, dar în sala întunecoasă n'am deslușit nimic, par'că întâmplarea făcuse astfel, — să-mi ascundă urmele unei munci liniștite, îndeplinită totdeauna la adăpostul privirilor străine.

Pe urmă ne am suit din nou sus și am eșit în cerdac, unde ne așezarăm, unul lângă altul, în două jâlțuri. Bătrânul tăcea îndurerat. Par'că simțeam și eu un gol în suflet; un nod mi se oprise în gât, un nod de care nu puteam scăpa.

Înserase bine. În aerul cald florile vișini-

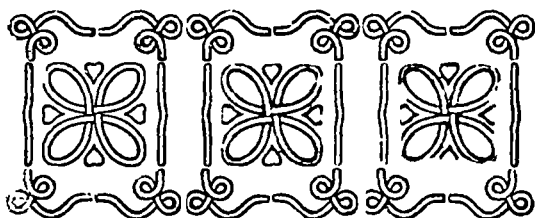
lor, împrăștiiau mirosul lor jilav și amăriu, iar prin aer sburau bondarii, lovindu-se, din când în când, de stâlpii cerdacului. Deodată, din vale, se revărsă dangătul clopotului bisericii, chemând lumea la denie. Atunci bătrânul se ridică în picioare de își făcu cruce. M'am sculat și eu, și fără să vreau, am avut un îndemn să mă închin; dar neobișnuința mă făcu să mă sfiesc par'că și mă oprii. Boierul Cantea însă băgase de seamă tresărirea brațului meu,—înțelese. Se întoarse și-mi spuse :

— Uite-așa !

Apoi, îmi luă mâna dreaptă, îmi împreună cele trei degete, pe urmă mi le purtă încet, ca pe ale unui copil, la frunte, la piept, la un umăr și la celălalt.

Și privirea lui, sau poate rușinea mea îmi smulse două lacrimi mari și calde din ochi.

H A M B A R U L

Pe întreaga vale a Moldovei, alt sat ca Drăgălina nu-i; și nici pământuri mai mănoase ca pământul lui, nu-s. De aceea și oamenii sunt avuți: de pe șes culeg roada de pe dealuri storc vinul, și 'n târgurile cele mari, la Fălticeni și Bârlad, cheltuesc din plin. Grijă n'au căci n'au necazuri; chefuri fac, că au cu ce; de copii nu se feresc, fiindcă au ce le lăsa. Nu este casă care să n'aibă trei-patru popândoci, de toate vârstele; în fiecare an, la horă, numai ce vezi răsărind, câte opt-nouă dolofane de fete, după cari se țin flăcăii ca albinele după roi.

Satul Drăgălina își are casele răslețite pe-o coastă, albe, împrăștiate ca de un șuvoiu. Iar de-asupra caselor, umbrește o adevărată pădure de salcâmi a căroră floare, primăvara

zăpăcește lumea cu mireazma ei. Prin mijlocul satului se întinde ulița prunduită, înclinată ca brațul unei cumpene: la capătul din vale stă, greoaie, crâșma, ce par'că ridică, de ușoară și prizărită ce-i, în celălalt capăt, sus, biserica. Iar la mijlocul drumului dintre ele, primăria pare că privește, îngăduitoare, cântăreala aceasta. La dreptul însă nu-i tocmai așa. Căci primăria are de primar pe Neagu Suhopan, singurul ghimpe al Drăgălinei. Suhopan e o fire hursuză și abrașă; e mărunțel, îndesat, iar ciolanele îi ies de supt piele ca cioturile unei buturugi; e chior de ochiul drept, iar pe celălalt îl are albastru, rotund și mare, ca și când cel ce-i lipsea se făcuse una cu cel de supt sprinceana din stânga.

Suhopan e singurul om de care Drăgăline-
nilor li-i oare cum sfială, și de glasul căruia
mai ascultă. Căci nu e zi să nu-i povățuiască
așa, care cum pe unde 'i întâlnește: pe drum
în țarină, la crâșmă. Iar, uneori, Dumineca di-
mineața, vine, de-i gonește, cu ghioaga, ca pe
vite, de la chef la biserică. Și oamenii mai
glumesc, mai râd, dar la urma urmei, iau
drumul în piept spre sfântul locaș, unde 'i

așteaptă popa Serafim să le mai citească cele canoane.

Pe popa Serafim îl ascultă cu capetele plecate; numai când strănută dascălul și pierde șirul citaniei, câte-un băiețandru îmbie pe cel de lângă el: „Mergi, de-i arată rândul, măi tu“. Dar Suhopan, din strană, l-a și zărit cu ochiul lui cel iscoditor și, după slujbă, vai de urechile lui!

Pe femei avea Suhopan mai multă ciudă decât pe bărbați. Poate unde se uitau și ele la el, așa, cam luătoare 'n răs; sau poate și din pricină că singura dată când s'a gândit și dânsul la însurătoare, fata pe care-o ceruse. Milca cea frumoasă, i-a dat cu mâna pe la ochi și i-a făcut: *bîzz*! ca unui bondar, și s'a dus după unul din alt sat.

E Luni. Suhopan a intrat în primărie odată cu răsăritul soarelui. Întăi a strunit pe străjer fiindcă 'l găsisse dormind; a mai boscorodit pe notar, și pe urmă s'a pus să'și vadă de hârtii. Stă la masă, cu capul plecat pe stânga, de partea ochiului cel sănătos, și se uită ca găinele. Cum lucrează așa, cufundat, Suhopan nici nu bagă de seamă că ușa se deschide

încet, și că'n fața lui răsare, deodată, Ion Trohin, unul dintre cei mai bogați oameni din Drăgălina.

Trohin e un om plinuț, cu pletele negre, revărsate pe umeri, sclipind de unsoare; are privirile fărîșite, pitite supt sprincene. Omul se dă, binișor, lângă masa primarului, tușește odată, apoi zice :

— Bună dimineața, primarule.

Suhopan ridică, repede, capul, să vadă cine-i vorbește așa, dea-dreptul, apoi când vede pe Trohin răspunde :

— Ei! tu ești, Trohin; poftim, șezi!

Și-i arată un scaun.

— Ce veste? îl întreabă.

Omul învârtește odată pălăria, apoi îi netezește pana de păun, și zice îngăimat :

— Dă... de veste... n'am nici o veste. Am trecut, așa, să te mai văd.

Apoi, par'că își ia de seamă :

— Ba, spun minciuni: aș vrea să-mi vinzi niște rubiniu, că vin ca a dumitale unde pot găsi!

Cu atâta se îndulcea Suhopan: când îi laudai vinul.

— Ți-oiu vinde.

Trohin mai învârti pălăria odată :

— Mulțumesc... că mi-o plăcut tare... știi, am băut la A-Diaconesei... la botez.

— A-ha, da.

Trohin pl că ochii :

— Vin a avut el bun, că se cheamă că era dela dumneata.. Da' mâncarea a fost cam pe spoinci...

Suhopan îi tăie scurt :

— Cât îți trebuie, o vadră, două ?

— Două, ba trei ., că eu, vezi dumneata, vreau să i mulțumesc pe toți, să aibă... și băutură și mâncare, colo, din plin...

Primarul își roti ochiul :

— Din plin?... când?... cum?...

Trohin privi pe fereastră, scăpă jos pălăria, apoi, după ce înghiți în sec :

— Păi... la botez !... Vezi da... la asta venisem. A născut Mândița un băet ast'noapte...

Suhopan se plecă peste masă, îl prinse de umăr, și-l sgâlțâi :

— Mândița?... Mândița ta?... așa, nemăritată ?...

Trohin ridică privirile, răsufală și bâigui :

— Așa !

Apoi repede :

— Da' o ie de nevestă, flăcăul... Dumitru
Țandără... o ie, de luat...

Dar Suhopan par'că înnebunise.

— Vrea să zică și fata ta, ca și celelalte...
Și tu n'ai știut... n'ai bătut-o... n'ai alun-
gat-o. Și asta supt ochii tăi și-ai nevesti-ti!

Trohin căuta să se desvinovățească:

— De unde... că doar am luat-o din scurt...
Se întâlnea cu flăcău... în pustia ceea de
hambar...

Mărturisirea aceasta puse vârf furiei pri-
marului; ridică brațele în sus și strigă de
se cutremură odaia:

— Vrea să zică tot așa: Acu' două luni
Maria lui Prichiu — acolo; mai cu vre-o lună
'n urmă Safta lui Drâmbu, iar acolo; și-a-
cum o săptămână nepoată-mea — tot acolo.
Azi aud și de fiică-ta.

Apoi, sa repezi, trânti ușa de perete, și
strigă vătășelului:

— Să-mi aduni, după prânz, pe flăcăi.

Și porni, dând din mâini, în vreme ce
Trohin căuta pe notar să facă hârtiile co-
pilului.

După prânz, flăcăii sosiră în păr. Care

mai de care se minuna, ce-i venise primarului să-i cheme; până ce unul îi desluși :

— Să știi că ne chiamă pentru afacerea lui Mitru, cu Măndița lui Trohin, să ne mai dăscălească...

— Să știți că-i așa.

Și cum vorbeau de asta, numai ce se arătă și primarul, călcând apăsât, bălăbănind din mâni, suflând, de fuga ce venise. Intră în primărie și-i chiamă înăuntru. Apoi, când se adunară, le strigă, ca și când ar fi încheiat ceva ce le spusese mai dinainte :

— Eu, mă, o să curăț satu' ista; o să-l curăț și de svânturați, și de burueni, și de unghere. Așa. Să vă alegeți zece dintre voi, cari-ați fi, și poimâne, des-dimineată, că mâne-i sărbătoare, să veniți aici, cu topoarele, c'o să mergeți să dărâmați hambarul cel pustiu, să nu se mai primble prin el. . stafiile. Așa...

Și fiindcă flăcăii stăteau locului, le striga cât ce putu :

— Afară... la treabă... hait! pahoniților.

Flăcăii îi cunoșteau firea ! tăcură; dar cum ieșiră din ograda primăriei, prinseră sfat :

— Mă, ce tot se ține românul ista de capul nostru?

— Dă!

Și altul, mai aprins:

— Da' adică hambaru'i i-a lui! Pe locul cui îi hambaru', măi beți?

Unul dădu deslușiri:

— Păi, asta-i, că-i pe locu' primăriei.

Atunci, Dobre Vătafu, cel mai isteț dintre toți, se gândi ce se gândi, îi strânse roată, și le spuse:

— N'aveți voi grijă, oiu face eu ce-oiu face și poate nu ne-o dărâma hambaru'.

Flăcăii se 'mprăștiară, care încotro, iar Dobre o luă spre casa Milcăi.

Milca, „Vădana satului“,—așa-i ziceau cu toții, n'avea mai mult de douăzeci și cinci de ani. Era 'naltă, bălaie, cu ochii vineți, și din subțimea trupului drept, ca o trestie, numai sânul îi sbucnea, pietros, înainte. După Milca alergaseră toți flăcăii din Drăgălina, ba și Su-hopan, primarul o ceruse, dar ea, mai mult ca să facă oamenilor în ciudă, se dusesse după unul din Mirceni. Mirceanul însă, om hain, și-a dat repede năravul pe față, așa că, după

vre-o trei luni, o cuprinse pe femeie dorul de sat, și se întoarse. Bărbatul veni să o iee, însă dânsa nu se urni nici în ruptul capului. Iar când Mirceanul sosi cu vre-o douăzeci de flăcăi s'o ridice pe sus, Milca chemă și ea satul, și se încinse o bătaie strașnică; și din bătaia asta, Drăgălienii ieșiseră biruitori. Iar Dobre Vătafu, cu firea lui mai aprinsă, o păți mai rău decât toți: zăcu două luni la spital, că-i spărseseră capul. Milca rămase, „vădana satului“. Nu mai vroise să se mărite, dar cu frumusețea ei, după care oftau cu toții, și cu felul ei, purta satul pe degete, fără să se 'nchine nimăru, afară doar lui Dobre, care suferise pentru dânsa și căruia de multe ori îi intrase în voie. Și ce era de deslegat ea deslega, dar și ce era de 'nnodat,—să te ferească sfântul!

Dobre o găsi la gard. Stătea cu bărbia'n mâni și privea. Și cum sta, așa, părul răscolit de vânt îi umbrea și-i lumina fața.

Când văzu pe băietan îi răsă ochii:

— Ce-i, Dobre?

— Rău, Milco.

— Nu mai spune!

Băietanul se apropie de-i suflă părul, în

sus, de pe frunte; Milca îl lovi, binișor, peste gură :

— Feri, băiete, că-i foc !... Ce-i ?

— Milco, primarele vrea să ne dărâme, poimâne dimineață, hambaru,—cel cu pricina.

— Pentru fata lui Trohin ?

— Și-a lui Trohin, și-a lui... mai știu eu și a-cui ?

— Las' să-l dărâme,—ce am eu ?

Femeia răspunse, într'adins, nepăsătoare :

Dar flăcăul se 'nfuriă, și'i smunci mâna de supt bărbie :

— Ce ai tu?... să nu-l dărâme, fa, auzi tu? Ție ți-l dau pe seamă! Atâta trecere oiu avea eu la tine. Și știu eu că ce-i zice tu primarele face, că-l văd eu cum te privește când treci: i se mai mărește odată ochiul pe cât îl are.

Femeia își îndreptă gâtul de i se scutură părul ca un cucuiu de pene :

— Ce-mi dai ?

— Ce vrei, tu,—m'oiu mai bate pentru tine.

Milca făcu numai ochii mici, și zise :

— Oiu ști eu ce să-ți cer... n'ai tu grijă.

— Atunci, cum rămâne ?

— Îi vedea tu.

* * *

Flăcăul plecă, iar Milca mai rămase puțin, răzimată de gard; apoi se duse în livadă și se așeză supt un vișin, jos în iarbă. În față se desvelea valea până departe; Milca ridică mâna, rupse o frunză din pom și începu să o crănțanească în dinți. Se uita așa, în neștire, drept înaintea ei, și gândurile o furară repede în linștea necurmată, nici măcar de șopotul celei mai mici cren-guțe. Par'că și firele de iarbă înlemniseră drepte, împungând lumina cu vârfurile. Și cu toate că și fața Milcăi nu era clintită de nici un zâmbet, de nici o întristare, înăuntrul sufletului ei amintirile se învălmașeau, care mai de care. Și par'că viața ei nu începea de cât din ziua când se măritase, după Toader Vornea din Mirceni. Băietanului aceuia își vânduse dânsa toată fericirea, omului care o bătea în fiecare seară; și nu trecuse dela ziua nunții decât vre-o câteva săptămâni. Trebul să fugă după trei luni de zile. După despărțenie, rămăsese „vădana satului“, căci nu mai avea încredere în nimeni. Te uiți în ochii omului și crezi că'n luminile lor curg două izvoare de apă limpede și, când sorbi din ele, sorbi otravă. O ceruseră atâția și nu s'a dus. Decât să-și bată ei joc de

ea, mai bine îi învărtea dânsa cum îl era placul. Și totuși câteodată îi cuprindea sufletul dorinți ascunse, neînțelese, sângele clocotea într'însa, și par'că i biciuia obrajii. Și se stăpânea, se uita la toți ca la unul, și pe toți îi măsura cu o măsură. Mai adineoarea când văzuse pe Dobre, îi rîseseră ochii, și el îi smulsese mîna de sub bărbie, și în clipa ceea i se păruse că are în față pe celălalt, pe Toader. Nu ferească Dumnezeu, — nici pe dânsul.. Câteodată gîndea dintr'adins. Din cîți o ceruse cel mai de treabă era și cel mai urât. Suhopan îi spusese că vrea s'o facă nevasta lui, nu-l vrusese, — dânsul nu-i mai aținuse calea. Dar simțise și ea, ca și Dobre, că încă o iubește. Când se gîndea însă la chipul lui, o apucau amețelile, dar când își muta gîndul la firea lui, inima o îndemna mereu să încerce. Iar la urma urmei, bei și din pumni când n'ai ulcică încondeiată : apa să fie bună. Așa ; o să-i ceară lui Dobre să-i fie vornicel la nuntă... Și, ca și cum i s'ar fi curmat o clipă gîndurile, privirea i se opri cercetătoare în vale. În mijlocul pajiștei întinse, se ridica, surit de lumină, cu acoperișul în două ape, cu peretele din fund proptit par'că într'un copac bătrîn, hambarul. Pe vreme fu-

sese al boerului Pinte, care sărăcise. Milca își mai aducea aminte când mergea cocoțată de-asupra sacilor cu grâu, acolo ; își amintea cum jucau seara flăcăii cari poposeau pe noapte, și cum răsuna fluerul lui Bădilă, copilandrul, când se suia în carpanul de lângă hambar, și cânta serile. Copacul crescuse acum înalt, își înrotise crengile, și părea păzitorul locului lăsat acum în părăsire, al locului care ziua statea pustiu, și noaptea răsuna de șoaptele de dragoste ale acelor cari se furișau înăuntru. Căci tot flăcăii scosese răva că prin năuntru ar fi umblând stafiile, și cei mai bătrâni o crezură. O părere de rău ciudată cuprinse pe femeie că poate era singura care nu călcase capiștea dragostei, de acolo. Și în suflet dorințele i se amestecară, în gând însă gândurile i se statorniciră. Milca înghiți rămășițele frunzei care îi amărâse gura fără sa simtă până atunci, se ridică și porni spre casă.

A înserat, În fața cârciumei lui Cușmă, flăcăii frământă pământul. Când se opresc, puțin, din joc, privesc cu coada ochiului spre

prispă, la primarul Suhopan, pe care-l cins-tește Dobre, și-l Îndeamnă mereu cu pahar-ul. Dar jocul se farmă încetul cu încetul. E târziu. Oamenii prind să plece. Suhopan, după ce plătește, își îndreaptă pălăria pe cap și pornește. A băut cam mult astă-seară, și 'i cu inima bună. Casa lui e în vale de tot, jos, în marginea satului. Scoboară ulița, apoi o ia printr'un trăpșan. Cum merge, așa, luna se ridică dintr'odată și poleiește totul: iarba, copacii, cărăruia, și tocmai colo, în fund, deslușește, ca pe-o umbră cu creș-tetul tivit în aur, hambarul cel pustiu. Atunci gândurile îl fură: își amintește că a spus flăcăilor să vie des dimineață, să-l dărâme. Și pentru întâiași dată îi sfredelește mintea un gând: cum o fi acolo, în hambarul cela, în care se zămisleau de o bucată de vreme, într'ascuns, viețile, ca'n apa unui iaz, peștii. Dar furia îl cuprinde iar.... „El de ce s'a putut înfrâna, de ce a trăit atâția ani singur, și nu s'a plecat nici unei femei? O clipă, atât, i-a bătut inima pentru Milca. Nu l-a vrut. Ei, și? — sănătate! Unii i-au zis că n'a avut cum să'si vadă femeia, că-i chior. Puțin îi păsa. Ochii sunt doi: unul pentru cele bu-

ne, altul, pentru cele rele. El îl avea numai pentru cele bune“...

Cum mergea, hambarul se desfăcea mai bine din întunecare. Din urmă, dinspre sat, veneau, în adieri, mirezmele sălcânilor. Undeva prinse să piruie o privighetoare. Suhopan își aminti că în teiul de lângă casa lui, o privighetoare nu-l lăsa să doarmă. Dacă i-ar fi stat prin putință, ar fi împușcat-o... Pasere tehuie ca și oamenii!... Ce păcat că nu era beteag și de-o ureche—de urechea care aude cele rele.—Și'n capul lui Suhopan năvăli alt și de gânduri... Dar mirosul salcânilor îl amețea și mai tare decât era; îl îmbăta... „Luai-ar dracul de salcâmi!“ boscorodi el și coti spre casa lui; dar se lovi, deodată, piept în piept, cu cineva.

— Ce mai faci primarule ?

Suhopan se opri înfipt, apoi tresări, ca și cum cineva l-ar fi fript, inima prinse să-i bată, de abea putu vorbi:

— Hei... Milca... ce cați pe ici!

— E-he ! primar îmi ești, da' tot nu ți-oiu spune.

Și-l luă de mână :

— Hai, de mi-i ajuta să scot o ciutură de apă, de ici, că mi-i sete.

Suhopan rămase o clipă nehotărât, apoi se 'nvoi. Când ajunseră la fântână femeia apucă ciutura, îi dădu drumul, apoi trase cumpăna jos:

— Ei. acum, la scos, pune mâna primarule.

Primarul apucă și el de cumpănă, și cum trăgeau în sus, mâinile Milcăi atingeau pe ale lui. De câte ori îl atingea, Suhopan simțea că ceva cald i se împrăstie în tot trupul. Îl cuprinse ciuda; dar repede se domoli; luă ciutura și-o ridică, să bea femeia. Și cum bea Milca, Suhopan auzea gâlgâitul ușor, lunecos al apei, pe gâtul femeii. Par'că ceva străin îi învâluia trupul dintr'odată, și-i uscă gura. Luă ciutura și bău și el, ca și cum vroia să stingă o arșiță dinnăuntru trupului. Femeia se așeză pe ghizdeiul de peatră al fântânei:

— Uf! am obosit.

Și-i făcu loc:

— Șezi ici, primarule.

Dar omul se feri:

— Du-te acasă, femeie!

— De ce?

Să te culci.

— Da' cine doarme pe noaptea asta ?
Suhopan nu știu ce să-i răspundă. Milca
urmă :

— Nu vezi ce lună e ? Ia privește cum
i se prelinge lumina în ciutură : parcă 'i
plină cu galbeni.

Suhopan se plecă, fără să vrea, și'n clipa
ceea simți brațul Milcăi pe după gât :

— Fugi, femeie !

— Fugi tu, dacă-ți dă mâna, răspunse ea.

Și Suhopan simți că nu se putea mișca ;
picioarele i se ținutură locului, inima îi svâc-
nea în piept.

— Vezi ! făcu femeia.

Apoi se plecă la urechea lui :

— Hai... la tine-acasă !

Suhopan tresări.

Dorm argații în ogradă.

— Atunci lasă... hai cu mine.

Îl luă de mână și-l trase după dânsa. Su-
hopan mergea fără voia lui : par'că'l împin-
gea cineva din urmă. Trecură șanțul, și in-
trară într'un câmp de romaniță, cu floarea
înaltă, de le ajungea la brâu. Picioarele lor
striveau tulpina fragedă, și-un miros amar
pipăra nările lui Suhopan, iar, uneori, ca o

adiere, i le îndulcea, mireazma salcânilor din sat. Și, ca și cum până atunci stătuse pitit hambarul se ridică în față, dintr'odată, în mijlocul acestei ape de flori sălbatice. Lui Suhopan i se păru înalt până în cer, și nici nu-și dădea seama, când târât aproape, se adânci în întunericul lui, călcând pe fânul moale, împrăștiat pe jos...

* * *

Când ieșira, într'un târziu, afară, în ușă, căzuse peste pământ o liniște neclintită. Sus, luna se topea în adâncuri, iar jos, peste valurile de romaniță, licuricii scânteiau nenumărați, ca niște suflete ale florilor. Suhopan privea buimac; par'că atunci se trezise din somnul pe care'l dormise cincizeci de ani în șir; par'că nu mai cunoaștea nici locurile:

— Mi'co, cea-i statul nostru?

— Ce, nu-l mai cunoști, primarule?

Tu m'ai vrăjit, femeie...

Ba te-am trezit, primarule... Ia ascultă!

Trecuse de mult miezul nopții, cucoșii își răspundeau din sute de părți deodată. Pe urmă trâmbițările se răriră, muriră, slabe, departe tare. Se mai auzi chemarea, drăgăs-

toasă, a unei privighetori. Apoi, pământul parcă prinse a luneca încet, ațipit, în besnă.

Mai se lumina de ziuă când Suhopan se despărți de hambar, ca de un loc iubit, care poate avea să-i mai adăpostească fericirea până la nuntă. El o luă în sus spre casa lui, și Milca în ceea parte. Ajuns acasă, Suhopan se spălă pe față, și, când se revarsară zorii, porni la primărie. Umbla voios ca și cum ar fi călcat pe drumul cea întâiași dată. Găsi pe străjer dormind, și nu-l sculă. Dar n'apucă bine să se așeze pe scaun, că auzi niște pași în tindă; apoi, Dobre, flăcăul, intră înăuntru.

Suhopan par'că nici nu 'l aștepta:

— Ce e? Ce 'i cu voi?

— Păi, am venit, cei zece, pentru hambar.

Suhopan își aminti, tresări, răspunse îngăimat:

— Aha... apoi... vezi, azi am treabă... lăsați pe alt'dată.

Flăcăii intraseră acum cu toții; Dobre dete unuia cu cotul, și spuse:

— Păi, dom'le premare, las' mneata, că mergem singuri... Îl dărâmam noi, n'avea grijă... Haideți băieți...

Dar nici nu isprăvi bine, și Suhopan sări ca ars :

— Ce ? Ce tot bâigui tu, acolo ?... Ce ?... de muncă n'aveți ?.. De fleacuri o să vă țineți acuma ? ha ?

Și prinse să 'i îmbrâncească :

— Hai, pe-acasă... acasă... nu v'amestecați unde nu vă fierbe oala !

Flăcăii își înbușiră râsul și plecară. Unul zise :

— Afurisită-i Milca.

Iar Dobre încheiă :

— Ne mai lipseă un primar a-cătării, și acuma 'l avem și pe-acela.

FETIȚA MAMEI

upă o noapte de somn greu, în care trupul i se scufundase ca plumbul topit în apă, Maria se trezi târziu. Părea buimaca. Dintruntâi ochii urmăriră în neștire fâșia de lumina aurie, care se scobora, de supt stor, de-alungul pervazului ferestrei, ca o perdea de fir. Apoi își dete seama că dormise prea mult, că lăptăreasa, fără de'ndoiala, adusese laptele, că bărbatul ei trebuia să și beie cafeaua, să pornească la slujbă. Un vuiet din bucătăria de alături îi arata că Dumitru se sculase. Atunci se ridică, și, deodată, ca și când în mintea ei scâpăraseră un amnar, se uită nebună, spre dreapta, spre locușorul gol de lângă ea, scoase un țipăt sfâșietor și căzu cu fața în perne. Repede toate întâmplările zilelor din urmă i se perindară prin minte

cu o îndăratnicie crudă. Boala fetei, a Pui-cei, suferințele grozave, în ghiarele cărora, trupușorul ei se sbuciumase două săptămâni în șir, lacrămile pe care ochișorii ei le storceau, curate, ca și cum erau picăturile sufletului ce se topea.

Pe urmă sfârșitul, cea din urmă pâlpâire ușoară, ca a unui flutur. Și masa acoperită cu flori, și cele patru lumânări de la colțurile sicriului, albastru cu stele de argint, și... și ea, fetița, îngerașul, cu luminile ochilor acoperite, eu gurița strânsă într'un zâmbet, cu mânuțele pe pieptul în care inima bătuse atât de puțin. Și înmormântarea, cimitirul, groapa. Ș'apoi... apoi nu mai știa nimic.

Neputându-și înăbuși suspinele, isbucni :

— Ah ! fetița, fetița mamei, unde te-ai dus!

Adevărul îi năvălea cu cruzime în suflet. Incepu să-și smulgă părul, și, eșită din minți, sări din pat și se repezi dincolo, căutând în toate părțile cu priviri rătăcite. Bărbatul, care-i auzise țipetele, alergă, o luă în brațe și o aduse înapoi, de-o așeză pe un scaun.

— Liniștește-te Mario. Fii și tu mai tare. Ce ne-am face dacă am cădea zdrobiți.

Dar femeia fu cuprinsă de o furie grozavă,

își încleștă mâinile de umerii bărbatului ei, suflându-i în obraz, cuvintele aprinse:

— Fetița, dă-mi fetița!

Și-l strângea să-l sfâșie:

— Fetița... dă-mi-o! De ce n'ai căutat-o mai bine! De ce n'ai adus mai mulți doctori!

Durerea o făcea să-i aducă învinuiri nedrepte:

— Tu... voi mi-ați omorât-o! .. Voi, voi cu toții!...

Și, desfăcându-și brațele, se prăbuși la pământ, cu fruntea de podelele goale, cu părul despletit. Acuma plângea înăbușită, cu sughituri adânci care-i frângeau trupul, și-i vâră copcile rochiei, cu care rămăsese îmbrăcată de cu seară, în carne.

Bărbatul de abia o ridică, să o așeze pe pat. Incetul cu incetul, în locul furiei și a desnădeji dei, femeia căzu în amorțire: suspinele i se prefăcură într'un scâncet domolit și prelung:

— Fetița, Puica mamei!

Dumitru rămase și el pe marginea patului, cu capul în mâini. Și dânsul iubitise pe fetiță; nu așa ca nevasta lui, căci bărbați se iau cu multe și au inima tare, dar o iubitise. Drăgălășiile ei, drăgălășiile copilitei, care de abia tre-

cuse pragul celor doi ani, îi înseninase multe clipe. Moartea ei și pe dânsul îl durea. Ca să o scape, cheltuisese tot ce pusese deoparte; tot se dusese cu doctorul și pe doctorii. N'avea ce să-și bănuiască; și cu toate acestea învinuirea nevestei i se înfipse în minte. Cine stie, gândea, poate dacă mai aducea un doctor, Puica scăpa! Gândul acesta îl chinui, până ce îi smulse și lui lacrimi din ochi. Plânsul îl îneca mai tare decât acolo, lângă groapa pe care o vedea cum se astupa cu țărână.

Amândoi rămaseră așa, unul lângă altul, fiecare cufundat în durerea lui, peste care tăcerea cădea grea ca un capac de sicriu.

De la o vreme femeii îi secă lacrimile; mintea nu mai avea putere să alcătuiască un gând, limba i se'uscăse și'l ardea cerul gurei ca jăratecul. Urechile nu-i mai auzeau nimic din afară; căsuța se clatină de două ori, la amiază și seara, de huruitul greu al trenului ce trecea la câțiva pași de ogradă spre stația învecinată, și ea nu sințise nimic.

Ziua se strecură înceată, fără că amândoi să-și dea seama. Într'un târziu, bărbatul se sculă și aprinse lampa...

Dumitru se smulse cel d'întâiu din amorți-

rea durerii; a doua zi trebuia să se ducă la biurou. Maria rămase singură. De abia pășea, ca după o boală lungă, petrecută luni de zile în pat. — Se duse în bucătărie să șteargă vasele, să le așeze pe polițe, din obișnuință, fără nici o cugetare, așa cum se deprinsese de trei ani de zile de când se măritase. Și cum ștergea un pahar, simți că degetele îi luneca pe sticlă, și își dete seama că plângea. Atunci veni din nou în odaie; par'că își aminti ceva și deschise lădița de lângă fereastră. Acolo stătea păturită rufăria fetei. Mama rămase cu privirile țintă în cuprinsul îngust, pe urmă se sculă și căută prin casă: pe fereastră găsi bonețica, după sobă un pieptănaș, supt pat un papucel rupt. Le luă și, într'o pornire de dragoste începu să le sărute. Apoi le așeză la un loc cu celelalte lucruri. Acolo, lângă lădița aceea își trecea dânsa zilele. Bărbatul, furat de slujbă, de grija zilei de mâine, se întremă repede; uitarea îi vindecă ușor rana care-i sângerase și lui sufletul... Femeii însă începu din cele d'intâi zile să i încărunțească părul, și puterile îi scăzuseră. Nu mai putea munci. Privirile rătăcite căutau mereu ceva ce par'că nu putea întâlni; gândurile i se îmbulzeau în minte,

haine, sfâșâindu-i-o cu cruzimea adevărului de neînlăturat.

Intr'o zi bărbatul veni mai de vreme, și, la ușă, auzi un glas,—femeia lui vorbea cu cineva.—I se păru ciudat căci nu venea mai nimeni, și mai cu seamă la ceasul acela, pe la ei. Deschise încet ușa. — În odaie era numai nevastă-sa :

— Cu cine vorbeai ? o întreba.

Dânsa tresări, mirată !

— Cu nimeni ; nu vorbeam.

— Ba vorbeai, vorbeai singură.

Dumitru căzu pe gânduri, apoi, îi zise cu binișorul :

— Asculta-mă, Mario, mai du-te și tu pe undeva ; du-te la soră-ta, la... cumătru.

Îi păru rău că-i spusese cuvântul acesta care-i amintea pe Puica, tăcu, dar femeia începu să plângă :

— Ce să fac ? Ce sa le vorbesc eu !

— Mai te iai și tu cu lumea.

— Lumea mea ?

— De cât să ajungi să vorbești singură...

Bărbatul se sculă și se apropie de fereastră. Era prin lunie ; florile se deschiseseră fragede ; pe urmele liliacului scuturat, gherghinele se

ridicau semețe, de lângă ferestre. Dumitru urmă...

— Uite, mai vezi și tu de grădină. Structurile cu rozetă s'au uscat.

Femeia părea că nu-l înțelege, veni lângă el, își aruncă ochii în grădină, apoi deodată, privirile îi fugi în uliță, și se opriră pe băiețelul archivarului de la judecătorie, care stetea peste drum. Un zâmbet amar îi desprinse buzele, și șopti :

— Uite Puiu.

Și mai încet :

— Mirele.

— Mirele cui ?

Femeia își cuprinse fața în palme, răspunse printre lacrimi :

— Ce, nu ști !... Mirele Puicei noastre... Așa'i ziceam eu... De la el i-am pus numele și fetei.

Dumitru tresări. Da. Uitase. Și inima lui par'că se mută din nou. Privi îndelung la băiețelul cu fața rumenă ca cireșa, cum se juca vioiu, cu'n câne mare, care-l hămăia prietenește. Ca să schimbe vorba, atinse umărul nevestei :

— Mario, mâncăm ?...

Femeia se duse; puse masa împleticindu-se Cum sta cu fața în farfuria din care gustase numai o lingură de supă, bărbatul o privi; în lumina slabă a înserării care străbătea prin fereasta deschisă, își dădu seama cât de grozav o schimbase supărarea. I selungise nasul, umerii obrazului îi eșiseră în afară, și părul bogat, care o prindea atât de bine cu câteva luni mai înainte, părea acum o cunună prea încărcată pentru fața ei lunguiață și uscată. O sfătui :

— Mario, de ce nu mănânci?... Unde vrei s'ajungi? Și eu am suferit Și sufăr încă. Dar omul trebuie să fie mai stăpân pe durerea lui.

Femeia mai luă o lingură de supă, și înghiți în silă. Supărarea îi răpea și grija gospodăriei. Mâncarea era afumată, friptura arsă. Dumitru oarecum nemulțumit, tăcea, dar odată nu se putu opri să nu-i spue :

— Să luăm o slugă, Mario.

— Cum vrei.

A doua zi tocmiră o femeie. Din ziua aceia Maria lăsă tot în grija slujnicei. Ușurată de grija casei, care oricum o mai ferea să cadă cu totul prada desnădejdei, stătea acum ziua întreagă adâncită în gânduri, privind lă-

dița cu rufele Puicei. De acolo nu se mișca decât până la fereastră, sa urmărească, cu îndărătnicie, toate mișcările băiețelului arhivarului de peste drum. Il privea cum se joacă, tresărea când îl vedea căzând, și se ridica tulburată, când îl vedea că plânge. Impinsă de dorul ce i sfredelea pieptul, în cele din urmă se ducea în grădiniță, și-l chema la parmaclâc de-i umplea pestelcuța cu bucăți de zahăr. Odată barbatu-sau îi bănuî:

— Ascultă, Mario, nu mai îndopa pe baiatul arhivarului cu zahar; m'a întâlnit tată-său și mi s'a plâns că nu mai mănâncă nimic acasă.

Intr'o seară baiatul veni la parmaclâc. Maria îi luase mâna, și i-o alinta. Copilul, ispitit de mult, s'o întrebe ceva, îndrăzni:

— Fetița matale, unde-i ?

— S'a dus.

— A murit ?

— ...Da.... Puiule.

— Eu o iubiam pe fetița matale.

Maria îi luă capul și-l acoperi de sărutări. Tocmai atunci un glas aspru se auzi din uliță:

— Puiule !

Archivarul chiemă copilul, apoi îl certă, tare, să se audă :

—Nu ți-am spus să nu mai eși din ogradă?

Femeia rămase locului, mută.—Gândurile îi sfâșiau sufletul. Ce fericit era arhivarul că avea un copil. Și ce suflet rău că i-l lua așa de lângă dânsa, ca și când i-ar fi fost ciudă că băiețelul ținea puțin și la alții. Dar par'că i se făcu lumină în judecată. Ii da dreptate. Dânsa nu era tot așa, nu-i era ciudă când Puica sălta, bucuroasă, pe genunchii lui Dumitru? Nu voia să fie numai a ei? Iși aduse aminte câte planuri nu croise pentru dânsa, pentru fetița ei! De câte ori, seara, ținând-o în brațe, nu privea de pe fereastră la băiețelul arhivarului, și-l pregătea, în mintea ei, drept mire al Puicii Adică de ce nu s'ar fi putut! Băiatul avea să fie mai bogat, era mai de neam, dar ce frumoasă crescuse și Puica! Ce pereche falnică!! Se pierdea în visuri și, bătrână, parcă se trezea pe prag, privind-și pe Puica la brațul bărbatului ei.

Vuetul trenului o trezi, și intră în casă.

Un dor nepotolit o prinse de fetiță; cum veni Dumitru, îi spuse ca a doua zi vroia să se ducă la cimitir. Dar bărbatul îi purta de grijă

să nu-i facă rău vederea mormântului; și'n afară de aceasta, vedenia fetei, pe care nevasta mereu i-o aducea în fața ochilor, începuse să-l nemulțumească.

— Lasă. Am eu grijă de toate. Astâmpărăte acasă... Să-i pun mai întâi o cruce la cap, și atuncea vom merge împreună. Nu vezi că de-abia te miști!

Maria tăcu.

Puiu nu mai venea la parmaclâc. Câteva zile îl mai văzu privind uneori spre casa ei; pe urmă o uită.

Când se coborâseră cei d'întâi fulgi de omăt peste tulpinele uscate din grădină, capul Marie albise cu totul. Dela o vreme căzuse într'un fel de toropeală care-i sleise orice scânteiere din viață. Intre dânsa și bărbatul ei se întinsese cu încetul pustietatea care desparte viața de moarte. Toată dragostea care i-o purta Dumitru se schimbase în milă, într'o milă turburată câteodată și de nemulțumire. Firea lui nu era plecată desnădejdei. Tare pe sufletul lui, numai două-trei zile simțise golul pe care Maria nu-l mai putea umplea cu nimic în lume. Chiar lui îi părea ciudat că,

numai după șase luni, în suflet i se așternuse un vâl peste amintirea Puicei. Și, ca să-și ierte aceasta, punea tăria lui în socoteala afacerilor: „Vezi, își zicea, ce mare lucru-i să te poți lua cu ceva, cu slujba, cu oamenii... Pe când nevasta...”

În aceiași vreme simți o bucurie ascunsă când se vedea atât de neînfrânt în lupta cu necazurile vieții.

Omătul se așternea moale; încetul cu încetul viața dinprejurul căsuței se stingea, nu se mai auzea uruitul trăsurilor pe bologanii uliței, nici pașii trecătorilor, numai câteodată hurelul trenurilor tăia aerul cu un freamăt de mânie.

Maria își așezase un scaun la fereastră și nu uita să iscodiască casa arhivarului; dacă din întâmplare, zărea pe Puiu la fereastră, se grăbea să spuie bărbatului, tocmai când se așezau la masă:

— Azi am văzut pe Puiu.

Intr'o zi Dumitru o privi cu ciudă, și-i zise răspicat:

— Mai lasă-mă cu Puiul tău; am eu de-ajunse gânduri.

De atunci femeia își înghițea cuvintele, de-

câte-ori, uitând, începea să spuie. Pe urmă se deprinse și nu mai vorbeau nimic: mâncau față'n față ca doi străini.

La cimitir nu se mai gândise să se ducă. Lădița era ca și mormântul Puicii. Ea cuprindea toate lucrșoarele ce fuseseră ale ei. Și Maria putea să le pipăe, să le soarbă miroșul cald pe care par'că'l păstrasera în cutele ce se așternuseră odată pe trupușorul fetei, putea să le acopere de sărutări, să le scalde în lacrimi. Când nu ședea la fereastră, puneă un scăunel în fața lădiței, apoi lua rochiile una câte una, le desfăcea, pe urmă le păturea bine și le puneă la loc. Intr'o zi băgă de seamă, cu mare mirare, că la flaneluța cea vărgată, lipsea un nasture. Căută prin cutii, găsi unul la fel, și liniștită, ca și cum Puica trebuia să-l îmbrace numai decăt, se puse să coase nasturele la locul lui. O nouă grijă îi cuprinse atunci sufletul: să dreagă toată rufăria fetei. O lună de zile se munci, ascunzând lucrul îndată ce auzea în sală pașii bărbatului. Dar odată într'o amează, el intră în odaie, fără de veste, și o prinse.

— Ce faci tu acolo? o întrebă.

Femeia îngână câteva vorbe apoi începu

să plângă. Pentru întâiași dată, bărbatul o privi îngrijorat:

— Ești o copilă; pentru numele lui Dumnezeu, Mario, vină-ți în fire.

Și urmă stăpânindu'și furia:

— Mai bine vezi-ți de gospodărie: mâncarea e proastă; în casa colbul stă de două degete pe lucruri... Cât o să jelești mă rog!... E de nesuferit!

Apoi își aduse aminte; vorbi mai domol:

— Diseară ne ducem în târg. Mergem la un circ... Să mai vezi și tu lumea.

Maria nu răspunse; așeză rochița în ladă și trecu în bucătărie. Seara, la îmbrăcat, bărbatul o necăji un ceas:

— Ai uitat să-ți pui rochiile pe tine... Uite, pune-ți pălăria mai așa, ridică-ți puțin părul... Hmm!

Mâinile Marie nu izbuteau să prindă un ac, să așeze o șuviță de păr. Par'că pierduse simțul pipăitului.

Dumitru o privi iar cu grijă. Femeia asta gârbovă, stângace, slabă și cu capul alb, era nevasta lui vioaie și frumoasă de acum câteva luni în urmă! O mustră:

— De ce nu spui și soră-tei să mai vie pe la tine! Să mai ai pe cine întreba de una, de alta.

Afară ninge des, omătul se așezașe mărisor. Maria de abia putea merge. Bărbatul o luă de braț să-i ajute.

Când se așezară pe scaun, în circ, dânsa scoase un suspin de ușurare. Lumina o orbea, privea străină, rătăcită, la tot ce i se perinda prin fața ochilor; și pe când bărbatu-său râdea cu poftă de schimele unui caraghios, ea simțea o durere tăioasă în capul pieptului. Deodată în mijlocul cercului, veniră trei comedianți: un bărbat, o femeie și o fetiță. Maria tresări, întinse gâtul. Incepu să-i tremure buzele și atinse brațul bărbatului:

— Par'că'i fetița noastră. Par'că'i Puica! Dumitru se'n cruntă:

— Da' sfârște odată.. De asta te-am adus ?

Însă pe Maria o apucă un plâns înăbușitor. Zadarnic bărbatul ei o strângea de mână :

— Al înebunit! Mă faci[de râs... N'auzi, nefacem de râs...

Plânsul o sguduia întreagă, apoi izbucni, cu sughițuri, și cu cu suspine adânci. Toată dumea întoarse capul mirată, voind să afle

ce-i. Dumitru de abia o scoase de acolo, mai mult pe sus, ajutat de oameni străini. Luară o trăsură. Pe bărbat par'că'l înebunise furia. Se blestema c'o luase cu el. Îi venea s'o arunce din trăsură, să scape de ființa care de la o vreme îi cobea viața. Acasă se stăpâni cu mare greutate să n'obată, în schimb își revărsă toată furia prin vorbe, și de astă dată înțelese, lămurit, că iubirea dintre ei doi se sfârșise; par'că nici milă nu mai simțea, și'n loc îi încolți în suflet un sâmbure de ură.

Din seara aceia drumul vieții lor se despărți cu desăvârșire, ca un râu care se desface în două ramuri ce n'au să se mai întâlnească nici odată.

Iarna se trăgână ușoară, cu zilele posomorâte. Dumitru începu să întârzie prin târg, uneori masa îl aștepta întinsă, și el nu mai venea, decât noaptea târziu. Maria își petrecea vremea lângă lădița cu rufe, sau la fereastră, cu ochii ținți spre casa arhivarului, dar cu mintea pierdută în trecutul în care gândul ei scurma cum scurmă găina în țărână, să'si găsească hrana.

Luna lui Martie aduse cer senin și soare.

Cum sta la fereastră, Maria zări odată pe Puiu, ieșind cu tată-său; acesta îi ducea placa de scris, și o carte. Îl dăduse pe Puiu la vre-o școală se vede. Din ziua aceea îl vedea totdeauna, dimineața și seara, plecând și întorcându-se cu arhivarul sau cu sluga. Dar Puiu nu-și mai întorcea privirea spre casa ei, — o uitase cu desăvârșire.

Și gândurile femeii macinau, în fiecare zi, amintirea atâtor visuri pe care și le facuse pentru fetița ei, și pentru copilul acesta strain.

Într-o dimineață însă dorul i se trezi amarnic, mai neîndurător ca totdeauna; își luă barizul, își îmbracă o polcuță și, fără să spuie slujnicei, ieși din casă. O luă încet spre cimitir. Până să ajungă acolo o prinse amiaza. Rătăci îndelung în locul îngrădit, semnat cu morminte, întrebă de unul și de altul, și, cu mare greu, ajunsese în fund spre partea în care era îngropată Puica. Barbatul făgăduise să-i puie o cruce, dar paznicul o încredință că pe acolo, unde căuta ea, de mult nu se așezase nici o scândură măcar. Mormintele erau presărate de-a-val-ma, amestecate, înfrățite supt aceiași velință de țărână primitoare. Zadarnic cercetă, căută,

nu-și mai aducea aminte locul. Atunci se așeză jos, pe o piatră, și își rătăci privirile peste întreg cuprinsul acela, deasupra căruia vișinii își desvăleau cele d'întăi flori ca niște zâmbete ale luminii. Și o fură gândurile... Unde să'i fie fetița! Unde dormea, sărăcuța, somul ei senin! Lângă cine se dusese de la sânul ei! Supt care vișin sufletul ei o chema poate! La căpătâiul căruia mormânt putea să-și verse lacrimile? Și buzele ei tremurară în șoapte: „Fetița, fetița mamei!... Puico“! Și-o zi întreagă rămase acolo, amintindu-și de toate: cum o născuse, cum o botezase, cum prinsese fetița să gângure, cum spusese cel d'întăiu cuvânt „mamă“, cum odată căzuse, și se lovise la bărbie... Ce se făcuse bărbia ei, mică, rotunjită și și rumenă ca mărul! Dar ochișorii albaștri, care-i zâmbeau și'n boală! Maria rămase acolo ziua întreagă și nu simți nimic, nu auzi nimic, nu văzu nimic. Și doar lângă dânsa se făcuse o îngropare și preoții cântaseră rugăciunile lor de odihnire a sufletului celui mort. O apucă noaptea; paznicul veni și scoase pe poartă afară. Târziu de tot păși peste șinele drumului de fier, și'n urma ei, ca o fulgerare în trecerea lui, se

șterse îndată trenul; Maria nu simți însă bătându-i inima de primejdia ce o pândise. Când ajunse acasă slujnica își făcu cruce:

— Doamne! conîță, ce frică am tras... Noroc, că n'a venit conașul...

În noaptea aceia Maria dormi adânc ca și atunci, după înmormântărea Puicii, un somn de moarte, din care a doua zi se smulse cu durere.

De când știa că Puica era pierdută, acolo, în cimitirul în care stătuse o zi întreagă, ca și cum ar fi așteptat-o, dorul de dânsa o înfășura și mai puternic. Căuta cu ochii în toate părțile, în fiecare colț; pe fiecare lucru din odaie aburea par'că amintirea fetei.

Aducerea aminte o îmbiba ca o mireazmă, care o îmbăta, care o făcea să sufere, pe care o simțea pretutindeni și peste tot în suflet, dar căreia nu-i putea da o întrupare. Umplea bonețica, pieptarul în cuprinderea degetelor, dar nici chipul, nici trupușorul nu puteau prinde ființă. Cârpele cădeau moi, și femeia le păturea mereu la loc, în lădița lor.

Venise Maiu cu zilele lui dulci, cu mirosul

florilor de liliac ce înbălsăma toată mahalaua.

Era tocmai luna în care Puica murise. Trecuse numai un an, și'n căsuța joasă toate se schimbaseră. De la o vreme bărbatul nu venea nopți de-a rândul, sau dacă se'ntorcea, seara, venea amețit, gata de ceartă. Femeia îl lăsa în pace să spuie ce vrea. Chiar în ziua în care cu un an înainte plânseseră amândoi, dânsul sosise înfuriat. Nu găsi slujnica acasă și, când ea se întoarce, începu să țipe :

— Unde ai fost ?

— A călcat trenul pe un om, ici și m'am dus să văd.

— Acolo ți-i treaba ?

Și zărind pe nevastă-sa, răcni :

— Mai bine te călca pe tine... că tot nu ești în stare să-ți duci gospodăria.

Când Maria auzi pe la miezul nopții, mersul cutremurat al trenului, îi veniră în minte cuvintele bărbatului: „Mai bine te călca pe tine...” Și par'că nu le găsea răutăcioase. Se gândea că, la dreptul, nu mai avea de ce să fie umbră pământului, degeaba...

Într'o zi, Maria stătea într'un colț, și urmărea cu privirile duse, ca întotdeauna, cum se

necăjea slujnica să scoată covorul din păretele de lângă patul ei, căci se încuibase colbul într'însul, și Dumitru poruncise să rămâie zidul gol.

Slujnica îl desprinsese din ținte, și pe urmă eșise cu el din odaie. Atunci, deodată, Maria își pironi ochii într'un loc, pe părete apoi se repezi, privi o clipă, și căzu, mototol, la pământ. Slujnica alergă, o ridică de jos, o stropi cu apă, și de abia o aduse în fire, căutând să afle pricina:

— Ce ai conîță, ce simți?

Stăpână-sa par'că nu-și aducea aminte dintr'untăi, dar peste câteva clipe se sculă repede, se apropie de zid, și arată, plângând în hohote :

— Uite mînuța, mînuța Puicii.

Pe zidul alb urmele palmei fetei rămăseseră acolo, cu degetele rășchirate, mîtitele, cum le lipise dînsa odată, după ce vîrîse mîna în dulceață.

Maria încremeni cu ochii atârnați de semnul mic, de semnul viu, care mai mull decât toate, întrupa copila dinaintea ochilor ei. Apoi mintea i se prinse cu desnădejde de amintirea aceia. De dimineață până seara rămase

acolo nemișcată, cu ochii ținți ; gândurile i se înlanțuiau ; încetul cu încetul își aduse aminte de-a-fir-a-părul întreaga întâmplare.

...Intr'o dimineată, ea robotea prin casă, și Puica luase chiseaua. În picioare pe pat, mănca, luând dulcețile cu toată mânuța, și, când Maria întoarse capul și o văzu, fetița fugi răzând spre perete, se împiedică, și se sprijini cu mânuța de zid. Par'ca'i auzea glasul dulce ca un clinchet de clopoțel, par'că'i vedea zâmbetul ochilor albaștri, luminoși și șireți... Și totuși... da... totuși în fața zâmbetului aceluia dânsa nu se înduplecase ; îi luase chiseaua și'i dădu de două ori peste mâna vinovată... Puicuța își strânsese gurița pungă, se uită nepricepută, neînțelegând de ce o batea, și prinse să suspine... O căință sfâșietoare o cuprinse amintindu-și aceasta :

— Of, Doamne ! răcni înăbușita, am bătut-o... de ce am bătut-o !...

Și gândurile nu o slăbiră. Își amintea că Puica spărsese castronul de supă și nu-i făcuse nimic, stricase patru farfurii deodată, și câte-câte ; și ea râsese : „Sănătate să fie“, zicea ; și pentru asta, tocmai pentru nimicul care mai târziu, acum, avea să'i învie întreg

trecutul, să i-o aducă, așa cum era, în fața ochilor, pentru asta o bătuse !

O desnădejde amară, grozavă, îi cuprinse sufletul. Printr'o legătură mincinoasă a împrejurărilor, în mintea bolnavă a Mariei se urzi gândul, că de atunci, de când o bătuse peste mână pe Puica, de atunci dânsa căzuse bolnavă. Și repede, gândul acesta prinse stăpânire peste întreaga ei ființă. Câteva zile umblă nebună dintr'o odaie într'alta, prin curte. Intr'o seară slujnica o găsi adormită în grădiniță. Tocmai în noaptea aceea Dumitru, care nu abătuse pe acasă din ziua când slujnica scosese covorul, veni târziu, și, când intră în odaie văzu la lumina candeliei pe Maria, cum sta ridicată în pat, și se uita țintă la pereți. Întâiu o privi, apoi aprinse lampa și se apropia, se uită bine, și'n fața semnului aceleia despre a căruia împrejurare își aminti și el îndată, rămase o clipă mut, nedumerit. Amintirea aceea îi tăia furia. Se desbracă și se trânti în pat. Dar de geaba se chinui să adoarmă ; ținea ochii închiși ; simțea că femeia veghează. De abia ațipi. A doua zi la prânz, porunci slujnicei să văruiască păretele. Dar când veni slujnica, în trupul slab al Mariei se

trezi o putere supra omenească, se repezi răcnind, și'mbrânci sluga de lângă zid. Bărbatul o privi mirat și plecă bombănit. Noaptea când se întoarse acasă, găsi pe nevastă tot așa, păzind cu privirea urma degțelor de pe zid. Lui Dumitru i se păru că odaia e o ruină, peste care nevastă-sa veghia ca o cucuvea. Lucrul acesta nu-l mai putea suferi. Îi era par'că frică să se uite spre părete. Se culcă dar somnul nu-i putea atinge genele. Atunci se ridică, și răcni, scos din minți: ...

— Culcă-te, culcă-te, zăludo!... Culcă-te nu mai cobi!

Nevasta nu răspunse nimic, se lăsă liniștită, cu capul în perne. Maria adormi îndată. Și repede căzu prada visurilor. În locul în care mânuța sta tipărită, părea că se întregește un dulăpior de argint. Un copilaș cu aripi, așa cum auzise ea că's îngerii, îi aduse o cheie și'i zise: „Deschide Mamă;” Și ea vârâ cheia în broască și deschise. Și atunci dintre ușile dulăpiorului de argint căptușit cu aur, răsarî Puica zâmbind; par'că de și era tot așa de mică, îi vorbea ca un om mare: „Mamă draga, de ce-ai îmbătrânit, gândindu-te la mine; că uite eu ce fericita sunt”. Dar visul se

șterse îndată, iar pe obrazul Mariei se scoborâră două lăcrămi de fericire.

În patul de alături Dumitru se svârcolea în spasmuri. Din mânăuța cea mică par'că crescuse dintr'o dată, o mână neagră, cu degetele ca niște ghiare; și degetele țineau încheștate de picioare o cucuvea ce'l pironea cu ochii. Apoi cucuveaua întinse aripile, și, înfundându-și capul în pene, își luă sborul și'n sborul ei îi presără deasupra feței fulgi ce miroseau a țărână. Iar mâna par'că avea glas și striga: „Tâlharule, de ce mi-ai furat paserea!” Și furioasă, cu ghiarele sgârcite, se întinse să'l cuprindă de gât. Dumitru se sculă, gâfâind, muiat de sudoare. Își frecă fața cu mâinele, se desmetici, apoi, dându-și seamă că visase numai, se repezi și sgâlțâi pe Maria de umăr:

— „Vrei să mă ucizi, nebuno... Ha... ha... vrei să mor și eu?” Și, ca biciuit, sări din pat, se 'nbracă grăbit, își luă pălăria și eși răcnind:

— Rămâi de cobește singură .. Mori tu... cucuvaie !

Din noaptea aceea nu-l mai văzuse. Puțin după asta o părăsi și slujnica. Numai sora ei

îi trimetea zilnic de mâncare și, câteodată venea să o vadă. Căsuța rămăsese cufundată într'o tăcere apăsătoare. În odaie, lădița stătea uitată. Nici de Puiu nu'și mai aducea aminte. Maria se pironea locului ceasuri întregi și privea la mânușița Puicii. Nimic alta nu mai putea prinde loc în sufletul ei. Ochii ei urmăreau linia palmei, apoi a fiecăruia degețel; câte-o dată se apropia și se uita bine-bine. În unele locuri până și încrețiturile ușoare ale încheiturilor rămăseseră. Și mama își lipea buzele de zidul rece că și când supt pata aceea ar fi cufreerat sângele care putea răspunde, cu căldura lui, la sărutările nebune ce se așterneau de-asupra

Zilele se strecurau, cădeau una după alta, ca picăturile de ploaie dintr'o streșină. Viața curgea domoală; de la moartea Puicii, Maria de abia acum se se simțea mai împăcată, singură cu amintirile ei. Serile, iarna, când focul pâlpâia în sobă, stătea ghemuită, și, cu privirile în gol, urmărea întâmplările vieții ei, care toată se cuprindea în cei doi ani cât trăise Puica. Lucruri de nimic, împrejurări fără de nici o însemnătate se întrupau în mintea ei

supt o lumină nouă, cu un înțeles deosebit, care-i mângâiau oarecum durerea...

Multe primăveri trecură, ho'nare, se trăgănară multe ierni; mahalaua în care era căsuța Mariei își schimbase cu încetul fața. Se zidiră case noi, în dreapta, în stânga; și într-o bună zi, care nu-i fu mirarea, când pe locul casei mici a arhivarului începu să se zidească alta, mare cu două rânduri. Când o dărâmasă pe cealaltă, când se ridicase zidul roș de cărămidă nouă până la înălțimea omului?

Mari nu-și putea da seama. De la fereastra ei se uita mirată, ca și când atunci se trezise întâi pe locurile acele.

Căsuța ei începuse să se dărâme. Șindrila se măcinase în multe părți de ploi, și'n grădina din față brusturi se întinsesera ca 'ntr'un pustiu necălcat de nimeni. Toate luaseră altă înfățișare; spre gara vecină trenurile lunecau acum dese, în vâjâiri grozave, care răscoleau liniștea ca niște furtuni.

Într-o spre seară, sora Mariei veni s'o vada și-o găsi îngenunchiată, rugându-se. Maria mutase icoanele pe păretetele dinspre apus, unde rămăsese urma Puicii. Acolo aprindea

în fiecare seară candela și se ruga ceasuri întregi. Sora ei nu'i spusese nimica. Știea că nici o putere omenească nu poate abate din drumul ei boala sufletului Mariei.

Mai 'nainte să plece, cum stătea la fe-reastră, sora ei, Ileana, îi zise:

— Ce casă frumoasă își face arhivarul...

Maria se apropie și dânsa; Ileana adăogă:

— Ia uită-te cum priveghiază, fecioru-său, Puiu, lucrările.

Maria tresări să se uite. În curtea plină de cărămizi și grămezi de nisip, un băietan smolit, cu mustața mijândă, se plimba cu mâinile în buzunar.

Maria întrebă cu glasul înăbușit:

— Puiu?

— Da, Puiu.

Atunci Maria îl urmări cu ochii, ca alta data, când era mic. Il uitase cu totul; chiar dacă'l văzuse, privise la dânsul ca la un străin. Și acum par'că în sufletul ei se aprinsese din nou dorul să știe, să'l cunoască, să'l vadă bine pe Puiu, pe mirele. Dar tânărul se primbla nepăsător, cine știe încotro îi fugeau gândurile. Până noaptea târziu Maria rămase să se uite, muncită de amintiri.

Din ziua aceia, când nu stătea în fața peretelui, rămânea iar în fereastră, cu ochii șterși, rătăciți. Oamenii cari treceau prin fața căsuței se uitau mirați, ca la o arătare, mai cu seamă că unii nici nu o cunoșteau. Într-o zi chiar Puiu o privi lung: în mintea lui poate rămăsese icoana ștearsă a femeii ce'l ținuse în brațe pe când era copil. Treburile îl chemară repede, și, de atunci, Maria, nu'l mai văzu iarăși o bucată de vreme.

Odată ușa bucătăriei se deschise sfios, împinsă ca de mâna unui străin. Maria se uită, și văzu o femeie bătrână pe care nu o cunoștea. Femeia făcu vre o câțiva pași, și rămase ca înmărmurită, apoi șopti :

— Sărut mâna, cuconiță.

La sunetul glasului ei, Maria par'că'și aminti ceva ; apoi, deodată, i se făcu lumină, și o scântei de bucurie îi trecu prin ochi :

— Catinco !

Slujnica trecuse din întâmplare pe acolo și venise să o vadă.

După vorbe fără șir, despre întâmplări de care Maria nu'și dădea seamă, femeia adăogă :

— Ei, să fie vre-o cinsprezece ani de când

m'am dus de la mata... Da' știi că și pe conașul l-am văzut, acum un an, în postul Sânt-Petrului. E bine, e voinic. Da, l-am văzut în postul Sânt-petrului, cu fetița dumnealui.

Maria deschise ochii mari, și prinse să tremure.

— Care... fetița ?

Femeia își dăde seama că făcuse rău să-i vorbească de asta, îngână :

— Păi... da... are o fetiță... o copilă... știi mata... trăește de mult cu o femeie, mai așa, de mâna-a două.

Când rămase singură, Maria căzu zdrobită de cele ce auzise. Căci în mintea ei învălmășită, unele amintiri, unele fapte, se desveleau cu o limpeziciune umitoare. Își aminti cum o blestemase Dumitru în ziua aceea : să o calce trenul ; i se perindă toate împrejurările : viața ei cu omul care, acum era pentru dânsa un străin, și care totuși putea să-i însângereze inima fiindcă, legat de o altă femeie, adusese pe o lume o ființa care furase locul Puicii. Dumnezeu îi dăduse bărbatului mângâierea pe care ei i-o răpise. Din fetița ei nu rămăsese decât o urmă, a mânușitei mici, pe când mâna celorlalte, a fetei lui Dumitru, avea să poarte

odată, pe deget, inelul cununiei. Atunci în toată hînta Mariei se petrecu o schimbare adîncă: durerea îi fu atît de mare, încît îi impetri sufletul. Și pe urmă căzu peste inima ei ca o împăcare.

Sora ei, îi mai aduse o veste:

— Duminica asta e nunta Puiului... Iea o fată bogată... Are noroc arhivarul!...

Un zîmbet amar flutură pe buzele Mariei.

Dar ca un om cu minte, fără ură, șopti:

— Să-i dea Dumnezeu noroc.

În seara aceia chiar, zări pe băiat plecând din casele cele noi, cu o femeie la braț. De acolo, de unde stă, privelestea aceasta îi aduse aminte o icoană a visurilor ei apuse, când, tot așa, într-o spre seară i se păru că vede pe fetița ei la braț cu Puiu. Doar ochii i se înroșiră, și buzele șoptiră, pentru a miea și a miea oară: „Fetița Mamei“.

Asta era, într-o Joi. Cele două zile trecură repede. Duminică, dimineata, în ograda arhivarului, forfoteau toți, în toate părțile.

Spre seară trăsurile începură să intre și să iasă. Apoi veni și o cupea. De la fereastra ei, Maria văzu mirii scobărîndu-se să se ducă la biserică. Puiu zîmbea. Maria vru să privească

mai bine la mireasă dar nu putu prinde de cât albul rochiei, âcrămile o înneacă, și plânse mult, potolit, p'ânse toată nefericirea, toată desnădejdea ei. Apoi își șterse ochii și privi prin casă. Nici odată nu i se paruse că-i atât de singură. Ochii i se opriră pe lădiță. De când nu o deschisese! Se duse, așeză scăunașul și ridică încet capacul. Rochițe se îngălbeniseră, erau mucigăite; le luă, una câte una, dar, când ajunse la jumătatea lăzii, se opri înfiorată. Nu se mai cunoștea nimic; șoarecii mâncaseră tot, lăsând numai ca un pumn de făină. Mâna Mariei scăpă jos rochițele ce le ținea; și rămase mult așa, uitându-se la lădiță în care nu se găsea mai mult de cât dincolo, în groapa pierdută a cimitirului depărtat... Se înseră de tot; Maria se sculă liniștită. A-prinse o lumânare și se duse la părete luminând urma manușii Puicii. Privi bine—bine, și abia acum își dete seama că pată se ștersese aproape cu totul sub galbeneală pe care vrenșea o așternuse peste zidul întreg. Se dusesese și dânsa, o părăsise cum o părăsiseră toți și toate. Atunci Maria își rătăci privirile de jur împrejurul odăei; toate îi păreau străine, nimic nu o mai lega de odăița în

care suferise atâta. Ce mai căuta oare pe lume? Și un dor grozav de liniște, de liniște adâncă o cuprinse, și-o nădejde că, poate, așa va mai vedea pe Puica. În aceeași clipă căsuța se cutremură: trecea un tren. Și repede, ca și cum cineva i-ar fi șoptit la ureche, cuvintele lui Dumitru îi veniră în minte: „Mai bine te călca trenul pe tine“. Cu o hotărâre, pe care nu o mai încercase socot câtă vreme mai are până la trecerea trenului al doilea, care se strecura obișnuit puțin după celi d'întâi. Se duse, luă un scaun, aprinse candela de-asupra icoanelor ce vegheau perețele care păstrase atâta vreme întipărită mănuișța Puicii, se coboară, își lipi buzele de locul care-i înăsprise buzele și, cu mâinile supt pestelcă, încovoiată, ieși, ca și cum s'ar fi dus la o vecină. Când era în portiță, trăsurile veneau de la biserică. Maria nici nu întoarse capul, par'că n'ar fi știut nimic. Și, deodată, țacănitul asurzitor al trenului se auzi. Vuetul crescă groaznic, ca o prăbușire de fiare, apoi scurt, suflând din greu, se opri din goană. mai înainte de stație. Călătorii se scoborâră sperați, și glasuri îngrijate întrebară. Cineva strigă: „A călcat un om“, altul lămuri: „O

femeie", și mașina răsufală din nou, șirul vagoanelor se desmorți și trenul își lua iar avântul.

Mai în aceeași clipă, din casa luminată, răsunau cele d'întâi trăgăneli de arcușuri, și, odată cu valurile cântecului, intrară pe fereastra deschisă a căsuței din față, umbre înlănțuite, piept la piept, ale mirilor, cari începeau jocul; și cele două umbre se perindau pe părășii înguști, luminați de candelă, ca niște vedenii dintr'o lume ce nu puteau lua ființă.

CUPRINSUL

	<u>Pa.</u>
Nucul lui Odobac	43
Domnul Seneca	54
Demisia	66
Oratorul	75
În Vinerea Patimilor	79
Mântuitorul	82
În unele clipe	88
Petrecere	99
Mormintele	102
Furtuna	107
La vorbă, într'o seară de iarnă	119
Intuneric	131
La cules de vii	150
Negustorul Meremet	168
La un urmaș	181
Hamborul	201
Fetița Mamel	202

EDIȚII NOI

A apărut, în editura noastră, următoarele
cărți literare:

MAI TARE CA IUBIREA

de *Vasile Pop*

PREȚUL LEI 24.—

DIN VREMURI TRECUTE

de *Emil Cerkez*

PREȚUL LEI 30.—

DIN LUMEA CELOR CARI NU CUVANTA

Schițe de *Em. Gârleanu*. Prețul Lei 18.—

POEZII (originale)

de *St. O. Iosif*.

Prețul Lei 10.—

ALBINE DE AUR

Nuvele de *Al. Macedonski*.

PREȚUL LEI 14.—

VREMURI DE BEJANIE

de *Mihail Sadoveanu*.

Prețul Lei 28.—

TALMĂCIRI

Versuri din marii poeți streini de *St. O. Iosif*

PREȚUL LEI 30.—

„CEA D'INTAI DURERE“

Nuvele de *Em. Gârleanu*

Prețul Lei 25.—